T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZİ

SURİYELİ VE YEMENLİ GÖÇMENLERİN AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMLER: BEYLİKDÜZÜ ÖRNEĞİ

EYMEN EKMEN

DANIŞMAN
DOÇ. DR. ORHAN KOÇAK

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET PROGRAMI

İSTANBUL-2020

TEZ ONAYI

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün safhalarda etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

Eymen EKMEN

İTHAF

Bu çalışmamı, bugüne kadar maddi ve manevi desteğini asla esirgemeyen annem, babam ve ağabeyime ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın planlanması ve yürütülmesi sırasında sabrı ve hoşgörüsüyle bilimsel ve manevi desteklerini esirgemeyen Danışman Hocam Doç. Dr. Orhan KOÇAK'a ve süreç boyunca kapısının her zaman açık olduğunu belirten ve sürece katkı sunan Doç. Dr. Seher Cesur KILIÇASLAN'a ve sürecin ilk gününden son gününe her aşamasında değerli katkısı bulunan, ilgi ve bilgisini asla eksik etmeyen, yol gösteren Dr. Öğr. Üyesi Pınar AKKUŞ'a tüm kalbimle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAYI ..... İİ
BEYAN ..... İİİ
İTHAF ..... İV
TEŞEKKÜR V
İÇİNDEKİLER ..... Vİ
TABLOLAR LİSTESİ ..... İX
ŞEKİLLER LİSTESİ X
SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ ..... Xİ
ÖZET ..... Xİİ
ABSTRACT ..... Xİİİ
1. GİRİŞ VE AMAÇ 1
2. GENEL BİLGİLER 3
2.1. Göç Kavramı 3
2.1.1. Göç Edenlere İlişkin Bazı Kavramlar 4
2.1.1.1. Mülteci Kavramı 4
2.1.1.2. Şartlı Mülteci Kavramı 4
2.1.1.3. İkincil Koruma 5
2.1.1.4. Sığınmacı 5
2.1.1.5. Göçmen 5
2.1.1.6. Düzensiz Göçmen 6
2.1.1.7. Geçici Koruma Statüsü 6
2.1.1.8. Yabancı 6
2.1.2. Göç Nedenleri 7
2.1.2.1. Ekonomik Nedenler 7
2.1.2.2. Sosyal, Kültürel ve Siyasi Nedenler 7
2.1.2.3. Doğal Nedenler 8
2.1.2.4. Güvenlik Nedenleri 8
2.1.3. Göç Çeşitleri 9
2.1.3.1. İç ve Dış Göç 9
2.1.3.2. Zorunlu ve Gönüllü Göç 9
2.1.3.3. Geçici ve Sürekli Göç 10

2.1.3.4. Mübadele Göçü 10
2.1.3.5. İşçi Göçü ve Beyin Göçü 10
2.1.4. Göçün Ülkeler Üzerindeki Etkileri 10
2.1.4.1. Göç Veren Ülkeler Üzerindeki Etkileri 11
2.1.4.2. Göç Alan Ülkeler Üzerindeki Etkileri 12
2.1.4.3. Transit Bir Ülke Olan Türkiye Üzerindeki Etkileri 13
2.2. Aile ve Göç 14
2.2.1. Aile Tipleri 15
2.2.1.1. Geniş Aile 15
2.2.1.2. Çekirdek Aile 15
2.2.1.3. Parçalanmış Aile 16
2.2.1.4. Ataerkil Aile 16
2.2.1.5. Eşitlikçi Aile 17
2.2.2. Göçün Aile Üzerindeki Etkileri 17
2.2.3. Göçmen Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar 18
2.2.3.1. Göçmen Ailelerin Ekonomik Sorunları 18
2.2.3.2. Göçmen Ailelerin Dil ve Kültür Sorunu 19
2.2.3.3. Göçmen Ailelerin Sosyal Dışlanması 19
2.2.3.4. Göçmen Ailelerin Eğitim ve Öğretime İlişkin Sorunları 20
2.2.3.5. Göçmen Ailelerin Sağlık Sorunları 21
2.2.3.6. Göçmen Ailelerin Entegrasyon Sorunu 22
2.3. Göç, Aile ve Sosyal Hizmet 23
3. GEREÇ VE YÖNTEM 25
3.1. Araştırmanın Yöntemi 25
3.2. Araştırma Alanının Seçimi 26
3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sahada Karşılaşılan Güçlükler 26
3.4. Örneklem Tekniği ve Örneklem Seçimi 27
3.5. Veri Toplama Teknikleri 27
3.5.1. Derinlemesine Görüşme Tekniği 28
3.5.2. Katılımlı Gözlem Tekniği 28
3.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi 28
4. BULGULAR 30
4.1. Demografik Veriler 30

4.2. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Çalışma Hayatı 33
4.2.1. Yaşam Kalitesi ve Sosyo-Ekonomik Durum 35
4.2.2. Sınıf ve Statü 39
4.3. Sosyo-Kültürel Yapı 43
4.3.1. Aile Tipi 44
4.3.2. Çevre ile İlişkiler 46
4.3.3. Yeme-İçme Kültürü 49
4.3.4. Giyim-Kuşam Tarzı 50
4.3.5. Dil ve İletişim 55
4.3.6. Evliliğe Dair Uygulamalar ve Düşünceler 57
4.3.7. Aile İçi Karar Alma, Sorumluluklar ve Rol Dağılımları 59
4.4. Eğitim 64
4.5. Sağlık 68
4.6. Türkiye'ye Geliş ve Yerleşme Süreci ve Bu Süreçte Karşılaşılan Sorunlar 71
5. TARTIŞMA 78
KAYNAKLAR 94
FORMLAR 106
ETİK KURUL KARARI 113
İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI 115
ÖZGEÇMİŞ 116

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2-1: Yıllara Göre Göçmen Sayılarının Değişimi (1970-2017)..... 13
Tablo 4-1: Katılımcıların Yaşları, Doğum Yerleri ve Eğitim Düzeyleri..... 30
Tablo 4-2: Katılımcıların Medeni Durumu, Çocuk Sayıları ve Ailelerindeki Kişi Sayısı 31
Tablo 4-3: Katılımcıların Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yer, Beylikdüzüne Gelmeden Önce Türkiye'de Yaşadıkları Yer, Türkiye'ye Geliş Tarihleri ve Beylikdüzüne Geliş Tarihleri..... 32

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2-1: Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı..... 14

SEMBOLLER / KISALTMALAR LİSTESİ

MHSİS: Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme

TDK: Türk Dil Kurumu

UNHCR: The United Nations Refugee Agency

UNECE: The United Nations Economic Commission for Europe

AB: Avrupa Birliği

GEM: Geçici Eğitim Merkezi

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

IFSW: International Federation of Social Workers

UNICEF: The United Nations International Children's Emergency Fund

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

ÖZET

Ekmen, E. (2019). Suriyeli ve Yemenli Göçmenlerin Aile Yapısındaki Değişim ve Dönüşümler: Beylikdüzü Örneği. İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet ABD. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.

Bu araştırma, Suriye ve Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapısındaki değişim ve dönüşümleri; ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin incelemek ve değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada, belirtilen nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli 14 göçmen kadınla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca sahada bulunulan süre içerisinde çalışma yürütülen toplumsal grupla kısmi zaman geçirilmiştir. Yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular, belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde; demografik veriler, sosyo-ekonomik düzey ve çalışma hayatı, sosyo-kültürel yapı, eğitim, sağlık, Türkiye'ye geliş ve yerleşme süreci ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar başlıkları altında toplanmıştır. Araştırma sonucunda; göçün katılımcıların hayatında ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin etkiler yarattığı görülmüştür. Bu etkiler katılımcıların aile yapısında; aile içi dengelere, aile içi ilişkilere ve çevre ilişkilerine, aile türüne, aile içi sorumluluklara, aile içi rol dağılımlarına ve aile içi karar almaya ilişkin değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Anahtar Kelimeler: göçler, göçmenler, aile yapısı, uluslararası göç.

ABSTRACT

Ekmen, E. (2019). Changes and Transformations in the Family Structure of Syrian and Yemeni Immigrants: The Case of Beylikdüzü. İstanbul University-Cerrahpasa, Institute of Graduate Studies, Department of Social Work. Master's Thesis. İstanbul.

This research has been conducted to examine and evaluate the changes and transformations in the family structure of Syrian and Yemeni immigrants who live in İstanbul/Beylikdüzü district and who have migrated to Istanbul due to war, political pressure and internal turmoil in Syria and Yemen. The changes and transformations in the family structure of migrants have been examined and evaluated in terms of economic and socio-cultural, educational, health and housing aspects. In this study, which qualitative research methods have been used, in-depth interviews have been conducted with 14 Syrian and Yemenite immigrant women who migrated to Istanbul for the stated reasons and live in Istanbul/Beylikdüzü district. In addition, some time has been spent with the social group in which the study was conducted. Findings obtained as a result of the interviews, within the framework of certain concepts and themes were gathered under these headings; demographic data, socio-economic level and working life, socio-cultural structure, education, health, arrival in Turkey and settlement and the problems faced in this process. As a result of the research; migration has had economic, socio-cultural, educational, health and housing impacts on participants' lives. These impacts; has led to changes and transformations in family balances, family relations and environment relations, family type, family responsibilities, family role distributions and family decision making in the family structure of the participants.

Key Words: migrations, immigrants, family structure, international migration.

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Göç kavramı, insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanoğlu tarih boyunca, yaşamlarını sürdürdükleri mekanları savaş, doğal afet, iç karışıklık, işsizlik, ekonomik kriz, töre vb. nedenlerden ötürü isteyerek ya da zorla, kalıcı ya da geçici bir süreliğine terk ederek şartların daha iyi olduğu yerlere gitmişlerdir. Göç, tek boyutlu bir olgu değildir. Göçle yaşanan bu yer değişimi, sadece mekansal bir değişim olmayıp aynı zamanda kültürel bir değişimdir. Bu değişim kültürel olduğu kadar ekonomik, sosyolojik, psikolojik ve hukuki bir değişimdir. Göçle birlikte yaşanan bu değişim, hem göç eden kişileri hem de göç edilen tarafı etkilemektedir (Dağaşan ve Aydın, 2017: 737).

Asya ve Avrupa'yı birbirine bağlayan bir ülke olan Türkiye, transit bir ülke konumundadır ve göç yolları üzerindedir. Türkiye, konumu nedeniyle, diğer ülkelerde yaşanan olumsuzluklar sonrasında gerçekleşen göç dalgalarından fazlaca etkilenmektedir. Bu nedenle, birçok farklı ülkeden göç almıştır ve almaya devam etmektedir.

Türkiye'ye gerçekleşen göç hareketleri kısaca incelendiğinde, Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar geçen sürede birçok göç hareketinden söz etmek mümkündür. İlk olarak 1922-1938 yılları arasında karşılıklı olarak gerçekleşen Türk – Yunan mübadelesinden söz edilebilir. Diğer önemli göç hareketlerine bakıldığında ise 1924, 1936 ve 1953 yıllarında Balkanlardan Türkiye'ye gerçekleştirilen göç dalgalarından söz etmek mümkündür. Bir diğer göç dalgası ise 1989 yılına kadar devam eden Bulgaristan'dan Türkiye'ye doğru gerçekleştirilen göç dalgasıdır. Bu göç dalgalarının dışında 1979 İran Devrimi, 1988 Irak- Halepçe Katliamı, 1991 Irak- Körfez Savaşı, 1995 Srebrenitsa Katliamı, 1999 Kosova'da meydana gelen olaylar, 1982 Sovyetlerin Afganistan'ı işgali, 2003'te başlayan ABD-Irak Savaşı ve Arap Baharının etkisiyle başlayan, 2011'den bu yana devam eden Suriye'deki iç karışıklıklar sonrası Suriye'den Türkiye'ye gerçekleştirilen göçlerden söz edilebilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2015).

17 Aralık 2010 tarihinde iktidar karşıtı gösterilerin hızla yayılarak 2011 yılında Mısır, Libya, Suriye, Yemen, Cezayir, Ürdün gibi Arap ülkelerini de etkilemesiyle birlikte yaşanan halk ayaklanması "Arap Baharı" olarak adlandırılmaktadır. Arap Baharının yaşanmasının arkasında yönetsel sıkıntılar, halk ve iktidar arasındaki güven

problemleri, siyasal nedenler, tarihsel nedenler, sosyal nedenler, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yaşanan ekonomik sıkıntılar gibi birçok neden yatmaktadır (Memiş, 2015: 101-102). Arap Baharı olarak adlandırılan bu süreç, süreci yaşayan her ülkeyi aynı derecede ve aynı şekilde etkilememiştir. Örneğin Yemen'de yönetim değişikliklerine sebep olurken, Suriye'de iç savaşa ve uluslararası bir krize dönüşmüştür. O günden beri bu süreci yaşayan ülkelerden, komşu ülkelere ve tüm dünyaya göçler yaşanmaya başlamıştır. Bu göç dalgasından en çok etkilenen ülkelerin başında Türkiye ve Lübnan gelmektedir (Memiş, 2015: 102-103). Yukarıda da belirtildiği gibi göç, hem göç eden birey ve aileleri hem de göç edilen ülkeyi etkilemektedir.

Göç etmek durumunda kalan bireyler, gerek göç sürecinde, gerek göç öncesi karar aşamasında, gerek göç sonrası yaşanan zorlu süreç nedeniyle (iş bulamama, eğitim hayatında aksaklık yaşama, gidilen ülkenin dilini ve sistemini bilmeme vb.) ekonomik sorunlar, kültürel uyum, dil problemi gibi sorunların yanısıra psikolojik sıkıntılar da yaşayabilmektedirler.

Sosyo-kültürel değişimlere yol açan göç ile birlikte bireyler ve aileler kendi yaşamları ile özdeşen yaşam kaynaklarından, alışkanlıklardan ve bazı değerlerden koparak aile yapılarını değiştiren etkilere maruz kalabilmektedirler (Kılıçaslan, 2006: 3). Ailenin herhangi bir bireyinde olan değişim, tüm aileyi etkileyebilmektedir. Bu süreçle beraber, göç eden ailelerin yapısında; aile içi ve çevre ile ilişkiler, ekonomik gelir, aile içi karar alma ve sorumluluklar, aile içi rol dağılımları, sosyal hayat, giyim-kuşam vb. konularda değişim ve dönüşümler yaşanabilmektedir.

Bu kapsamda, Suriye ve Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzünde ikamet eden Yemenli ve Suriyeli 16 kadınla (2'si pilot görüşme olmak üzere) derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Ayrıca sahada bulunulan süre içerisinde çalışma yürütülen toplumsal grupla kısmi zaman geçirilmiştir. Bu araştırma; yukarıda belirtilen nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapılarındaki değişim ve dönüşümleri; ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin incelemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Göç Kavramı

İnsanlık tarihinin başlangıcından beri devam eden bir olgu olan göç; bireylerin veya toplulukların yaşadıkları yerleri bazı nedenlerden ötürü terk ederek başka yerlere geçici ya da kalıcı olarak gitmeleri olarak tanımlanabilir. Bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlanan bu süreç, toplum yapısına etki eden birçok öğeyi de içinde barındırmaktadır. Göçün temelinde ekonomik yetersizlikler, siyasi baskılar, doğal afetler, savaşlar, iç karışıklıklar vb. birçok neden yatabilir. Sadece bu nedenler üzerinden bir göç tanımı yapmak yeterli değildir. Göç; amaçları ve çeşitleri düşünüldüğünde de birçok farklı şekilde tanımlanabilir. Bu nedenle göç kavramının birçok farklı tanıma rast gelmek mümkündür.

TDK göçü; ekonomik, toplumsal ya da siyasi nedenlerle birey ve toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim merkezinden başka bir yerleşim merkezine gitmesi, taşınması olarak tanımlamaktadır (TDK, 2019).

Bir başka tanımlama ile göç; bireylerin yaşadıkları yerlerden, alıştıkları düzenden, sahip oldukları mal varlığı ve ekonomik imkanlardan yani yaşamlarındaki pek çok unsurdan uzaklaşarak ya da uzaklaştırılarak yeni yerleşim yerlerine gitmeleri olarak ifade edilmektedir (Toros, 2008: 9). Tüm bu tanımlar göz önünde bulundurularak göç kavramının içinde birden çok boyut bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle göç kavramı denildiğinde; göç öncesi ve sonrası yaşanılan süreç, göçün nedenleri ve sonuçları, toplum açısından girdi ve çıktıları, toplumsal yapıya etkileri, göç eden birey ve aile açısından yaşanılan değişim ve dönüşümler, göç edilen yer, zaman, kişiler vb. birçok etken düşünülmelidir.

Göç hareketi, bireysel ya da toplu olabilmektedir. Bir kişinin veya ailenin yaşadığı sıkıntılar nedeniyle ya da ailenin bazı amaçları veya tercihleri doğrultusunda bir yerden başka bir yere yapılan yer değiştirme hareketi bireysel göç olarak adlandırılırken belirli bir bölgede yaşayan insanların o bölgede yaşanan sıkıntılar veya çeşitli nedenlerden ötürü yer değiştirmeleri ise toplu göç olarak adlandırılmaktadır (Tümertekin ve Özgüç, 2004: 236). Yaşanan göç hareketleri toplumların etkileşimleri sonucunda göç eden ailelerin yapısına etki edebildiği gibi, göç edilen toplumun yapısında da değişikliklere yol açabilmektedir. Göç kavramı, en basit haliyle bir yer değiştirme hareketi olarak tanımlansa da sadece bir yer değiştirme hareketinden ibaret değil; sosyal, kültürel, ekonomik vb. birçok

açıdan toplum yapısına etki eden bir süreçtir. Bu nedenle göç kavramı; tüm süreç göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

2.1.1. Göç Edenlere İlişkin Bazı Kavramlar

Göç, en basit tanımıyla bir yerden başka bir yere gitme hareketi olarak tanımlansa da göç eden kişiler; göç etme sebepleri, menşe ülkeleri, nereye göç ettikleri vb. durumları göz önünde bulundurularak farklı isimlerle adlandırılabilmektedirler. Konuyla ilgili bazı kavramlar sözleşmelerde net bir şekilde tanımlanmasına rağmen, literatürde göç eden kişiler için birden çok tanımlama ve kavram mevcuttur. Bu durum bazen aynı yollarla göç eden kişilerin bile farklı isimlerle adlandırılmalarına sebep olabilmektedir.

2.1.1.1. Mülteci Kavramı

Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi'nin 1.maddesine göre mülteci " ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba aidiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku sebebiyle, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişi" dir (MHSİS, 1961). Kişinin mülteci statüsünde olabilmesi için iltica ettiği ülkede ilticasının kabul görmüş olması gerekmektedir.

Türkiye, Avrupa'ya göç hayali olan mülteciler için bir geçiş ülkesi konumundadır. Bu nedenle yoğunluklu göç trafiği olan bir ülkedir. Bu nedenle Türkiye, 1951'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi çekince" şartı ile imzalamıştır. Konulan bu coğrafi çekinceye göre Türkiye, yalnızca Avrupa'dan Türkiye'ye göç edenlere mülteci statüsü vermektedir. Avrupa dışından gelenler ise üçüncü bir ülkeye gönderilmek üzere Türkiye'de bulunmaktadırlar.

2.1.1.2. Şartlı Mülteci Kavramı

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti belli bir toplumsal gruba aidieti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için kendi ülkesinin dışında bulunan ve ülkenin korumasından faydalanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle faydalanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku sebebiyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Yani şartlı mülteci; Avrupa

dışında meydana gelen olaylar nedeniyle, mülteci tanımındaki şartlara haiz olduğunu iddia ederek, üçüncü ülkelere iltica etmek üzere Türkiye'den uluslararası koruma talebinde bulunan kişidir. Bu kişilerin, üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar geçen sürede, Türkiye'de kalmalarına izin verilir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

2.1.1.3. İkincil Koruma

Mülteci veya şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen, ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde;

a) Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek,

b) İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak,

c) Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

2.1.1.4. Sığınmacı

Sığınmacı, mülteci olabilmek için başvurmuş fakat transit bir ülkede üçüncü bir ülkeye gönderilmek üzere bekletilen ya da bulunduğu ülkede henüz ilticası resmi olarak kabul görmemiş kişiyi tanımlamaktadır. İlticaları değerlendirme sürecinde olan bu kişilerin haklarının korunması gerekmektedir. İltica değerlendirmesi sonucunda, sığınmacının haklı sebeplerle iltica etmediği belirlenir ve mülteci olmadığına karar verilirse bu kişiler, menşei ülkelerine insan haklarına uygun bir şekilde gerekli prosedürler yapıldıktan sonra geri gönderilebilirler (Uluslararası Af Örgütü, 2009).

2.1.1.5. Göçmen

Göçmen kavramının uluslararası düzeyde hukuki tek bir tanımının olmaması nedeniyle bu kavram birçok farklı şekilde tanımlanabilmektedir. Göçmen kavramı genellikle daha iyi bir hayat kurma amacıyla ekonomik gerekçelerden dolayı ülkesinden gönüllü olarak ayrılan ve başka bir ülkeye izinli bir şekilde yerleşen kişiyi tanımlamaktadır.

Göç terimleri sözlüğünde de göçmen; "kişisel rahatlık" amacıyla, herhangi bir zorlama olmadan kişi veya kişilerin hür iradeleriyle gerçekleştirdiği göç olarak tanımlanmaktadır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009: 22).

Bazı medya kuruluşları ve uluslararası kuruluşlar ise göçmen kavramını, daha geniş bir çerçevede kullanarak mülteci, sığınmacı, göçmen gibi kavramların çoğunu içine alacak şekilde tanımlamaktadırlar (UNHCR, 2016).

TDK' da göçmen kavramını geniş bir çerçevede "bir ülkeden bir başka ülkeye yerleşmek amacıyla giden kişi, aile ya da toplumsal küme" olarak tanımlamaktadır (TDK, 2019).

Türkiye'nin 1951'de imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ni "coğrafi çekince" şartı ile imzalaması sebebiyle Avrupa dışından gelenlere mülteci statüsünün verilememesi, sığınmacıların ise üçüncü bir ülkeye gönderilmek üzere bekletilen kişiler olması nedeniyle bu çalışmada; görüşme yapılan, ülkesini terk etmek zorunda kalmış Suriyeli ve Yemenli kişiler ne bu statüleri ne de şartlı mülteci veya ikincil koruma statülerini alabilmektedirler. Bu nedenle bu çalışmada görüşme yapılan kişiler, daha esnek bir tanıma sahip olan göçmen olarak tanımlanmaktadırlar.

2.1.1.6. Düzensiz Göçmen

Göç ettiği ülke tarafından istenen izin ve gerekli evraklara sahip olmadan o ülkeye giriş yapmış ve o ülkede bulunan/yaşayan ya da yasal yollarla o ülkeye girmiş fakat çıkış yapması gereken tarihte çıkış yapmamış ve halen o ülkede bulunan/yaşayan kişilere düzensiz göçmen denir (Özdemir, 2018). Yani düzensiz göçmenlerin bazıları, yaşadıkları ülkeye yasadışı yollar ile girerken bazıları ise yasal yollar ile girip kalma süreleri dolmalarına rağmen o ülkeden çıkış yapmamaktadırlar.

2.1.1.7. Geçici Koruma Statüsü

Geçici koruma; ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulma amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara sağlanan korumayı ifade etmektedir (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

2.1.1.8. Yabancı

Yabancı; ülke vatandaşı olmayan kişidir. Bu kişiler ülkemizde geçerli bir sebeple vize ya da vize muafiyetinin tanıdığı süreden daha fazla kalmak isterlerse ikamet başvurusu yapmak zorundadırlar (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

2.1.2. Göç Nedenleri

İnsanların göç etmelerinde birçok neden etkili olabilmektedir. Göç, genellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerden, gelişmiş ülkelere veya az gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere doğru yaşanmaktadır (Harris ve Micheal, 1970: 131). Az gelişmiş ülkelerde artan nüfusa yeterli iş imkanının sağlanamaması, yoksulluk, savaşlar, iç karışıklıklar, siyasi olaylar, gelir adaletsizliği, doğal afetler vb. durumlarda yaşam için gerekli olan besin ve ihtiyaçlara ulaşılamaması, can güvenliğinin sağlanamaması, yeterli kalitede hizmetin sunulamaması gibi nedenlerden ötürü imkanların daha yeterli ve yaşam şartlarının daha gelişmiş olduğu, kaynaklara ulaşımın daha sorunsuz olduğu bölgelere göçler yaşanmaktadır (Yılmaz, 2014: 1688-1689).

2.1.2.1. Ekonomik Nedenler

Bir ülkenin bir bölgesinden diğer bir bölgesine veya bir ülkeden başka bir ülkeye yaşanan göçlerin en önemli nedenlerinden biri ekonomik nedenlerdir. Bireyler ve aileler, ekonomik olarak yetersiz hissettiklerinde daha iyi şartlarda yaşayabilecekleri bir hayat arayışına girerler ve bu şartları bulabildiklerinde, bulundukları bölgelerden bu bölgelere doğru göç ederler (Aksoy, 2012: 294). Bu nedenle sermaye ve emek her zaman gelişmiş bölgelere doğru kayar (Başel, 2007: 532). İş imkanlarının yetersizliği, tarım arazilerinden yeterli gelirin sağlanamaması, yaşam için yeterli gelirin kazanılamaması, daha yüksek ücretli bir işin bulunması gibi durumlar ekonomik sebepli göçlerin nedenlerinden bazılarıdır. Sebep her ne kadar ekonomik de olsa, yaşanan göçlerin etkisi çok boyutlu olmaktadır.

2.1.2.2. Sosyal, Kültürel ve Siyasi Nedenler

Göçün nedenleri arasında ekonomik sebepler en önemli nedenlerden biri olsa da tek sebep değildir. Göç ederken sosyal, kültürel ve siyasi nedenler de etkili olmaktadır. Etnik farklılıklar, ayrımcılık, kültürel yakınlık, bölgenin siyasi tutumu, bölgenin dini tutumu, bölgenin eğitim düzeyi, bölge halkının göçmenlere karşı genel tutum ve davranışları, yemek kültürü, eğlence anlayışı vb. birçok faktör etkili olabilmektedir (Aksoy, 2012: 293-295).

Yaşanılan bölgenin birey ve/veya aile için sosyal açıdan yeterli olamaması, kültürel açıdan uyum sağlanamaması, bölgenin eğitim imkanlarının yetersiz kalması da göçe neden olabilmektedir.

Bir bölgede yaşanan savaş, iç karışıklık, rejim değişikliği, siyasi baskılar vb. nedenlerle o bölgenin insanları göçe zorlanabilir. Bu şartlarda oluşan göç önemlidir. Çünkü bireyler, aileler ve topluluklar dinlerini serbestçe yaşamak, dillerini serbestçe konuşmak, işkence ve ölümden kaçmak amacıyla göç etmektedirler (Başel, 2003: 48). Siyasi sebepler nedeniyle yaşanan olaylar sonucunda, can ve mal güvenliğinin tehlikede olduğu bir ortamda ekonomik faaliyetler de yavaşlar ve durma noktasına gelebilir (Başel, 2007: 537). Siyasi sebeplerle yaşanan göçler ülkenin ve halkın ekonomisini de etkiler fakat savaş, iç karışıklık, siyasi baskı vb. nedenlerle yaşadıkları bölgeleri terk eden/ etmek zorunda kalan birey ve aileler yalnız ekonomik sorun yaşayan insanlar değillerdir.

2.1.2.3. Doğal Nedenler

Doğal afetler de diğer nedenler gibi göçlerin yaşanmasında etkili olan nedenlerdendir. Kuraklık, toprak kayması, deprem, volkan püskürmesi, küresel ısınma vb. nedenler bunlardan bazılarıdır. Geçmiş tarihe baktığımızda Moğol ve Hunların kuraklık nedeniyle göç ettiklerini görebiliriz. Yine aynı şekilde Arel Gölü'nün kurumasıyla bu çevrede yaşayan insanların göç ettiği bilinmektedir. Yakın tarihe baktığımızda, 1994 yılında Kırgızistan'ta yaşanan toprak kayması nedeniyle göçler yaşandığı görülmektedir. Ülkemizin yakın tarihine baktığımızda ise 1999'da yaşanan Marmara depremini örnek gösterebiliriz. Marmara depremi sonrasında; İstanbul, İzmit, Sakarya, Yalova gibi depremden etkilenen illerden tersine göçler yaşanmış ve bazı depremzedeler memleketlerine geri dönmüşlerdir (Günay ve ark. 2017: 41-42).

2.1.2.4. Güvenlik Nedenleri

Savaş, iç savaş, iç karışıklık, siyasi baskı vb. olayların yaşandığı bölgelerde güvenlik sorunları yaşanabilmektedir. Ölüm korkusuyla bu bölgelerdeki insanlar, yaptıkları işleri ve üretimi bırakarak kitlesel olarak güvenli bölgelere göç etmektedirler (Başel, 2007: 538). Bu tür güvenlik olaylarına bağlı olarak ekonomide duraksamalar ve sorunlar yaşanabilmekte ve bu olaylar nedeniyle, bu ülkelerden diğer ülkelere göçler yaşanabilmektedir. Bunun en yakın örneği olarak, Arap Baharı'nın etkisiyle iç karışıklıklar, rejim değişiklikleri, iç savaş vb. sorunlar yaşayan Mısır, Yemen ve Suriye gibi ülkelerde, güvensizlik ortamının oluşmasıyla beraber bu ülkelerden komşu ve diğer ülkelere göçlerin yaşanması gösterilebilir (Gök, 2016: 68-69). Özellikle Suriye'de yaşanan olayların patlak vererek iç savaşa ve büyük bir krize dönüşmesinin ardından

bölgede güvenlik ortadan kalkmış ve bölge halkı daha güvenli hissettikleri yerlere doğru göç etmeye başlamışlardır.

2.1.3. Göç Çeşitleri

Göçlerin farklı şekillerde sınıflandırılması mümkündür. Genel ve kapsayıcı bir şekilde, nitelik ve içerik bakımından göçler; iç ve dış göç, zorunlu ve gönüllü göç, geçici ve sürekli göç, mübadele göçü, işçi göçü ve beyin göçü şeklinde sınıflandırılabilir (Naz, 2015: 19).

2.1.3.1. İç ve Dış Göç

Bir ülkede yaşanan herhangi bir olay, olgu veya neden sonucunda (işsizlik, doğal afet, bir bölgenin diğer bölgeye oranla daha az gelişmiş olması, iç karışıklık, siyasi baskı vb.) bölge nüfusunun yine aynı ülke içerisinde yer değiştirmesine iç göç denmektedir (Sağlam, 2006: 34). Tarım arazilerinden yeterli verim ve gelirin sağlanamaması, kırsal bölgelerdeki işsizlik, eğitim koşullarının yetersizliği gibi nedenlerle kırsal bölgelerden daha gelişmiş kentsel bölgelere yaşanan göçler iç göçe örnek olarak gösterilebilir.

Savaş, evlilik, işsizlik, siyasi baskı, dini baskı vb. nedenlerden ötürü bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçlere ise dış göç denir (Sağlam, 2006: 34). 1923'te yaşanan Türkiye- Yunanistan mübadele göçü, 1960'larda Türkiye'den Almanya'ya doğru yaşanan işçi göçleri, 2011 yılında Suriye'de başlayan savaş sonrasında Suriye'den diğer ülkelere yaşanan göçler, beyin göçleri vb. göçler dış göçe örnek olarak verilebilir.

2.1.3.2. Zorunlu ve Gönüllü Göç

Doğal afetler, savaşlar ve sürgünler gibi nedenlerden dolayı yaşadıkları yerleri bırakma mecburiyetinde kalan insanların yaptıkları göç, zorunlu göç olarak tanımlanırken, insanların daha iyi yaşam şartlarına kavuşma, daha iyi bir eğitim alma, daha rahat çalışma şartlarına sahip olma gibi amaçlarla yaşadıkları yerleri bırakma mecburiyeti olmadan, kendi istekleri ile yaşadıkları yerlerden ayrılarak yaptıkları göç ise gönüllü göç olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2014: 1687). Yani gerçekleştirilen göçte bir otorite veya doğal zorlama unsuru varsa "zorunlu göç" yoksa "gönüllü göç" olarak adlandırılmaktadır (Şahin, 2001: 59). Gönüllü göçlerde; kişinin kendini göçe hazırlama ve yapılacak göç nedeniyle değişecek olan hayatı kabul etme durumu bulunmaktadır fakat zorunlu göçlerde kişilerin bu duruma bir ön hazırlıkları bulunmamaktadır. Zorunlu ve gönüllü göçler incelenirken birinin isteyerek yapıldığı, diğerinin ise mecbur kalınan bir durum olduğu göz ardı edilmemelidir.

2.1.3.3. Geçici ve Sürekli Göç

İnsanların ekonomik, sosyal, siyasi, kültürel ya da herhangi bir sebepten ötürü bulundukları yerleri terk ederek süre sınırlaması olmadan kalabilecekleri başka yerlere göç etmelerine sürekli göç denilmektedir. Sürekli göçler, gönüllü olabileceği gibi zorunlu da olabililmektedir (Koçak ve Terzi, 2012: 10). İnsanların tarım, hayvancılık, turizm gibi nedenlerden ötürü belirli bir süreliğine yaptıkları göçe ise geçici göç denilmektedir. Süreli olarak çalışmak veya belli bir amaç için belirli bir amaç doğrultusunda o bölgede bulunma amacı taşır (Erol ve Ersever, 2014: 50). Tarım ve turizm işçilerinin belirli bir dönem çalışma amacıyla bulundukları bölgelerden çalışacakları bölgelere giderek gerçekleştirdikleri mevsimlik göçler de geçici göçlerdendir.

2.1.3.4. Mübadele Göçü

Arapça bedel kelimesinden gelen mübadele sözcüğü, bedeliyle değiş-tokuş etme anlamında kullanılan bir sözcüktür (Etimoloji Türkçe, 2019). Mübadele göçleri de ülkeler arasında yapılan karşılıklı anlaşma sonucunda gerçekleşen yer değiştirme hareketidir (Koçak ve Terzi, 2012: 13). 1923 yılında Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan anlaşma sonrasında gerçekleşen zorunlu göç mübadele göçünün bir örneğidir.

2.1.3.5. İşçi Göçü ve Beyin Göçü

Dünya nüfusunun büyük bir kısmı yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. İnsanlar hayatlarını daha iyi geçirmek amacıyla, iş imkanlarının yetersiz ve çalışma şartlarının kötü olduğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerden, iş imkanlarının ve çalışma şartlarının daha iyi olduğu, bilim, sanat ve eğitimin daha ileri olduğu gelişmiş ülkelere doğru göçler gerçekleştirmektedirler (Yıldırımoğlu, 2005: 2). Nitelikli ve eğitimli işgücünün (doktor, bilim insanı, mühendis vb.) ülke dışına göç etmesine beyin göçü denmektedir. Sanayileşen bölgelerde işgücüne duyulan ihtiyaç nedeniyle yapılan göçlere ise (örneğin 1961 Türkiye-Almanya İşgücü Anlaşması dönemi Türkiye'den Almanya'ya yaşanan göçler) işçi göçleri denilmektedir.

2.1.4. Göçün Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Sosyal bir yer hareket olan göç; hem göç veren hem göç alan hem de transit konumda bulunan ülkeyi ekonomiden siyasi ve kültürel hayata kadar etkilemekte ve değiştirmektedir. Göç, ülkelerin yapısında yeniden şekillendirmelere sebep olduğu gibi, ailelerin yapısında da değişim ve dönüşümlere sebep olmaktadır (Yıldırım, 2007: 965).

2.1.4.1. Göç Veren Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Göç, derinlemesine düşünülmediğinde tek taraflı bir hareket olarak algılansa da sadece göç edilen ülke üzerinde etkileri yoktur. Ekonomik, sosyal, kültürel, politik, dini vb. dönüşleri düşünüldüğünde çok yönlü bir hareket olduğu açıktır. Göç, daha önce de değinildiği gibi az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yapılan bir harekettir ve göç veren ülke üzerinde de olumlu ve olumsuz etkileri bulunmaktadır (Yılmaz, 2014: 1692).

Göç; Kuzey Afrika, Ortadoğu, Latin Amerika ve Doğu Avrupa'daki ülkelerin bazılarında, işsizlik sorununu azaltan ve dışarıdan ülkeye ekonomik girdi sağlayan bir gelir kaynağı olarak görülmektedir (Weiner ve Rainer, 1997: 2). Yurtdışında yaşayan göçmenler, kendi ülkeleriyle bağlarını koparmadıkları sürece, ülkelerine para göndermekte ve yatırımlar yapmaktadırlar. Bu yatırımlar göç veren ülkenin kalkınmasında (sağlık alanından alt yapı hizmetlerine kadar her alanda) etkili olmaktadır. Göçmenler, göç ettikleri topraklarda oranın kültüründen, yaşam koşullarından, eğitim sisteminden, çalıştıkları işlerden ve çevreden etkilenerek yeni şeyler öğrenirler ve öğrendiklerini kendi ülkelerine aktarırlar. Tutum ve davranışların, düşünce biçimlerinin değişimi ve aktarımıyla beraber kültürel değişimler meydana gelir. Bu değişimler ve öğrenilen beceriler ülkenin, siyasi ve ekonomik yapıda dönüşümler yaşamasına katkı sağlarken, sağlık alanında ve eğitim sisteminde de gelişmelere yol açar (Chimhowu ve ark. 2005: 95-96).

Göçün malesef ki göç veren ülke tarafından her zaman olumlu sonuçları yoktur. Yurtdışından gönderilen paranın yeterli olması, diğer aile bireylerinin çalışmamasına ve bağımlı hale gelmesine yol açabilmektedir. Bu bağımlı aile bireyleri, çalışmaya ihtiyaç duymadıkları için üretime katkı sağlamazlarken sadece tüketici bireyler haline gelirler. Yurtdışından gelir elde eden aileler ve yurtdışından geliri olmayan aileler arasında eşitsizlikler oluşur. Ayrıca göçmenler her zaman olumlu kültürel edinimler elde etmezler ve olumsuz edinimleri de kendi ülkelerine aktarırlar (Chimhowu ve ark. 2005: 95-96).

Göçün, göç veren ülkeye olumsuz yanlarından bir diğeri ise; giden göçmenlerin arasında kendi ülkesinde kalifiye eleman olarak çalışan ustalar, mesleğinde kendini geliştirmiş çalışanlar, iyi yetişmiş mühendisler vb. kişilerin bulunmasıdır. Yani göç eden kişilerin niteliği de bir o kadar önemlidir. Beyin göçü de aynı şekilde, göç veren ülke

açısından nitelikli ve eğitimli insan kaybıdır ve bu nedenle beyin göçünün de göç veren ülke açısından olumsuz etkileri bulunmaktadır (Abadan, 1995: 283).

2.1.4.2. Göç Alan Ülkeler Üzerindeki Etkileri

Bazı ekonomik, sosyal, siyasi ve kültürel etkiler nedeniyle gerçekleşen göç hareketi, göç veren ülkeyi etkilediği gibi göç alan ülkeyi ve o ülkenin vatandaşlarını da etkilemektedir (Sayın ve ark. 2016: 2). Bu etki, gelen göçün ne tür bir göç hareketi olduğuyla da yakından ilişkilidir. Savaş, iç karışıklık gibi nedenlerle ülkelerini terk etmek zorunda kalarak gelen kitlesel göç dalgaları ile işçi göçü, beyin göçü vb. şekilde gelen göçün etkisi aynı değildir. Ülkelerin göç politikaları da göçün türüne göre farklılıklar gösterebilmektedir.

Türkiye coğrafi konumu nedeniyle, bölgede son yıllarda yaşanan olumsuz siyasi gelişmelerden, iç karışıklıklardan ve savaşlardan büyük ölçüde etkilenmiş ve geniş çaplı kitlesel göç hareketlerine maruz kalmıştır. Türkiye buna rağmen, insani bir göç politikası izlemiş ve savaş mağduru milyonlarca göçmeni kabul ederek göçmenlere geniş çaplı haklar sağlamıştır. Onlara yönelik hizmetler için yüklü miktarda harcamalar yapmıştır. Ne yazık ki her ülke göçmenlere karşı insani bir göç politikası izlememektedir. Gelişmiş ülkelerin ve Avrupa'nın göç politikalarına baktığımızda, kitlesel göçlere karşı sert bir tutum içerisinde oldukları, ulusal çıkarlarını ön planda tuttukları görülmektedir (Günay ve ark. 2017: 56).

Ülke her ne şekilde göç almış olursa olsun, göçmenler yaşamlarını devam ettirmek için işgücüne katılmaya başlarlar. Zaman içerisinde kendi işyerlerini, fabrikalarını açarak bu ülkelerin ekonomisine katkıda bulunmaya ve bu ülkelerde üretim ve tüketim yapmaya başlarlar. Yaşadıkları yerlerde çevre ile kaynaşmaya başlayarak kültürel edinimlerini aktarmaya ve bulundukları toplumun kültürünü öğrenmeye başlarlar. Karşılıklı alışveriş ile bu döngü devam eder ve kültürlenme yaşanır. Bu kültürlenme sürecinde olumlu edinimler aktarıldığı gibi olumsuz edinimler de aktarılır.

Göç alan ülkelerin göçmen halk ile yerel halk arasındaki entegrasyonu doğru ve en kısa şekilde tamamlaması önemlidir. Aksi takdirde yerel halk ve göçmen halk arasında sorunlar yaşanabilmektedir. Entegrasyon sorunu yaşanırsa göçmen halk birbirine sıkı sıkıya bağlanırken yerel halka karşı taraf alabilir ve aynı şekilde bu taraf alma yerel halk tarafından da gerçekleştirilebilir. Ayrıca doğru ve insani göç politikaları uygulanmazsa

veya denetlemeler iyi şekilde yapılmazsa, göçmen nüfus sigortasız ve ucuz işgücü olarak kullanılabilir.

Göç alan ülkeler, bu durumdan hem olumlu hem de olumsuz etkilenirler. Bu ülkeler; bu hususta ayırdıkları kaynakları ve yapılan harcamaları doğru göç politikaları izleyerek uygularlarsa, olumsuzlukları azaltarak bu durumu hem ülke hem de göçmen ve yerel halk adına olumluya çevirebilirler.

2.1.4.3. Transit Bir Ülke Olan Türkiye Üzerindeki Etkileri

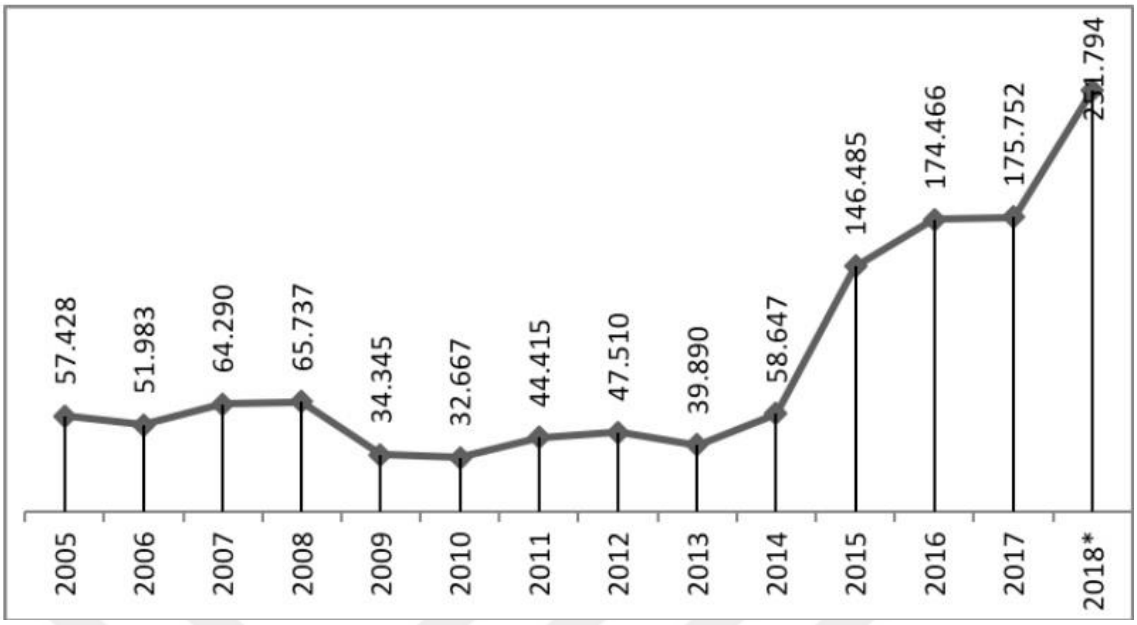
Son yıllarda yaşanan savaş ve iç karışıklıklar sonrasında dünya genelinde düzensiz göç ve göçmen sayısı artmıştır ve bu durum transit ülke konumundaki Türkiye'yi oldukça etkilemiştir. 1970-2017 yılları arasındaki göçmen sayılarının değişimi aşağıdaki tabloda verilmiştir (Tablo 2-1).

Tablo 2-1: Yıllara Göre Göçmen Sayılarının Değişimi (1970-2017)

Yıllar	Göçmen Sayısı	Göçmenlerin Dünya Nüfusuna Oranı (%)
1970	84,460,125	2.3%
1975	90,368,010	2.2%
1980	101,983,149	2.3%
1985	113,206,691	2.3%
1990	152,563,212	2.9%
1995	160,801,752	2.8%
2000	172,703,309	2.8%
2005	191,269,100	2.9%
2010	221,714,243	3.2%
2015	243,700,236	3.3%
2017	258,000,000	3.4%

(UN World Migration Report, 2018: 18)

Türkiye bu nedenle göç politikalarını düzenlemek ve göçü daha iyi yönetebilmek amacıyla 2014 yılında Göç İdaresi Genel Müdürlüğünü kurmuştur. 15.07.2018 tarihinde de "Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi" kurulmuştur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019). Aşağıda 2005-2018 yılları arasında Türkiye'de yakalanan düzensiz göçmen sayısı verilmiştir (Grafik 2-1).

Şekil 2-1: Yıllara Göre Türkiye'de Yakalanan Düzensiz Göçmen Sayısı
(Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019)

Transit göç, göçmenlerin bulundukları ülkeyi nihai ülkeye varmak amacıyla geçici olarak kullandıkları düzensiz bir göç türüdür (UNECE, 2012). Transit ülke ise; göçmenlerin transit göç yolları üzerinde bulunan ve legal veya illegal olarak bir süre ülkede ikamet eden geçici nüfusu (bu nüfus yerleşik nüfusa dönüşebilir) barındıran ülkedir (De Tapia, 2004: 112).

Türkiye, Asya ve Avrupa arasında köprü görevi gören coğrafi konumu nedeniyle, Avrupa'ya ulaşmak isteyen göçmenler için transit ülke konumundadır (Deniz, 2015: 212). Bu konumu nedeniyle, Ortadoğu ve Asya'daki birçok ülkeden göç almaktadır. Aynı zamanda Avrupa'da mülteci olabilmek için sığınma talebinde bulunmuş kişilerin de kabul edilmek veya geri gönderilmek üzere bekletildiği ülke konumundadır. Sığınma talebi olumsuz olan bazı göçmenler, kendi ülkelerine geri dönmek istemedikleri için Türkiye'de kalarak yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar.

Türkiye'nin transit göç ile ilgili politikaları, daha çok AB ile olan siyasi ilişkiler doğrultusunda şekillenmektedir (Yılmaz, 2014: 1698).

2.2. Aile ve Göç

Aile kavramı; temel bir amaç doğrultusunda eşlerin birlikteliğinden oluşan bir yapı olarak değerlendirilir (Bulut, 1990: 5). Aile kavramının birçok tanımı yapılmaktadır.

Örneğin Winch aile kavramını; ana, baba ve çocuklardan oluşan sosyal bir grup olarak tanımlarken, Nimkoff karı koca ve çocuklardan ya da yalnız karı ve kocadan oluşan bir birlik olarak tanımlamaktadır. Bazı sosyologlar ise aileyi üretimin yapıldığı, eğitimin verildiği, dinin öğretildiği bir topluluk olarak görmektedirler (Gökçe, 1976: 47).

Aile, toplum içinde diğer sosyal kurumlar gibi açık bir sistem oluşturmaktadır ve toplumun diğer kurumları ile sürekli etkileşim halindedir. Aile kurumu hem diğer kurumlardan hem de yaşanan olaylardan etkilenmektedir (Bilen, 2009). Göç olgusu da aileyi etkileyen önemli olaylardan biridir. Göçün aile üzerindeki etkilerinden biri de aile tipleri üzerinedir. Bu nedenle göçün aile üzerindeki etkilerine değinmeden önce, aile tiplerine değinmenin faydalı olacağı düşünülmektedir.

2.2.1. Aile Tipleri

Aile; yapısı, büyüklüğü, geçim kaynakları, yönetim şekli vb. birçok kategoriye göre farklı şekillerde bölümlendirilebilir. Büyüklüklerine göre aileleri; geniş aile, çekirdek aile, parçalanmış aile olarak sınıflandırabiliriz. Yönetim şekillerine göre ise ataerkil ve eşitlikçi ailelerden söz edebiliriz (Aile ve Tüketici Hizmetleri, 2011: 5-8).

2.2.1.1. Geniş Aile

Birden fazla kuşağı içerisinde bulunduran aile tipine geniş aile adı verilir. Ailenin reisi, eşi ve evli çocuğu veya çocuklarının ve varsa torunlarının ve/veya bekar kardeşlerden birinin/birkaçının bir arada bulunduğu aile tipidir (Eyce, 2000: 237). Geniş aile tipinde, aile içi ilişkileri düzenleyen hiyerarşik bir yapı vardır (Eyce, 1994: 19). Bu hiyerarşik yapıda; yaş ve cinsiyet bireyin aile içi konumunda önemli bir rol oynar. Yaş ve cinsiyete göre aile içi roller belirlenir. Yaşın büyüklüğü tecrübeyi temsil ederken erkek cinsiyetine sahip olmak ise gücü simgelemektedir. Bu nedenle geniş aile tipinde en yaşlı olan erkek veya baba sözü dinlenen kişi/lider konumundadır.

Ailelerin işlevleri vardır. Her ailenin işlevleri olduğu gibi geniş aile türünün de işlevleri bulunmaktadır. Bunlar; biyolojik, psikolojik, ekonomik, prestij sağlama, eğitim, sosyalleştirme, koruma, dini, eğlence ve dinlenme gibi işlevlerdir. Geniş aile tipinde; bu işlevlerin her birini tamamiyle olmasa da çoğunlukla aile üstlenir (Taylan, 2009: 120).

2.2.1.2. Çekirdek Aile

Karı, koca ve evlenmemiş çocuklardan oluşan ev halkı çekirdek aile olarak tanımlanır (Eyce, 2000: 237). Bu aile tipi sanayileşmeşme sonrası oluşan modern

toplumun aile tipi olarak görülür. Çekirdek aile tipinin, kentleşmenin ve sanayileşmenin olduğu yerlerde daha yoğun bulunduğu söylenebilir (Taylan, 2009: 120-121).

Çekirdek ailede, geniş aileden farklı olarak aile büyüklerinin, aile ve aile bireyleri üzerindeki denetimi daha azdır. Evliliklerin çoğu görüşme ya da anlaşma yoluyla gerçekleşir. Aile içi karar almada, tüm aile üyeleri söz hakkına sahiptir (Sayın, 1990: 10-11).

Çekirdek aile, işlevleri bakımından geniş aileden farklıdır. Geniş aile tipinde işlevlerin neredeyse tamamı aile tarafından üstlenilirken çekirdek aile tipinde işlevlerin bazıları (sosyalizasyon, dini, eğitim, eğlence, dinlenme vb.) kurumlarla birlikte yürütülmektedir. Sosyalizasyon işlevi her ne kadar diğer kurumlarla birlikte yürütülse de ilk olarak ailede başlar (Taylan, 2009: 121).

2.2.1.3. Parçalanmış Aile

Ölüm, boşanma, ayrı yaşama vb. nedenlerle eşlerden birinin veya her ikisinin de bulunmadığı aile, parçalanmış aile olarak tanımlanır (Eyce, 2000: 237). Bir ailenin parçalanması üç ana sebeple gerçekleşmektedir. Boşanma bu sebeplerden biridir. En uyumlu aileler bile zamanla uyumu bozacak durumlarla karşılaşabilmekte ve sonucunda boşanma yaşayabilmektedirler. Boşanmanın gerçekleşmesiyle birlikte aile, parçalanmış aileye dönüşmektedir. Ailenin parçalanmasının bir diğer sebebi ise ölümdür. Ailede eşlerden birinin ya da her ikisinin ölümü sonucunda aile parçalanabilmektedir. Ailenin parçalanmasındaki son sebep ise ayrılıktır. Eşler bazı durumlarda resmi olarak boşanmasa da çeşitli sebepler ile (engel durumu, hastalık, eşlerden birinin farklı bir bölgeye ya da ülkeye göç etmesi vb.) ayrı yaşamayı tercih edebilir ya da ayrı yaşamak zorunda kalabilirler ve bu gibi durumlarda aile fonksiyonlarını yerine getiremez duruma gelir. Bu üç ana sebep sonucunda aileler parçalanabilmektedir (Şentürk, 2006: 59-60).

2.2.1.4. Ataerkil Aile

Ailede söz sahibi olan erkek, evin reisi olarak kabul görülür ve ailenin diğer bireyleri bu şahsa ve bu şahsın verdiği kararlara uyar (Yiğiter, 2016). Ataerkil otorite baba soyuna dayalıdır. Bütün mülkiyet aile reisine aittir ve bu kişi büyük yetkilere sahiptir. Ataerkil yapıya sahip ailelerde genellikle evlenme yaşı küçüktür ve eş seçimi aile büyükleri tarafından yapılır. Yaş ve cinsiyet, aile içi statü belirlemede büyük önem taşır. Karar vericiler genellikle yaşlılar ve erkeklerdir (Şentürk, 2006: 17).

2.2.1.5. Eşitlikçi Aile

Yetki ve sorumlulukların her iki eş arasında eşit olarak paylaşıldığı, karar alma sürecine tüm aile bireylerinin katıldığı demokratik aile tipidir (Yiğiter, 2016). Bu aile tipinde her iki eş de eşit egemenliğe sahiptir. Tüm süreçlerin eşitlikçi bir biçimde gerçekleştiği aile tipidir. Kısaca; fayda, görev ve yükümlülükler eşit olarak paylaşılmaktadır (Taylan, 2009: 126-128).

2.2.2. Göçün Aile Üzerindeki Etkileri

Göç konusu yol açtığı etkilerden dolayı büyük önem taşımaktadır ve bir bütün olarak neden ve sonuçlarıyla beraber ele alındığında konunun çok boyutlu olduğu açıktır. Göç kavramının neden ve sonuçlarının yanısıra etkilerinin de tartışılması gerekmektedir (Koçak ve Gündüz, 2016: 67).

Göç; sosyal uyumu, sosyal bağları, aile içi rolleri, aile tipini, aile üyelerini, kültürel değişimi, eğitimi, ekonomiyi, barınmayı vb. birçok kavramı içerisinde bulunduran bir olgudur. Göçün tüm bu kavramlar üzerinde doğrudan ya da dolaylı bir etkisi vardır. Göçün etkisiyle; göçmen ailelerin herhangi bir bireyinde yaşanan sorun, o bireyi ve dolayısıyla tüm aileyi etkileyebilmektedir (Baş ve ark. 2017: 1681-1685). Göçün aile üzerindeki etkilerini daha iyi anlayabilmek için kısaca aile kavramına değinmek gerekir.

İnsanlar, doğumdan ölüme kadar olan sürede birçok evreden geçerler. Çocukluk, gençlik, yetişkinlik, yaşlılık vb. evrelere ayırdığımız bu dönemler, insanın yaşam döngüsü olarak adlandırılır. Aileler de tıpkı insanların yaşam evreleri gibi, evrelerden geçerler. Ailelerin yaşadığı bu evreler, aile yaşam döngüsünü oluşturur (Aile ve Tüketici Hizmetleri, 2011: 8-9). Ailenin ilk evresi ise, aile kavramının oluşmasıyla başlar.

Bir toplumda temel yapıyı oluşturan, görev ve rolleri birbirinden farklı ekonomi, din, eğitim, siyasal vb. belli başlı kurumlar bulunmaktadır. Aile kavramı da toplumun temel yapı taşını oluşturan; biyolojik, psikolojik, ekonomik, hukuki ve sosyal sorumlulukları olan ve kültürel mirasın nesilden nesile aktarıldığı bir kurumdur.

Bu kurum, diğer kurumlara temel teşkil eden önemli bir konumdadır. Çünkü tüm kurumlar, aile sistemi içinde gelişme gösterirler ve bağımsız hale gelirler (Merter, 1990:1).

Göç, uzun ve sancılı bir süreçtir ve sürecin aile üzerinde doğrudan ve dolaylı etkileri bulunmaktadır. Göç ve aile kavramları birlikte düşünüldüğünde; ekonomiden sosyo-kültürel hayata, insanların her yönüne etkisi bulunan göçün; aile üyelerinin herhangi biri üzerindeki etkisi; bir birlik, grup veya topluluk olarak tanımlanan ailenin diğer bireylerini, aile içi iletişimi, aile içi rol dağılımlarını, ailenin karar alma sürecini, ailenin çevre ile olan ilişkilerini yani tüm aileyi etkileyebilmektedir. Sosyal bir değişim aracı olan göç, zamanla aile bireylerinin düşünce yapılarında da değişimlere yol açmaktadır. Bu değişimler aile içi dinamikleri etkilemektedir. Ayrıca göçün etkisiyle aile üyelerinde yaşanan herhangi bir artış ya da azalış veya göç sonrasında toplumlar arası yaşanan etkileşimler göçmenlerin aile tipi üzerinde (geniş aileden çekirdek aileye, ataerkil aileden eşitlikçi aileye, çekirdek aileden parçalanmış aileye geçişler gibi) değişimlere neden olabilmektedir. Kısaca göç; ailenin ekonomisi, eğitimi, barınması, sağlığı, sosyal ve kültürel hayatı üzerinde etkiler bırakmaktadır ve bu etkiler zamanla aile yapısında değişim ve dönüşümler yaratmaktadır (Dumon, 1989: 254-256).

2.2.3. Göçmen Ailelerin Yaşadıkları Sorunlar

Göç kavramı olarak ifade edilen insan hareketliliği, insanlık tarihinin başından bu yana toplumsal yaşamın ve günümüz dünyasının önemli unsurlarından biri olmuştur. Göç kavramı zaman içerisinde tanımlanma, neden ve sonuçlarını belirleme, sınıflandırma açısından genişlemiştir ve bu kapsamda uluslararası göç ve neden olduğu sorunlar, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren küreselleşme ile birlikte ön plana çıkmıştır (Deniz, 2014: 177).

Zorunlu ya da isteyerek fark etmeksizin bir başka ülkeden gelen göçmenler, arkalarında bir hayat bırakarak; yaşadıkları kültürden, dilden, eğitim sisteminden, çevreden koparak farklı bir sistemin olduğu topraklara gelmektedirler. Alışılmış düzen ve yaşadıkları sistemin dışına çıkan göçmenler yeni yaşam yerlerinde, uyum süreci esnasında entegrasyon sorunu, eğitim ve öğretimle ilgili sorunlar, sosyal dışlanma, ekonomik sorunlar, sağlık sistemine ilişkin sorunlar vb. yaşayabilmektedirler (Koçak ve ark. 2019: 338-340).

2.2.3.1. Göçmen Ailelerin Ekonomik Sorunları

Dünya genelinde yaşanan iç karışıklık, savaş ve şiddet olaylarının artmasıyla birlikte göç eden kişi sayısında artış yaşanmaktadır. Günümüzde küreselleşmeyle beraber haber akışının hızlanması, ulaşım imkânlarındaki kolaylıklar ve iletişim alanındaki hızlı

gelişmeler göç hareketinin kısa zamanda kitlesel insan hareketine dönüşmesine uluslararası bir boyut kazanmasına imkân vermektedir (Nurdoğan ve ark. 2016: 2017-2018).

Savaş, iç karışıklık, siyasi baskı, vb. nedenlerle yaşadıkları ülkeleri, zorunlu ve acil bir şekilde terk eden/ etmek zorunda kalan göçmenler, bu süreçte maddi ve manevi (statü, para, çevre, mevki, ün vb.) birçok kayıp yaşayabilmektedirler. Göç sürecinde göçmenler; birikimlerinin taşınamaması, banka hesaplarından para çekememe, sahip oldukları ev ve iş yerlerinin kullanılamaz hale gelmesi, iş ve statü kaybı gibi birçok sorun ve kayıp yaşayabilmektedirler. Göçmenler tüm bu sorunlara ve kayıplara rağmen, güvensiz bir yaşamdan kaçmak ve hayatlarını kurtarmak amacıyla göç etmektedirler. Göç ettikleri ülkelerde iş bulmada sıkıntılar yaşayabilmekte, iş bulsalar bile düşük ücretlerle, sigortasız çalıştırılabilmektedirler (Üstübici, 2011: 2-12). Bu nedenle göç edenler için en önemli ekonomik sorunlardan biri istihdam sorunudur (Koç ve ark. 2015: 64). İşe girişlerinde sigorta yapılmayan göçmenler, herhangi bir sosyal güvenceye sahip olmadıkları için işten kolaylıkla çıkartılabilmektedirler.

2.2.3.2. Göçmen Ailelerin Dil ve Kültür Sorunu

Göçmenlerin yaşadıkları en büyük sorunlardan birisi dil sorunudur. Bu sorun göçmenlerin karşılarına hayatın her alanında çıkmaktadır. Dilin bilinmemesi nedeniyle göçmenler eğitimde, sağlıkta ve insanlarla iletişim halinde olmalarını gerektiren tüm alanlarda uyum sorunu yaşayabilmektedirler. Ayrıca dil sorununu aşamayan göçmenler, zamanlarının büyük çoğunluğunu kendileri ile aynı veya yakın kültürden olan diğer göçmenlerle geçirmektedirler ve bu durum öz kültürlerinden kopuş yaşamadıklarını fakat Türk kültürüyle de kaynaşamadıklarını göstermektedir (Yıldırımalp ve ark. 2017: 121).

Dil bariyerini en kolay aşan gruplardan biri ise çocuklardır ve bu nedenle toplumla uyumları daha kolay gerçekleşmektedir. Aileler dil problemi yaşarken bu sorunu aşmış olan çocuklar bu özellikleri nedeniyle ailenin dışarıyla iletişime geçmesi gereken durumlarda aktif rol oynayabilmektedirler.

2.2.3.3. Göçmen Ailelerin Sosyal Dışlanması

Sosyal dışlanma; sosyal, kültürel ve ekonomik bir şekilde ortaya çıkan çok boyutlu bir olgudur (Jehoel Gijsbers ve Vrooman, 2007). Sosyal dışlanmayı; toplum içindeki farklı bir grubun topluma entegre olması için gereken hakların bir kısmına ya da

tamamına birtakım engeller nedeniyle ulaşamaması veya ulaşımının engellenmesi ve o grubun toplumun dışında bırakılması olarak tanımlayabiliriz.

Berman ve Phillips sosyal dışlanmayı tanımlarken sekiz farklı alandan bahsetmektedir. Bunlar; sosyal güvenlik sistemi, emek piyasası, konut ve mülkiyet, sağlık hizmetleri, eğitim sistemi, siyasal sistem ile sosyal yaşama dahil olamama ve sahip olunan statünün düzeyidir (Berman ve Phillips, 2000: 334). Avrupa Birliği ise göçmenler açısından sosyal dışlanmayı, bireylerin veya grupların göç sonrasında, yaşadıkları toplumlara tam veya kısmi olarak entegrasyonlarını engelleyen süreçler olarak tanımlamıştır (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011: 19).

Sosyal dışlanma sorunu, küreselleşmenin etkisiyle sosyal, ekonomik ve kültürel alanda oluşan eşitsizlikler ve toplumsal barışa zarar veren dönüşümler sonucunda ortaya çıkmıştır (Sapancalı, 2005: 101). Bu kavram ilk olarak Fransa'da 1970'lerde sosyal güvenlik sistemi dışında kalan işsiz ve yoksul bazı grupların dışlanmasının analizi amacıyla kullanılmıştır (Tartanoğlu, 2010: 3).

Göç, sosyal dışlanma ile ilişkili bir olgudur ve sosyal dışlanma riskini artırmaktadır. Göç sonrası yaşanan entegrasyon sorunu, kültür farklılığı ve aynı dili konuşmama gibi sebepler sosyal dışlanma riskini artıran nedenlerden bazılarıdır. Ayrıca göçmenler bazı haklara ulaşımlarının sistematik olarak engellenmesi nedeniyle de sosyal dışlanmaya maruz kalabilmektedirler. Sosyal dışlanma ve haklara erişim, spesifik olarak yaşanılan ülkenin göç politikalarına ve dinamiklerine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir (Dedeoğlu, 2011: 29-31).

2.2.3.4. Göçmen Ailelerin Eğitim ve Öğretime İlişkin Sorunları

Göçmenlerin yaşadığı sorunlardan bir diğeri eğitim ve öğretim konusudur. Eğitim-öğretim göç edenler için, göç edilen yere ve şartlara entegre olma sürecinde önemli bir fırsattır ancak göçle gelmiş bireylerin eğitim-öğretimden eşit şekilde faydalanabilmesi için alınması gereken önlemler artırılmış olsa da halen önündeki engeller nedeniye eğitim-öğretimden faydalanamayan göçmenler bulunmaktadır (Eren, 2019: 214).

Göçmen ailelerin, zorunlu eğitim çağındaki çocuklarını Türk okullarına kaydettirebilmeleri için İl Milli Eğitim Müdürlüklerine başvurmaları gerekmektedir. Başvuruları sonrasında İl Milli Eğitim Müdürlüğü çocuğun geçmişte aldığı eğitim düzeyi ve mevcut becerileri doğrultusunda göçmen çocukların hangi sınıfa ve hangi okula

kaydedileceği konusunda karar almaktadır. Türk okullarına kayıt olunabilmesi için geçerli bir ikamet izin belgesine, Geçici Koruma kimlik belgesine ya da Yabancı Tanıtma Kartına sahip olunması gerekmektedir. İlgili makamlara kayıt başvurusunun yapıldığı fakat kimlik belgesinin henüz hazırlanmadığı durumlarda ise öğrenciler, eğitim kurumlarına "misafir" öğrenci olarak kayıt olabilmektedirler (Akpınar, 2017: 20). Göçmen aileler eğitime erişim konusundaki bu süreçleri tamamlasalar bile başka sorunlarla karşılaşabilmektedirler.

Dil ve eğitim sistemindeki farklılıklar nedeniyle göçmenler, bu konuda göç ettikleri ülkelerde sıkıntılar yaşayabilmektedirler. Dili ve eğitim sistemini öğrenirken yaşanan yıl kaybı (uyum sürecinin iyi yürütülememesi), ekonomik şartların elverişli olmaması nedeniyle çalışmak zorunda kalınması, mezun olunan son okulun diğer ülkede denk sayılmaması, üniversite diplomasının denklik sorunu, göç öncesinde devam edilen eğitim ve öğretimin yarım kalması veya göç edilen yerde eğitime başlanması fakat devam edilememesi gibi birçok sorun yaşanabilmektedir. Eğitime erişim kadar, eğitime devam için gerekli şartların sağlanması da önemlidir.

UNCHR'ye göre Türkiye'deki Suriyeli göçmen çocukların %25'i eğitimi yarıda bırakmıştır (UNCHR, 2014).

2.2.3.5. Göçmen Ailelerin Sağlık Sorunları

Göçmenler gittikleri bölgelerde eğitim, sağlık, istihdam, yabancı dil, ekonomik ve sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşılaşabilmektedirler. Bu sorunlardan en önemli ve acil olanı ise sağlık hizmetleridir (Salah ve ark. 2018: 449).

Göçün, zorlu ve yıpratıcı bir süreç olduğu ve bu nedenle ruh sağlığı ve genel sağlık üzerinde olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir (Sır ve ark. 1998: 87). Savaş, iç karışıklık vb. nedenlerle gelen göç dalgalarında uygun olmayan yaşam şartlarından geçildiği ve göç edilen ülkede her zaman uygun yaşam şartlarına sahip olunamayacağı düşünüldüğünde göçmenlerin sağlık sorunları göz ardı edilemez.

Kötü yaşam koşulları göçmenlerde; anemi, kızamık, gelişme geriliği, solunum yolu enfeksiyonu, depresyon, kaygı bozuklukları, uyku bozuklukları ve post tramvatik stress bozuklukları gibi sağlık sorunlarına yol açabilmektedir (Yavuz, 2014: 80).

Göçmenlere sunulan sağlık hizmetlerinde yaşanan en temel sorun, göçmenlerin yasal ve fiziki engeller nedeniyle sağlık hizmetlerine ulaşmada güçlük çekmesidir.

Bununla birlikte yetersiz sağlık personeli, yabancı sağlık sistemine uyum sağlanamaması gibi sorunlar da göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanmasını güçleştirmektedir (Karadağ ve Altıntaş, 2010:56). Ayrıca göçmenlerin bulunduğu ülkedeki sağlık personellerinin, göçmenlerin yasal hakları ve özel gereksinimleri konusunda bilinçsiz olmaları uygulamada karşılaşılan bir diğer sorundur (Toksabay, 2010:17). Göçmenlerin herhangi bir sağlık probleminde, o ülkenin vatandaşı gibi sağlık sisteminden faydalanabilmeleri için, birtakım gerekliliklere (ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber; kimlik kartı, sigorta kaydı vb.) ihtiyaçları vardır. Göçmenler yasal olarak tüm bu haklara sahip olsalar dahi, ekonomik düzeylerinin iyi olmaması, yaşadıkları ülkenin dilini (yeterince iyi) bilmemeleri gibi nedenlerden ötürü sağlık hizmetlerine ulaşmada sorunlar yaşayabilmektedirler (Aksu ve Sevil, 2010: 136).

2.2.3.6. Göçmen Ailelerin Entegrasyon Sorunu

Entegrasyon kavramı; zorunlu göç ile gelen birey ve ailelerin haklarını, yerleşim süreçlerini ve hukuksal düzenlemeleri içeren bir kavramdır (Bigea, 2016).

Son yıllarda Ortadoğu'da yaşanan sorunlar nedeniyle Türkiye ve Avrupa'ya doğru yaşanan kitlesel göç akınlarıyla beraber gerek Avrupa'da gerek Türkiye'de entegrasyon kavramı sıkça gündeme gelmektedir.

Göçmenlerin geldikleri yerin kültürünün, dilinin, eğitim sisteminin ve sosyal hayatın farklı olması nedeniyle ve yaşanan göçün etkileriyle beraber göçmenler entegrasyon sorunu yaşayabilmektedir. Entegrasyon sorunu üzerinde ülke politikalarının, medyanın, eğitimin ve yerel halkın söylemlerinin etkisi büyüktür (Dillioğlu, 2015). Örneğin göçmenlerin varlığına duyulan hoşnutsuzluklar, nefret söylemleri, bazen bu söylemlerin eylemsel hareketlere dönüşmesi ve sonucunda "biz" ve "öteki" kavramları üzerinden yapılan sosyal dışlama sorunu entegrasyon sürecini daha da zorlaştırmaktadır (Çetin, 2016: 200). Ülke politikaları yaşanan göç sonucunda gelen göçmenlere karşı ya marjinalleştirme yoluna gider (ki bu entegrasyon sürecini zorlaştırır ve sosyal dışlanmayı artırır) ya da toplumsal ve ekonomik anlamda entegrasyon sürecini destekleyerek uyum sürecini hızlandırır. Türkiye özelinde bu sürece baktığımızda, Türkiye'nin entegrasyondan yana seçim yaptığı ve bu kapsamda dil bariyerinin aşılmasına, eğitim sistemine, istihdama, göçmenlerin niteliklerinin artırılmasına; kısaca sosyal, kültürel ve ekonomik uyuma yönelik adımlar attığı görülmektedir (Dillioğlu, 2015)

2.3. Göç, Aile ve Sosyal Hizmet

Göç, sosyal bir hareket olmasına rağmen, ekonomik hayattan kültüre kadar insanın her yönünü etkileyen temel bir değişim aracıdır. Sadece insanı değil, şehirlerin sosyal dokusunu da yeniden şekillendirmektedir. Bu yeniden şekillenme, aile ve toplum üzerinde de etkiler meydana getirmektedir (Yıldırım, 2007: 965).

Göçmenler, göç edilen yeni mekanı, kültürü, örf ve adetleri tanımamakta ve süreç esnasında entegrasyon sorunu yaşayabilmektedirler (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1604). İklim, yemek kültürü, sosyal değerler gibi birçok kavram önceden bulunduğu yere göre farklılık gösterebilmektedir (Bu ve Bozoğlan, 2009). Bu süreçle beraber göçmenler, yeni bir iş, yeni bir çevre, statüde farklılık, ilişkilerde farklılık, iletişimde farklılık gibi birçok değişim yaşamaktadırlar. Yeni bir kültür tanıyıp farklı tutum ve davranışlar öğrenmektedirler (Öztürk ve Altuntepe, 2008: 1604). Göçle yaşanan bu değişim, göçmen aile bireylerini ve göçmenlerin aile yapısını etkilemektedir.

Örneğin köyden kente yaşanan göçlerle birlikte, kadının konumu değişmiştir. Kadın, ev dışında çalışmak zorunda kalmış ve iş hayatına girmiştir. Bu durum evdeki dengeleri değiştirmiş ve aile yapısında değişmelere yol açmıştır. Kadınlar ekonomik özgürlük kazanmış ve aile içi rollerde, sorumluluklarda ve ev içi iş dağılımında değişmeler yaşanmaya başlanmıştır (Meriç, 1989). Aynı durum, kadının iş hayatına katılımının sınırlı olduğu ülkelerden, kadının iş hayatında bulunduğu ülkere doğru yaşanan dış göçler için de düşünülebilir.

Göç eden ailelerin belli bir dönem iş bulma sorunu yaşadıkları yadsınamaz bir gerçektir. Bu nedenle ekonomik sıkıntı yaşayan ailelerde, eğitim çağındaki çocuklar çalışma hayatına girmek zorunda kalabilmektedirler. Bu durum, başka sorunları da beraberinde getirmektedir (Yıldırım, 2007: 971). Tüm bu süreçte yaşanan olumlu ve olumsuz gelişmeler aile üzerinde etkiler bırakmaktadır. Göçün aile üzerindeki etkileri de göçmenlerin aile yapısında değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır.

Göçün aile üzerindeki etkilerinden biri de statü kaybıdır. Önceden yaşadığı yerde, değerli bir mevkide ya da saygı gören bir konumda bulunan bir kişi veya aile göç edilen yerde bu mevki ve saygıdan, statüden mahrum kalabilir (Yıldırım, 2007: 971).

Bahsedildiği üzere göçün aile üzerinde birden çok etkisi bulunmaktadır. Göç eden ailelerin yaşadıkları uyum sorunu, sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar, sağlık sorunları ve

psikolojik problemler düşünüldüğünde, göç ve aile konusunun sosyal hizmet ile yakından ilgili olduğu görülmektedir.

IFSW sosyal çalışmayı; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal uyumu ve insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmesini destekleyen uygulamalı bir meslek ve akademik bir disiplin olarak tanımlamaktadır (IFSW, 2014). Bir başka tanımda sosyal hizmet, tüm insanların psiko-sosyal fonksiyonlarını işlevsel hale getirmeyi başarmak ve iyilik hallerini artırmak için etkili sosyal değişimler yaratmak noktasında insanlara yardım eden uygulamalı bir bilim olarak tanımlanmaktadır (Barker, 1995: 270). Thompson ise sosyal çalışmayı; sosyal çalışmacılar üzerinden kötü koşulları iyileştirme, sosyal sorunlara çözüm arama, müracaatçısının sorununu tanımlama, sorunun çözümü için çaba harcama, gerektiğinde rollerini kullanarak savunuculuk gerektiğinde uzlaştırıcılık, arabuluculuk yapma olarak tanımlamaktadır. Yani Thompson'a göre sosyal çalışma; sosyal çalışmacıların yaptıklarının tamamıdır (Thompson, 2013: 36).

Göç sürecinin, göçmen birey ve aileler üzerindeki etkileri ve bu süreçle birlikte bu birey ve ailelerin yaşadıkları problemler göz önüne getirildiğinde, yukarıda tanımı yapılmış olan ve tüm dezavantajlı gruplar için eşitlik, sosyal adalet ve insan haklarına vurgu yapan sosyal çalışma disiplininin bu konularla olan bağlantısı daha iyi anlaşılmaktadır.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Gereç ve yöntem bölümünde; araştırmanın yöntemine, araştırma alanının seçimine, araştırmanın sınırlılıklarına ve sahada karşılaşılan güçlüklere, örneklem tekniğine ve örneklem seçimine, veri toplama tekniklerine, verilerin değerlendirilmesine ve analizine değinilmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Suriye ve Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapılarındaki değişim ve dönüşümleri; ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin incelemek ve değerlendirmek amacıyla planlanan bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma; yorumlamayı, doğal araştırmayı, tanımlayıcı araştırmayı, gözlemi, katılımı, içerik analizini ve daha birçok kavramı içerisinde barındıran genel bir kavramdır. Bu nedenle nitel araştırma yönteminin herkes tarafından kabul edilebilir bir tanımının yapılması zordur. Böyle bir tanımın yapılması her ne kadar zor olsa da nitel araştırmayı; sosyal olguları bağlı oldukları çevre içerisinde araştırmaya ve anlamaya çalışan bir yaklaşım olarak tanımlamak mümkündür (Yıldırım, 1999: 8-10). Nitel araştırmalarda değişken bir yapıda olan insan ve topluma ilişkin konuların çoğunluklu olarak ele alınması, bu tür araştırmalarda daha derine inme ve anlama çabasını ön plana çıkarmaktadır (Karataş, 2015: 62). Bu yöntemde araştırmacı; bilinmeyeni ortaya çıkarmayı, tanımlamayı ve araştırmanın amacına uygun birtakım sonuçlara ulaşmayı amaçlar. Bu nedenle araştırmacı, araştırmaya yön veren sorulara ilişkin bulguları toplar, bu bulguları yorumlar ve sonuçlara ulaşır (Yıldırım, 1999: 8). Bu süreçte esneklik önemlidir. Araştırmacı sürecin akışına göre amacı doğrultusunda, sorularında oynama yapabilir, soruları farklı şekillerde sorabilir (Creswell, 2016: 47-48). Bu sebeple araştırmacı, veri toplama aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme formundan ve kısmi katılımlı gözlemden faydalanmıştır.

Araştırmanın aileyi ve toplumsal bir grubu konu alması nedeniyle, bu grubu anlamanın, gözlemlemenin ve derinlemesine görüşmeler yaparak bilgi toplamanın bu çalışma için uygun olacağı düşünülmüştür. Bu nedenle çalışmada, nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma yönteminin tercih edilmesinin bir diğer sebebi de; benzer konularda Türkiye'de yapılmış nitel çalışmaların oldukça sınırlı olması ve araştırmacının,

hem Türkçe'ye hem de araştırma grubunu oluşturan Suriyeli ve Yemenli katılımcıların ana dili olan Arapça'nın her iki ağzına ve aksanına hakim olmasıdır. Bu tür çalışmalarda, tercüman aracılığı olmadan verilere birinci ağızdan ulaşmanın, kültürlere ve dillere hakim olmanın verileri aktarmada önemli olduğu düşünülmüştür.

3.2. Araştırma Alanının Seçimi

Araştırma alanı olarak, İstanbul ili Beylikdüzü ilçesi seçilmiştir. Araştırma alanının İstanbul ili Beylikdüzü ilçesi seçilmesinin nedeni ise araştırmacının yaşadığı ve tanıdığı bir bölge olması ve benzer bir çalışmanın daha önce bu bölgede yapılmamış olmasıdır.

3.3. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Sahada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırmanın çalışma sahası, İstanbul ili Beylikdüzü ilçesi ile sınırlıdır. Araştırmanın sınırlılıkları çerçevesinde, görüşmelerin tek kişi tarafından yürütülecek olması ve araştırmacının araştırma sahasına ulaşılabilirliği/erişilebilirliği göz önünde bulundurularak örneklem Beylikdüzü ilçesi ile sınırlı tutulmuştur. Araştırma, göçmenlerin aile yapısındaki değişim ve dönüşümleri konu almaktadır. Bu nedenle, İstanbul'un Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli kadın göçmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler, araştırmaya katılan göçmenlerin görüşmeler esnasında kendilerini tam olarak ifade edebilmeleri için, göçmenlerin ana dili olan Arapça dilinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmacının iyi Arapça bilmesine rağmen, Arapça dilinin halk arasında ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içerisinde bile şehirden şehire farklı ağızlarda konuşulması ve ülkeler arasında farklı deyim ve kalıp kullanımlarının olması nedeniyle zaman zaman zorluklar yaşanmıştır. Aynı şekilde yapılan görüşmelerin yazıya aktarılması esnasında, Arapça dilindeki bazı kelimelerin veya deyimlerin Türkçe'de tam olarak karşılığının olmaması ve bu gibi durumlarda Türkçe'deki en yakın kelimenin verilerek yanına açıklamasının yapılması da bir diğer güçlüktür. Bu gibi durumlarda, anlaşılmayan kelimenin/deyimin açıklanması istenmiş ve görüşme sonrasında teyit amaçlı aynı ağız Arapçayı konuşan bir başka kişiye sorularak destek alınmıştır. Dil bariyeri güçlüğünün yanısıra, araştırmaya katılan Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin kadın olması nedeniyle onlara ulaşmak, onlarla derinlemesine görüşmeler yapmak ve görüşme yapılacak mekanı ayarlamak her zaman kolay olmamıştır. Bu nedenle, bölgedeki göçmen kadınlarla iyi ilişkileri olduğu bilinen görüşmecilerin (görüşmeci 3 ve görüşmeci 5) destekleri alınmış ve görüşmeler onların ayarladıkları mekanlarda yapılmıştır.

3.4. Örneklem Tekniği ve Örneklem Seçimi

Araştırma İstanbul ili Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden ve iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş olan Suriyeli ve Yemenli kadın göçmenleri kapsamaktadır. Kadınların aile içindeki konumu göz önünde bulundurularak, aile yapısındaki değişim ve dönüşümleri en iyi şekilde gözlemleyebildikleri düşünülmektedir. Bu nedenle görüşme yapılacak kişiler, kadınlardan seçilmiştir. Aile içerisinde birden çok kadın var ise, aile hakkında en detaylı bilgi verebileceği düşünülen kadın seçilmiştir. Bu kişinin, aile hakkında en detaylı bilgi verebileceği kanısına ise aileden fikir alınması ve saha çalışmaları esnasında yapılan kısmi katılımlı gözlemler aracılığıyla varılmıştır. Araştırma kapsamında görüşme yapılacak kadınlara amaçsal örneklem ve kartopu örneklem yöntemi ile ulaşılmıştır.

Amaçsal örneklem; yapılan araştırmaya uygun özelliklerdeki kişilere ulaşılarak detaylı bilgi edinilmesi amacıyla belirlenen örneklemdir (Erkuş, 2017: 138). Kartopu örneklem ise; araştırmaya dahil olması için belirlenen katılımcıların önerisi ve aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşılmasıdır. Böylece katılımcı sayısı artarak süreç devam etmektedir (Şahin, 2014). İlk aşamada amaçsal örneklem yöntemi ile bir Yemenli (görüşmeci 5) ve bir Suriyeli (görüşmeci 3) kadın katılımcı belirlenmiştir. Sonrasında kartopu örneklem yöntemi ile belirlenen katılımcıların aracılığıyla diğer katılımcılara ulaşılmıştır.

Birçok nitel çalışma incelendikten sonra yeterli bir sayı olduğu düşünülen 15 kişiyle görüşülmesi planlanmıştır. Görüşmelerin akışı ve süre kontolü amacıyla 2 pilot görüşme yapılmıştır. Verilerin analizinde kullanılmak üzere 11 ana görüşme yapıldıktan sonra, görüşmelerin içeriklerinin birbirini tekrara düşmesi nedeniyle görüşmeler kesilmiştir fakat sonrasında araştırmada çeşitliliği artırmak adına 3 kişiyle daha görüşme yapılarak 14'ü ana 2'si pilot görüşme olmak üzere toplamda 16 kişiye ulaşılmıştır. Katılımcılara ait bilgilerin yer aldığı tablolar, bulgular bölümünde demografik veriler başlığı altında verilmiştir.

3.5. Veri Toplama Teknikleri

Veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulardan faydalanılarak (görüşmenin akışı esnasında soru eklenebilir veya çıkarılabilir) yüz yüze yapılmış derinlemesine görüşmeler (her görüşme ortalama 60-70 dk) aracılığıyla toplanmıştır. Görüşmecilerin onayı alındıktan sonra, görüşmeler esnasında ses kaydı alınmıştır. Veriler sahada bulunulan 15.05.2019/31.08.2019 tarihleri

arasında toplanmıştır. Sahada bulunulan süre içerisinde derinlemesine görüşme tekniğine destek olmak amacıyla kısmi katılımlı gözlem tekniği de yardımcı bir teknik olarak kullanılmıştır.

3.5.1. Derinlemesine Görüşme Tekniği

Derinlemesine görüşme; nitel araştırmalarda sık kullanılan, araştırılan konuyu tüm boyutlarıyla ele almayı sağlayan, daha çok açık uçlu soruların sorulup detaylı cevapların alınabildiği bir görüşme tekniğidir (Tekin, 2006: 101). Bu yöntem, görüşmecilere direkt kendini ifade edebilme fırsatı verirken, araştırmacıya da görüşmecilerin hal ve hareketlerini, mimiklerini gözlemleyerek onların içinde bulundukları duygu durumları hakkında fikir sahibi olabilme imkanı sunar (McCracken, 1988: 9). Bu nedenle derinlemesine görüşme, nitel yöntemin en güçlü yöntemlerinden biridir (Tekin, 2006: 101).

3.5.2. Katılımlı Gözlem Tekniği

Sosyal bilimler, fen bilimlerinden farklı olarak insan davranışlarını ve toplumsal süreçleri araştırır. İnsan ile çalışan sosyal bilimlerde, koşullar, tutum ve davranışlar, tepkiler kişiden kişiye farklılıklar gösterebilir. Bu nedenle fen bilimlerinde olduğu gibi bir şeyleri kalıba oturtmak ya da formüle dökmek neredeyse imkansızdır. Sosyal bilimlerde, bireylerin doğal ortamlarında davranış ve tepkilerinin gözlenmesi önemlidir (Akgül, 2005: 15).

Nitel araştırma tekniklerinden biri olan katılımlı gözlem, çalışma yürütülen topluluğun günlük yaşamına katılım ile gerçekleşir. Bu teknikte araştırmacı, araştırmasına konu olan bireyler ve toplulukla o toplumun bir üyesi gibi zaman geçirerek; bu kişilerin birbirleriyle olan ilişkilerini, kültürel edinimlerini, değer sistemlerini, rol, tutum ve davranışlarını gözlemleme imkanı bulur (Şen, 2006: 5-6).

Bu araştırmada araştırmacı, çalışma yürütülen toplumsal grupla, sahada bulunan süre içerisinde, tam zamanlı değil değişken süre aralıklarında, beraber olarak kısmi katılımlı gözlemde bulunmuştur.

3.6. Verilerin Değerlendirilmesi ve Analizi

Yapılmış olan derinlemesine görüşmeler esnasında alınan ses kayıtlarıyla toplanan veriler, ses kayıtlarının dinlenmesi ile yazıya geçirilmiştir. Yazıya geçirilen veriler önceden belirlenen belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde; demografik veriler, sosyo-ekonomik düzey ve çalışma hayatı, sosyo-kültürel yapı, eğitim, sağlık, Türkiye'ye

geliş ve yerleşme süreci ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar başlıkları altında kategorize edilerek analiz edilmiştir. Bu süreçte, yapılan görüşmelerin yazıya dökülmesi ile oluşturulan verilerden birebir kesitler alınarak betimsel analizden, verilerde yer alan kavram ve temalar arasında ilişkiler kurularak ve bu ilişkiler arasında karşılaştırmalar yapılarak sistematik analizden faydalanılmıştır (Kümbetoğlu, 2017: 154). Betimsel ve sistematik analiz sonucunda çözümlenen veriler, araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

4. BULGULAR

Göçmenlerin aile yapısındaki değişim ve dönüşümler üzerine İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde yürütülen saha araştırmasından elde edilen veriler, 6 ana tema altında toplanmıştır. Öncelikle katılımcılara ilişkin demografik veriler sunulmuştur. Daha sonra sosyo-ekonomik düzey ve çalışma hayatı, sosyo-kültürel yapı, eğitim, sağlık, Türkiye'ye geliş ve yerleşme ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar temaları altında araştırma bulgularına yer verilmiştir.

4.1. Demografik Veriler

Bu başlık altında, araştırmanın katılımcılarına ilişkin demografik verilere 3 tablo halinde yer verilmiştir. İlk tablo katılımcıların yaşlarını, doğum yerlerini ve eğitim düzeylerini göstermektedir (Tablo 4-1).

Katılımcıların tamamının kadın olması nedeniyle, tabloda cinsiyet verisine ayrıca yer verilmemiştir. Katılımcıların gizliliklerinin korunması adına, katılımcılar yapılan görüşme sırasına göre numaralandırılmış ve "görüşmeci" olarak adlandırılmışlardır. Katılımcılardan yapılan alıntılamalarda parantez içerisinde katılımcının kaçıncı görüşmeci olduğu, yaşı ve nereli olduğu bilgisi verilmiştir. Herhangi bir demografik verinin, diğer başlıklar üzerinde bir etkisi varsa bu etkiye (örneğin katılımcıların doğum yerinin, geliş yılının sosyo-ekonomik düzeyine etkisi) ilgili başlık/altbaşlık altında değinilmiştir.

Tablo 4-1: Katılımcıların Yaşları, Doğum Yerleri ve Eğitim Düzeyleri

Katılımcılar	Yaş	Doğum Yeri	Eğitim Düzeyi
Görüşmeci 1	39	Şam/Suriye	Önlisans
Görüşmeci 2	35	Halep/Suriye	Lisans
Görüşmeci 3	31	Şam/Suriye	Ortaokul
Görüşmeci 4	38	Şam/Suriye	Lise
Görüşmeci 5	31	Sana'a/Yemen	Lisans
Görüşmeci 6	43	Şam/Suriye	Lisans
Görüşmeci 7	33	Şam/Suriye	Ortaokul
Görüşmeci 8	38	Şam/Suriye	Lisans

Görüşmeci 9	30	Sana'a/Yemen	Yüksek Lisans
Görüşmeci 10	31	Sana'a/Yemen	Lisans
Görüşmeci 11	31	Sana'a/Yemen	Lisans
Görüşmeci 12	34	Sana'a/Yemen	Lisans
Görüşmeci 13	42	Taiz/Yemen	Ortaokul
Görüşmeci 14	39	Taiz/Yemen	Lise

Katılımcıların yaş aralığının geniş bir yelpazeye dağılmadığı (ağırlıklı olarak 30-40 yaş aralığında dağılım gösterdiği) görülmektedir. Katılımcıların eğitim düzeyleri kişi bazlı bakıldığında farklılık gösterse de, doğum yerlerine göre (ülke bazlı iki grup olarak; Suriye ve Yemen) ikiye ayrılan katılımcıların eğitim düzeylerinin birbirine paralellik gösterdiği söylenebilir.

Tablo 4-2: Katılımcıların Medeni Durumu, Çocuk Sayıları ve Ailelerindeki Kişi Sayısı

Katılımcılar	Medeni Durum	Çocuk Sayısı	Ailedeki Kişi Sayısı
Görüşmeci 1	Evli	2	4
Görüşmeci 2	Evli	5	7
Görüşmeci 3	Evli	3	6
Görüşmeci 4	Evli	3	5
Görüşmeci 5	Bekar	-	4
Görüşmeci 6	Evli	3	6
Görüşmeci 7	Evli	3	5
Görüşmeci 8	Evli	4	6
Görüşmeci 9	Evli	-	2
Görüşmeci 10	Evli	1	3
Görüşmeci 11	Evli	1	3
Görüşmeci 12	Evli	2	4
Görüşmeci 13	Evli	2	5

Görüşmeci 14	Evli	3	5

Katılımcıların büyük çoğunluğunun (12 katılımcı) evli ve en az bir çocuk sahibi olduğu görülmektedir.

Tablo 4-3: Katılımcıların Türkiye'ye Gelmeden Önce Yaşadıkları Yer, Beylikdüzüne Gelmeden Önce Türkiye'de Yaşadıkları Yer, Türkiye'ye Geliş Tarihleri ve Beylikdüzüne Geliş Tarihleri

Katılımcılar	Türkiye Öncesi Yaşanılan Yer	Beylikdüzü Öncesi Türkiye'de Yaşanılan Yer	Geliş Tarihi (Türkiye)	Geliş Tarihi (Beylikdüzü)
Görüşmeci 1	Şam/Suriye	Başakşehir/İstanbul	Ağustos 2014	Eylül 2014
Görüşmeci 2	Halep/Suriye	-	Temmuz 2016	Temmuz 2016
Görüşmeci 3	Şam/Suriye	Esenyurt/İstanbul	Kasım 2013	Aralık 2014
Görüşmeci 4	Şam/Suriye	-	Ağustos 2014	Ağustos 2014
Görüşmeci 5	Sana'a/Yemen-Cidde/Suudi Arabistan	-	Ağustos 2016	Ağustos 2016
Görüşmeci 6	Şam/Suriye-Beyrut/Lübnan	-	Temmuz 2015	Temmuz 2015
Görüşmeci 7	Şam/Suriye	-	Eylül 2014	Eylül 2014
Görüşmeci 8	Şam/Suriye	-	Mayıs 2014	Mayıs 2014
Görüşmeci 9	Sana'a/Yemen-Riyad/Suudi Arabistan	-	Ekim 2016	Ekim 2016
Görüşmeci 10	Sana'a/Yemen	-	Haziran 2016	Haziran 2016

Görüşmeci 11	Sana'a/Yemen	-	Haziran 2016	Haziran 2016
Görüşmeci 12	Sana'a/Yemen	-	Ağustos 2016	Ağustos 2016
Görüşmeci 13	Taiz/Yemen	-	Eylül 2016	Eylül 2016
Görüşmeci 14	Taiz/Yemen	Esenyurt/İstanbul	Temmuz 2016	Ekim 2016

Katılımcıların Türkiye öncesinde yaşadıkları yerler geçmişten günümüze doğru sıralanarak verilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (11 katılımcı) Türkiye'de ilk olarak İstanbul/Beylikdüzünde yaşamaya başladıklarını ifade etmişlerdir. Suriye kökenli katılımcıların yoğunluklu olarak 2014, Yemen kökenli katılımcıların ise 2016 yılında Türkiye'ye geldikleri görülmektedir.

4.2. Sosyo-Ekonomik Düzey ve Çalışma Hayatı

Katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası ekonomik durumlarını anlamak ve kıyas yapabilmek için katılımcılara ekonomi, çalışma hayatı, yatırım yapma durumları ve yaşam kalitesine dair sorular sorulmuştur. Bu başlık altında katılımcıların konu ile ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Göç öncesi ve göç sonrası ekonomik durumlarını karşılaştırarak değerlendirmeleri istenen katılımcıların çoğunluğu (9 katılımcı), ekonomik olarak göç öncesi hayatlarının buraya kıyasla daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri bu durumu şöyle ifade etmektedir:

> Orada hayat daha yavaştı. Şartlarımız daha iyiydi. Ekonomik olarak daha rahattık. Yani her şeyimiz vardı. Evimiz, arabamız, rahat bir yaşantımız vardı. Gelirimiz bize yetiyordu. Gelirimiz ile tatile de gidebiliyorduk, gezebiliyorduk da. Burada hayat çok daha hızlı, hiç vakit yok ve yorucu. Burada eşim çok fazla çalışıyor fakat çok kazanamıyor. Geçinmeye çalışıyoruz ve eskisi kadar rahat değil hayat ekonomik olarak. Eşimin kazandığı parayı diğer maaş zamanına kadar yetindirmeye çalışıyoruz. Orada kazandığımız parayı hesap yaparak harcamazdık. İstediklerimizi alırdık ve kalanını biriktirirdik. Burada en önemli ihtiyaçlarımızı alırken bile sıraya koyuyoruz (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Katılımcıların bazıları (5 katılımcı) ise kendi ülkelerindeki ekonomik durumlarını savaş öncesi ve savaş dönemi şeklinde ele almıştır. Savaş öncesi durumlarını buraya göre daha iyi diye tanımlarken savaş döneminde şimdiye göre daha zor günler yaşadıklarını söylemişlerdir. Aşağıda bu durumdan bahseden bir katılımcının ifadelerine yer verilmiştir:

> Orada hayat buraya göre daha ucuzdu ve biz oraya göre iyi kazanıyorduk. Orada kendi evimiz, arabamız ve bir dil okulumuz vardı. 2015 sonlarında ekonomik durumlar kötüye gitmeye başladı. 2016'da iç savaş başlayınca hayat tehlikeli olmaya başladı ve gıdaya bile ulaşmak zor oldu. Dil okulumuz yıkıldı. Zaten son zamanlarda öğrenci gelmiyordu. Birikmiş olan paramızın hepsini kurtaramadık bankadan. Her şey pahalanınca orada çok para harcamak zorunda kaldık. Ekonomik olarak yaşam zorlaştı fakat iç savaş öncesinde iyi kazanıyorduk elhamdülillah. Burası ise bizim için pahalı. Çünkü burada işim yok. Türklere bile iş yok. Eşim çok düşük ücretle kötü bir iş bulabildi. Eski birikimimiz var fakat ne kadar yeter bilmiyorum. Sürekli oradan harcamak istemiyoruz. Bir iş kurmalıyız ya da yeterli bir maaşlı iş… Kısacası hayat burada savaş sonrası Yemen'den daha iyi çünkü savaş yok fakat eski hayatımıza göre çok zor (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Ekonomi ve çalışma hayatı başlığı altında katılımcıların çalışma hayatına yönelik olarak, göç öncesinde ve sonrasında ailede kimlerin çalıştığı ve çalışılan işlerde bir değişiklik olup olmadığı sorulmuştur. Kimi katılımcılar (3 katılımcı), göç öncesinde olduğu gibi göç sonrasında da ailede aynı bireylerin çalıştığını ve bu kişilerin benzer işlerle ilgilendiklerini ifade etmişlerdir. Görüşmeci 7 bu durumdan şöyle bahsetmiştir:

> Sadece kocam çalışmakta, göç öncesinde de sadece kocam çalışmaktaydı. Kocam aynı meslekte çalışıyor yani aynı işi yapıyor ama orada mozaik üzerine çalışıyordu. Burada mobilya üzerine çalışıyor kocam. Marangoz kendisi (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Bazı katılımcılar (4 katılımcı) ise, ailede çalışan kişilerin değişmediğini fakat bu kişilerin çalıştıkları işlerde ya da mevkilerde değişmelerin yaşandığını belirtmişlerdir. Bir katılımcı bu durumu şu şekilde ifade etmiştir:

> Şam'da ben ve eşim çalışıyorduk, şimdi de ben ve eşim çalışıyoruz, aynı yani. Eşimin aile şirketi vardı. Orada yöneticiydi. İstanbul'a geldiğimizde bize bir aile yardım etti. Eşimin eskiden iş yaptığı tanıdık bir aile. O aile inşaat malzemeleri satıyor. Onların yanında çalıştık ikimiz de. Ben eskiden animasyon şirketinde çalışıyordum. Bir süre de sanat öğretmenliği (iş eğitimi öğretmeni) yaptım (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Aşağıdaki cevapta ise katılımcı, eşinin aynı iş alanında fakat farklı bir mevkide çalıştığından söz etmiştir:

> Sadece eşim çalışıyor. Büyük oğlum da bir dönem çalıştı fakat sonrasında işten çıkarıldı. Yemen'de de sadece eşim çalışıyordu. Az önce anlattığım gibi, Yemen'de

> eşim patrondu ve inşaat işiyle uğraşıyordu. Şimdi yine aynı iş fakat işçi (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Katılımcıların bazıları (5 katılımcı) ise, göç öncesinde ve sonrasında ailede çalışan kişiler ve yaptıkları işler hakkında konuşurken, hem çalışan kişilerde hem de yapılan işlerde değişiklik olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılardan birkaçının bu konudaki ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

> Sadece eşim çalışıyor. Yemen'de ben de çalışıyordum. Burada bana göre iş yok ve iş bulsam bile çocuğum var. Zor yani… Eşim mühendis ve ben öğretmenim. Ne ben eskisi gibi öğretmenlik yapıyorum ne de eşim kendi işiyle uğraşıyor. O şimdi bir kursta çalışıyor. Arapça ve İngilizce öğretiyor ve çok düşük bir maaş ile. Aslında tam bir maaşı bile yok. Anlattığı ders kadarıyla kazanıyor. Sigortası yok. Her ay ya öğrenci bulamazsa, ya kursun durumu kötüye giderse, ya işten atılırsa korkusu yaşıyoruz (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

> Gelmeden önce kendi şirketimizde çalışıyordum fakat iç savaş sonrasında kapatmak zorunda kaldık (…) Ben (burada) çalışmıyorum. Eşim ise bir inşaat şirketinde ev satmaya çalışıyor. Yabancılarla telefonda konuşuyor. Oradayken (Yemen'de) muhasebeci olarak çalışırdı (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

> Sadece kocam çalışmakta, göç öncesinde ben bir yardım derneğinin yöneticiliğini yapmaktaydım (…) Eşim eczacı, ben muhasebeciyim (…) Bir fırında çalışıyor. Ekmek diziyor, yardım ediyor ustalara (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

4.2.1. Yaşam Kalitesi ve Sosyo-Ekonomik Durum

Göçün yaşam kalitesinde değişiklikler yarattığı düşünülerek katılımcılara göçün yaşam kalitelerini, ekonomik yönden (gıda tüketimi, sosyal hayata katılım vb. açılardan) nasıl etkilediği sorulmuş ve katılımcılardan bu durumu göç öncesi yaşantılarıyla kıyas yapmaları istenmiştir. Ayrıca katılımcılara göç öncesi ve sonrası yatırım yapma durumlarına ve tercihlerine ilişkin sorular sorulmuştur. Katılımcıların konu ile ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgulara bu alt başlık altında yer verilmiştir.

Katılımcıların tamamı göçün, yaşam kalitelerini ekonomik olarak aşağıya çektiğine daire ifadeler kullanmışlardır. Görüşme yapılan katılımcılardan biri, göçün yaşam kalitelerine etkisini şu sözlerle dile getirmiştir:

> Eee savaş öncesi her şey güzeldi. Savaş öncesi gezmeye, tatile gidebiliyorduk. Yani sosyaldik. Biz ailecek severiz gezmeyi, eğlenmeyi. Savaş sonrası hiçbir şey yapamadık. Kaçtık buraya geldik. Burada ancak balkona çıkıyoruz hava almaya (gülerek). Orada arabamız vardı istediğimiz yere gidiyorduk. Iıı başka ne desem ki, heh yemekleri sormuştun. Mesela yemek olarak aynı şeyleri yiyoruz. Ekmek biraz farklı. Aynı yemekleri yapıyoruz. Suriyeli marketler var ya yukarıda görmüşsündür, e aynı şeyleri satıyorlar zaten. Fark yok yani ama orada daha güzel yemekler yapabiliyorduk. Burada her şeye et katamıyoruz. Pazara çıkıyoruz her şey pahalı, kasaba gidebilene ne mutlu. E çocuklar okulda acıkıyor, buradan bir şey koysak

> çantalarına “anne diğer arkadaşlarım kantinden alıyor” diyorlar. Kantin hem pahalı hem sağlıksız. Onlara harçlık veriyoruz. Tost, simit, cips falan alıyorlar. Böyle basit bir harçlık bile etkiliyor (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Kendi ailesini Yemen’in zengin ailelerinden biri olarak tanımlayan ve burada da ekonomik durumunun kötü olmadığını belirten bir katılımcı ilk defa gelecek kaygısı yaşadığından söz etmiştir:

> Birazcık değişti diyebilirim. Ekonomik durumumuzun kötü olduğunu söyleyemem ama oradaki kadar iyi olduğunu da söyleyemem. Oranın zengin ailelerinden biriydik ve orada hayat ne kadar iyi olabilirse o kadar iyi yaşıyorduk. Tabii sistem farklıydı. Düzen farklıydı. Şimdi daha dikkatli yaşıyoruz. Geleceğin ne olacağını bilmeden… Sosyal olarak burada daha özgürüz tabii ki ve geziyoruz, burada gezecek çok yer var. Oraya göre çok daha iyi bu açıdan ama hayat farklı… İlk defa gelecek korkusu yaşıyorum. Oradaki yaşam stilini sevmesem de yaşam kalitemiz buraya göre çok farklıydı, çok iyiydi (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Görüşmeci 9 da yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcı gibi; ilk defa gelecek kaygısı yaşadığından bahsetmiş ve bu kaygının ekonomik olduğunu ifade etmiştir. Aynı katılımcı, üst başlıktaki ifadelerinde Yemen’de oldukça iyi bir birikime sahip olduklarına değinmiştir:

> Hayat hep beklediğiniz, umduğunuz gibi gitmiyor. Bunu anladım. İlk defa gelecek korkusu yaşıyorum. Bunu Yemen’de çok yaşardım ama ekonomik olarak hiç yaşamamıştım. Ekonomik anlamda ilk defa acabalar var kafamda. Gıda, eğlence, sosyal hayata katılım… Burada daha çok geziyorum. Daha özgür hissediyorum ama ekonomik kaygılarım var. Hayatı aynı kalitede yaşamıyorum parasal anlamda (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, göç sonrası ekonomilerinin yaşam kalitelerini nasıl değiştirdiğini anlatmıştır:

> Orada bir sosyal hayatımız vardı. Akşamları dışarı çıkardık. Gezerdik. Burada para lazım öyle bir hayat için. Orada daha kaliteli yemekler yerdik. Et eksik olmazdı soframızdan. Hayatı daha iyi yaşardık. Akrabalarla toplanır sohbet ederdik. Burada o kadar tanıdığımız yok. Tatile giderdik yaz aylarında. Burada bayramdan bayrama yakın yerlere gezmeye gidebiliyoruz ya da akşamları parka veya yürüyüşe çıkabiliyoruz. Çünkü her şey için para lazım, araba lazım. Orada imkanlarımız vardı fakat savaş sonrası buraya gelince hayat çok değişti (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Göçün etkisiyle yaşanan ekonomik sıkıntılar neticesinde yaşam kalitesinin belli bir seviyenin altına düşmesiyle beraber, aileler belli bir yaşam standartı için sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç duyabilmektedirler. Nitekim araştırmaya katılan Suriyeli katılımcıların çoğunluğu (7 Suriyeli katılımcının 5’i) görüşmeler esnasında, komşulardan, kaymakamlıktan ve/veya belediyeden sosyo-ekonomik destek

aldıklarından bahsetmişlerdir. Yemenli katılımcılardan herhangi biri, görüşmeler esnasında, sosyo-ekonomik destek aldığına dair herhangi bir ifade aktarmamıştır. Görüşmeci 2 ile göç öncesi ve sonrası yaşam kalitesi hakkında konuşulurken katılımcı konuşmasında şu ifadelere yer vermiştir:

> Buraya ilk geldiğimizde çok zordu, hayat çok zordu, her şey çok zordu. İlk geldiğimizde (ekonomik olarak) sıkıştığımız günler komşulardan ve belediyeden destek aldığımız oldu. Şimdi biraz toparladık. Yine elhamdullillah yiyoruz. Daha iyiye gidiyor. İlk günlerdeki sıkışıklık yok (Görüşmeci 2, Suriye 35).

Bir diğer katılımcı, göç öncesi ve sonrası giyim kuşam tarzı hakkında konuşulurken sözleri arasında belediyeden sosyal destek aldığını söylemiştir:

> Giyim kuşam tarzı olarak değişiklik olmazsa da orada elbiselerimizi satın alıyorduk. Burada belediyeden falan yardımlarla gelen elbiseleri kullanıyoruz, yalan yok, ama montumu ve eşarplarımı Suriye'den getirtiyorum. Hayat… (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Görüşmeci 1 ise; göç sonrası ekonomik durumunu göç öncesi ile karşılaştırarak değerlendirirken konuşmasında, bazı zamanlarda belediyeden ve kaymakamlıktan sosyal destek aldığına değinmiştir:

> Hmm… Şöyle anlatabilirim. Şam'da eşimin ufak bir aile şirketi vardı ve ben öğretmen olarak çalışmaktaydım. Herkes tanıdıktı. Türkiye'de para toplama diye bir şey yok. Günü ve ayı kurtarmak için çalışıyoruz. Bazen belediyeden ve kaymakamlıktan yardım alıyoruz ayı tamamlamak için. Düzenli değil. İlk geldiğimde bir inşaat firmasında satış kısmında çalıştım. Daha sonra burada bir Suriye okulunda çalıştım. Devlete bağlı. Yaz aylarında öğrenci yok, maaş yok (ellerini iki yana açarak yapacak bir şey yok der gibi yaptı). Orada öyle değildi. Evimiz vardı. Arabamız vardı (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Görüşmeci 7, barınma sürecine ilişkin soruyu cevaplarken taşınma esnasında belediyeden eşya desteği aldığını belirtmiştir:

> Düşündük ve İstanbul'a gelmeye karar verdik. Akrabalarımız bizi bir emlakçıya yönlendirdiler. Onlara ev konusunda o emlakçı destek olmuş. Ev bulana kadar akrabaların evinde kaldık kısa bir süre, bir ay bile değil. Daha sonra kendi evimize taşındık. Belediye'den eşya desteği aldık. Önceden gelen akrabalarımız, apartmandaki komşular ve tanıdıklar çok yardımcı oldular. Yavaş yavaş oldu her şey (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Aşağıda cümlelerine yer verilen katılımcı ise göç öncesinde Suriye'de, kendilerinin çevreye destek olduğunu belirterek göç sonrası ilk zamanlarda sosyo-ekonomik destek aldığını ifade etmiştir:

> Fabrikamız, evimiz ve arabamız vardı. Burada hiçbir şey bize ait değil. Orada ekonomik durumumuz buraya göre çok daha iyiydi. Orada biz destek olurduk çevreye

> ama buraya ilk geldiğimiz günlerde bazı kişi ve kurumlardan gıda desteği ve elbise desteği aldık. (Gözleri dalarak) Alışık olmadığımız bir durum (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Katılımcıların sosyo-ekonomik durum ve yaşam kalitelerindeki değişimi anlamak amacıyla katılımcılara sorulan bir diğer soru ise "kendi ülkelerinde ve burada yatırım yapıp yapmadıkları, eğer yatırım yapıyorlarsa ne tür yatırımlar yaptıkları" dır.

Katılımcıların tamamı birbirine yakın cevaplarla göç sonrasında yatırım yapamadıklarını fakat göç öncesinde kendi ülkelerinde yatırım yaptıklarını söylemişlerdir. Katılımcılar, yatırım tercihlerinden bahsederlerken kısa cevaplarla ev, araba, villa, altın ve para birikiminden söz etmişlerdir. Katılımcılardan biri göç öncesi yatırımlarını şu ifadelerle açıklamıştır:

> Altın ve para birikimi yapardık (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Bir diğer katılımcı ise yatırım olarak gayrimenkullerden de söz etmiştir:

> Yemen'de yatırımlarımız vardı. Evlerimiz, villamız, arabalarımız, altınlarımız ve bankada paramız vardı (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Suriyeli katılımcılardan benzer bir cevaba rastlanmazken, Yemenli katılımcıların bazıları (3 katılımcı) kendi ülkelerinde oldukça yüklü miktarda birikime sahip olduklarından fakat bankadan paralarını çekemediklerinden, bazı hesaplarına el konulduğundan bahsetmişlerdir. Bu katılımcılardan biri olan görüşmeci 9, durumu şöyle aktarmıştır:

> Bankada oldukça iyi birikimimiz vardı. Tüm hayatımızı kurtaracak kadar. Para duruyor fakat hepsine ulaşamıyoruz. Buraya getiremiyoruz. Orada bankadan çekemiyoruz. El konuldu bazı hesaplarımıza (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Katılımcılar göç öncesi yatırımlarından ifadelerde verildiği şekilde söz ederlerken, göç sonrasında yatırım yapamadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmeci 6 bu durum hakkında şöyle söylemiştir:

> Burada toplayamıyoruz. Ancak geçinebiliyoruz. Kazanılan geçime gidiyor (Görüşmeci 7, Suriye, 43).

Bazı Yemenli katılımcılar (4 katılımcı), göç sonrasında yatırım yapamadıklarını hatta eski birikimlerinden harcama yaptıklarını ifade etmişlerdir:

> Yatırım yapamıyoruz. Önceden olan ve buraya getirebildiğimiz birikimlerimizden harcıyoruz (Görüşmeci 5, Yemen, 31).
>
> Hayır, bu (yatırım yapmamız) mümkün değil. Var olan paramız da gittikçe azalıyor (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

> Eski birikimimizden kalanları ve getirebildiklerimizden harcamazsak o ay için seviniyoruz (gülümseyerek) ama ne mümkün (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Eski birikimlerinden harcama yaptıklarını belirten bir katılımcı, ailesinin Türkiye'de iş kurduğundan bahsetmiştir:

> Var olandan harcıyoruz maalesef. Ailemin buraya gelen kısmı iş kurdu. Belki sonrasında onlar yatırım yapabilirler (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

4.2.2. Sınıf ve Statü

Katılımcılara spesifik olarak sınıf ve statüye ilişkin bir soru sorulmamıştır fakat ekonomi ve eğitim-çalışma hayatına ilişkin sorulan sorulara alınan yanıtlar neticesinde böyle bir tema/alt başlık oluşturulmuştur.

Alınan yanıtlarda katılımcıların hiç biri, göç öncesi yaşamlarında ekonomik bir sıkıntıdan söz etmemiştir. Hepsi göç öncesinde yatırım yaptıklarından bahsetmiş, ev ve araba sahibi olduklarına değinmişlerdir. Hem Suriyeli hem de Yemenli katılımcılardan göç öncesinde zengin olduklarını belirten cevaplar alınmıştır fakat Yemenli katılımcıların hepsinin göç öncesi ekonomik durumlarını iyi olarak belirtmeleri dikkat çekicidir. Ayrıca Yemenli katılımcıların çoğunluğu (7 Yemenli katılımcıdan 4'ü), göç öncesinde oldukça zengin olduklarını ve üst düzey bir aileden geldiklerini (ailelerinden bahsederlerken; köklü, zengin, eğitimli, güçlü gibi ifadeler kullanarak) vurgulamışlardır. Aşağıda verilen katılımcıların cümleleri anlatılmak istenen durumu özetler niteliktedir:

> Yemen'de hayatın çok güzel olduğunu söylemem fakat ekonomik olarak çok daha iyiydi elbette. Doğruyu söylemek gerekirse zengin ve köklü bir aileden gelmekteyiz. Ben Mimarım. Babam büyük bir iş adamı. Eski hükümet yanlısı. Artık yaşlandı babam. Hükümet devrilince, iç savaş olunca işler kötüye gitti. Bankadaki paramıza, bazı hesaplarımıza el konuldu. Ona rağmen iyiydi ekonomik olarak. Suudi Arabistan'a gitmek zorunda kaldık. Sonra savaş daha da büyüyünce ve yeni hükümetin baskıları artınca ve eşimle bazı problemler yaşayınca ben, kardeşlerim ve ailenin bir kısmı Türkiye'ye /İstanbul'a taşındık. Orada villamız, iyi işlerimiz vardı. Güzel bir arabam vardı. Eşim, Suudi Arabistan'da kaldı. Bana para yolluyor. Burada hayat tabii ki daha zor ve pahalı bizim için. Artık eski gücümüz yok. Sadece parayla ilgili değil. İşim yok mesela burada. Ufak tefek işler yapmaya başladım ama aynı değil (Görüşmeci 9, Yemen, 30).
>
> Yemen'de bir villa, iki araba ve güzel işlerimiz vardı. İyi maaşlarımız vardı. Oranın zengin ve eğitimli ailelerinden biriydik. Ben eczacıyım, kardeşim mühendis, annem öğretmen, babam ise iş adamıydı (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Bir diğer Yemenli katılımcı da, göç öncesi ve sonrası ekonomik durumlarını değerlendirirken ailesi için "tanınan, güçlü, zengin" ifadelerini kullanmıştır:

> Yemen'de devrim sonrası işler kötüye gitmeye başladı. Savaş ve karışıklıklar başlayınca daha da kötüleşti. Savaş öncesinde ekonomik şartlarımız çok iyiydi

> elhamdülillah. Devrim ile birlikte karışıklıklar başlayınca bizi de etkiledi, herkesi etkiledi. Önce başka yollar aradık ama savaşın şiddeti artınca durulmaz oldu. Hem zarar gördük hem de iş yapamaz hale geldik. İşçi çıkartmak zorunda kaldık paralarını ödeyemeyince. Zarar etmeye başladık. İşler durdu ve iflas ettik. Bankalardan para çekmek zorlaştı. Herkesi ölüm korkusu sardı. Okullara ve işlere gidilemez oldu. Biz de tanınan bir aileydik ve kaçmamız gerekti. Avrupa'ya gitmek istiyorduk fakat o dönemde Yemenlilere hiçbir yerden vize çıkmıyordu. Sonrasında tanıdıkların desteği ve aracılığıyla Türkiye'ye/İstanbul'a gelmeye karar verdik. Türkiye'den vize almak da zordu o dönemde. Neyse ki alabildik. Elimizde kalan biraz para ile geldik. Bankadaki paramızın çoğunu alamadık. Orada güçlü ve zengin bir aileydik diyebilirim. Burada ilk aylar çok zor geçti. Hem farklı bir yer hem de dilini bilmiyoruz ve birkaç tanıdık dışında kimsemiz yok. Biz veren kişilerdik. Şirketimizde çalışanlarımız vardı fakat ilk geldiğimizde iş bulmak için çok uğraştık. Evimiz, arabamız, paramız, gücümüz, tanıdıklarımız hiçbir şeyimiz kalmadı. Şimdi elhamdülillah geçinebiliyoruz ve durumumuz daha iyiye doğru gidiyor ama oradaki şartlara sahip olamayacağımızı biliyorum. Elhamdülillah eşim ve çocuklarım sağ ve benimleler (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Görüşmeci 14 ise ekonomiye ilişkin aynı soruyu değerlendirirken ailesini "zengin ve köklü" olarak tanımlamıştır:

> Hmm... Yani ne desem, nasıl anlatsam bilemiyorum. Yemen'i çok sevmezdim ve aslında hep buralarda ya da Avrupa'da yaşamak isterdim fakat bu şekilde değildi hayallerim. Yemen'de eşim inşaat işi ile uğraşıyordu. Yurtdışı ile çalışıyor ve Yemen'in farklı illerinde inşaat yapıyorlardı. Yemen, çevresine göre fakir bir ülke ve savaşla birlikte daha da fakirleşti. Güçleniyordu fakat çevre ülkeler bizi kullanıyor. Biz zengin ve köklü bir aileydik. Arabalarımız, villamız ve evimiz vardı. Çocuklarımız için bile geleceği hazırlamıştık. Onlar için de evimiz vardı. Eşimin işleri iyi gidiyordu ve gün geçtikçe büyüyordu. Başka ülkelerle iş yapıyordu ve yeterli birikim olunca Avrupa'da yaşamak için bir şirket kurmayı planlıyordu. 2014'te Yemen'in bölgelere ayrılmasıyla beraber her şey zorlaştı. Onun öncesinde de ekonomi kötüye gidiyordu ve eşim işlerin kötüleştiğini söylüyordu. 2014 sonrasında zarar etmeye başladık. 2015'te iş yapamaz duruma geldik. Eşim iş yaptıkça para kazanıyor ve yurtdışına ödeme yapıyordu. Para kazanamaz olduk. Bize ait olan şeyleri satmaya başladık, ülkede baskılar başladı ve Suudi Arabistan'a gittik bir süreliğine. Sonra dönmek zorunda kaldık fakat Yemen'de de kalamazdık. Bizden önce İstanbul'a göç eden yakınların/ akrabaların desteği ile biz de İstanbul'a geldik (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Yemenli katılımcılarla yapılan görüşmelerin çoğunda (yukarıda konuşmalarından kesitlere yer verilen 4 Yemenli katılımcının tamamında) "sınıf ve statü" vurgusu dikkat çekerken Suriyeli katılımcılarla yapılan görüşmelerin yalnızca birinde benzer ifadeler dikkat çekmiştir:

> (Kısa bir süre düşündükten sonra söze başladı) Suriye'de her şey harikaydı. Elbise fabrikamız, evimiz, arabamız vardı. Ben özel okulda çalışıyordum ve okulun sahibiydim. Burada mevkim, maaşım her şeyim çok farklı. Kiradayım. Ekonomik olarak orada çok rahattım, buradaki gibi değil. Burada ev yok, araba yok. Hayat daha zor (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Yukarıda değinilen örneklerde ekonomiye ilişkin sorulan sorulardan içerisinden "sınıf ve statü" belirten cevaplara değinilmiştir. Bu alt başlık altında alınan diğer cevaplar ise eğitim ve çalışma hayatına ilişkin sorulan sorulardan elde edilen cevapları içermektedir. Aşağıda katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası "statülerindeki" değişimi belirten cevaplara yer verilmiştir.

Katılımcılara; "ailenin şu anda çalışan bireyi/bireyleri (varsa), eğitimini aldığı alanda mı çalışmaktadır?" sorusu yöneltimiştir.

Göç öncesinde, eşlerinin mavi yakalı diye tanımlanan marangoz, oto tamirci, lastikçi gibi işlerde çalıştığını belirten katılımcılar, göç sonrasında da eşlerinin aynı alanlarda çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Görüşmeci 4, eşinin eğitimine ve çalıştığı işe ilişkin şunları aktarmıştır:

> Eşim ailenin tek çalışanı. Oto teknik alanında eğitim aldı meslek lisesinde sonra yıllarca sanayide çalıştı biz 20'li yaşlardayken amcasının yanında ve orada öğrendi bu mesleği. Sonra kendi dükkanını kurdu. Savaş çıkmazsaydı her şey yolundaydı ama elhamdülillah işinde iyi ve mesleğini severek yapıyor, becerikli, çalışkan… Şu anda da aynı işi yapıyor, oto tamirci, işini iyi bilmezse iş bulamazdı zaten (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Katılımcılardan, eşlerinin göç sonrasında aynı alanda fakat farklı mevkilerde çalıştıklarını ifade eden katılımcılar olmuştur:

> Önceden de bahsetmiştim. Aile şirketimiz vardı hurda/metal üzerine. Eşim de çocuğum da orada çalışmaktaydı. Şimdi çocuğum garson, eşim hurda/metalde işçi, babasından öğrendiği bir meslek. Mevkiler çok farklı olsa da bildiği tek alan zaten hurda/metal. Orada patrondu, kendi işimizdi, yine aynı alanda çalışıyor ama işçi olarak (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

> Eşimim mesleği terzilik. Orada elbise fabrikamız vardı ve fabrikanın patronuydu. Burada terzi olarak çalışıyor. Eeee aslında aynı meslek yani ama mevki farkı var (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Üniversite mezunu olduğunu belirten öğretmen, eczacı, muhasebeci gibi meslek elemanlarından oluşan katılımcıların ve bu gruba dahil olan üniversite mezunu aile üyelerinin büyük çoğunluğunun (15 göçmenden 13'ü, bu sayıya üniversite mezunu aile üyeleri de dahildir) göç sonrasında, herhangi bir işte ya da eğitim aldıkları alanda çalışmadıkları anlaşılmıştır. Kendisinin muhasebeci, eşinin ise eczacı olduğunu belirten katılımcı diplomalarının geçerli sayılmadığını/denk olmadığını belirterek durumu şöyle aktarmıştır:

> Eczacılıktan mezun oldu kocam. İyi bir eczacıdır. Şu anda fırında çalışıyor. İşini severdi ama şu anda eczanede iş bulamıyor. Diploma burada geçerli değil. Ben

> muhasebeciyim ama burada çalışamıyoruz. Başka bir meslek bilmediğimiz için vasıfsız işlerde çalışmak zorundayız. Eşim fırıncıda ekmek dizmeye yardımcı oluyor fakat o işi de çok zor bulduğunu, 3 yıl sonra bulduğunu söylemiştim zaten. Elinizde bir beceri yoksa diplomalı iseniz Allah rahmet etsin size (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Görüşmeci 5, kardeşinin eğitim aldığı alan dışında çalıştığını, kendisinin ise iş bulamadığını ifade etmiştir:

> Ortanca kardeşim, benden bir ufak olan, çalışmakta. Telekomünikasyon mühendisi aslında fakat çağrı merkezinde çalışıyor, telefonlara bakıyor. Ben ise eczacıyım, iş arıyorum Türkiye'ye geldiğim günden beri fakat herhangi bir iş bulamıyorum (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Görüşmeci 12, kendisinin çalışmadığını, eşinin ise eğitim aldığı alanın dışında çalıştığını aktarmıştır:

> Eşim muhasebeci ve ben bilgisayar mühendisiyim. Ben zaten çalışmıyorum. Maalesef eşim de kendi alanıyla ilgili bir iş bulamadı. Bir inşaat firmasında, emlak bölümünde çalışıyor (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, mimar olduğunu fakat iş bulamadığı için çalışamadığını dile getirmiştir:

> Mimarım fakat burada çalışmıyorum. Eşim Arabistan'dan para gönderiyor. Ben de arada sırada proje teklifi alırsam kendi alanım ile ilgili onları yapıyorum. Çok nadir oluyor, genellikle çevreden ve ücret almadan yaptığım işler. İşimi unutmamak için yapıyorum diyebilirim. Yani burada iş yok maalesef. Çalışmak istiyorum ama bulamıyorum (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Üniversite mezunu olup kendi alanında çalıştığını belirten katılımcılar da olmuştur. Görüşmeci 1, önce başka bir alanda çalıştığını, daha sonra kendi alanında iş bulduğunu şu sözlerle anlatmıştır:

> Biraz evet biraz hayır. Yani şöyle; eşim kendi aile şirketinde çalışıyordu. Burada ise inşaat malzemeleri satışında çalışıyor. Farklı bir alan. Ben sanat hocalığı bitirdim. Burada bir süre satış bölümünde/emlakta çalıştım ama primlerimi ödemedikleri için işten çıktım. Bu işten çok iyi para kazananlar olduğunu da biliyorum ama ben sanatı seviyorum. Bu işten çıktıktan sonra bir Arap okulunda iş buldum. Sanat hocası (el-işi öğretmeni) olarak çalışıyorum. Ben yine aynı alanda bir iş buldum diyebilirim (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Üniversite mezunu olup kendi alanında çalıştığını ifade eden bir diğer katılımcı ise Arapça öğretmeni olan görüşmeci 2'dir:

> Üniversitede Arap Dili Edebiyatından mezun oldum. Memleketimde de Arapça öğretmeniydim. Burada da… (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

4.3. Sosyo-Kültürel Yapı

Katılımcıların göç öncesi ve göç sonrası sosyo-kültürel yapılarındaki değişimleri görebilmek adına katılımcılara; sosyal hayat, aile tipi, çevreyle ilişkiler, iletişim, giyim-kuşam tarzları, yeme-içme alışkanlıkları, evlilik, aile içi karar alma, aile içi sorumluluk ve rol dağılımlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Bu başlık altında katılımcıların konu ile ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Katılımcılardan göç öncesi ve göç sonrası sosyal hayatlarını; yakın çevre ile ilişkiler, eğlence, yeme-içme, gezme-görme vb. temaları üzerinden değerlendirmeleri istenmiştir. İstanbul'da çevre, dil ve kültürün farklı olduğunu ve tüm farklılıkların ve ekonomik durum yetersizliğinin sosyal hayat üzerinde etkili olduğunu belirten katılımcılar olmuştur:

> Türkiye'de arkadaş yok, çevre yok, dil yok. Yaşam biçimi çok farklı, kültür farklı. Bir, bir buçuk yıl sonra çaya çağırdı komşular. Galiba ilk başlarda bizden korkuyorlardı. Yaşam hızlı İstanbulda ve zor zamanlarda kimse yok yanımızda. Orada akrabalar, yakın arkadaşlar, tanıdıklar var ve kendi memleketin. Birlikte dışarı çıktığım arkadaşlarım vardı orada, ailemle birlikte dışarda ve evde bolca zaman geçirebiliyordum. Ben resim çizmeyi seviyorum, sanatla uğraşmayı seviyorum. Bunlar için bolca vaktim vardı. Burada daha öncelikli düşünmem gereken şeyler oluyor. Önce ekonomik sorunların çözülmüş olması gerekiyor sosyal hayat için (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

> Bence bu bulunduğunuz yer, çevreniz ve tabii ki ekonomik durumunuz ile ilgili. Yemen'de sosyal hayat; arkadaşlarla gece dışarı çıkmak, ev sohbetleri yapmak, birlikte bir yerlere gitmek, nargile içmek vb… Buradaki hayat biraz daha farklı, kültür farklı, yaşam tarzı farklı. Orada çevremiz vardı. Burada tanıdığımız kişiler çok az. Oraya göre gezilecek çok yer ve yapılacak birçok aktivite var fakat pahalı. Ulaşım zor. Arabanız yok ise ve çocuğunuz var ise hayat zor. Önceliğiniz farklı şeyler iken sosyal hayatı düşünemiyorsunuz. Burada hayat daha kaliteli ve birçok imkan var fakat bizim için şimdilik biraz zor. Parasal olarak zor. En azından evimizin yanında parklar var. Sahil çok uzak değil ve yürüyüş yapmayı seviyoruz. Çocuğum parkta vakit geçirmekten hoşlanıyor (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

Kendi kültürünün buradaki kültürle benzeştiğini, ilişkilerin çok da farklı olmadığını ve Türkçe öğrenerek daha sosyal olduğunu ifade eden bir katılımcı olmuştur:

> Osmanlı döneminde zaten aynı kültürdü (Dedem gibi anlattım, gülerek). Şu anda da aslında çok fark yok kültürümüz arasında. Yani demek istediğim, yediklerimiz, ilişkilerimiz falan çok da farklı değil. Tabii ki farklar var. Mesela orada gece eğlenmeye (tiyatro, sinemaya) çıkardık. Dışarda yemek yemeye giderdik. Burada araba yok. Çok para yok. O yüzden çıkamıyoruz. Burada canımız sıkılıyor, komşulara gidiyoruz geliyoruz. Bazı akrabalar var onlara gidip geliyoruz. Komşulara gide gele Türkçe öğrendim (gülerek). Öyle valla… Türkçe öğrenince daha çok dışarı çıkmaya başladım, daha sosyal oldum (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Yemenli bir katılımcı, sosyal bir hayat için Türkiye'de kendi ülkesine göre çok daha fazla fırsatın olduğunu, sorunun ekonomik olmadığını fakat üretemediği zaman sosyalleşmek istemediğini belirtmiştir:

> Orada da dışarı çıkıyorduk. Yine dışarı çıkıyoruz. Kültür, İslam kültürü. Yakın yani ama ne değiştiğini sorarsan çevre değişti, arkadaşlar değişti, komşular değişti. Dışarı birlikte çıkacak kimse yok ama yer olarak İstanbul'da, Türkiye'de daha turistik yerler var. Gezecek yerler çok fazla. Sosyal bir hayata sahip olmak için çok daha iyi fırsatlar var Yemen'e göre. Burada tek sıkıntı para değil, ben çalışmayı seviyorum. Kardeşlerim de öyle… Sadece para kazanma amacıyla çalışmıyordum Yemen'de, zaten yeterince paramız vardı fakat gönüllü olarak birçok yardım derneğine destek oluyordum, onlarla çalışıyordum. Burada da parasal bir sorunum yok. Burada kimseyi tanımamak, bir şey yapamamak, bir şey üretememek ve sadece ev işleriyle ilgilenmek, evde vakit öldürmek çok sıkıcı, çok bunaltıcı. Orada aktif ve sosyal bir hayatım vardı ve üretiyordum, burada hiçbir şey yapamıyorum ve bu beni kötü hissettiriyor. Üretemediğim zaman, sosyal olmak da istemiyorum (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Görüşmeci 9 ise soruyu ülkesinin yönetim şekli ve ailenin statüsü üzerinden açıklamıştır:

> Orası bir Şeriat ülkesi ve iyi bir aileden geliyorsanız bazı şeyler iyi olsa bile üzerinizde hep bir baskı hissediyorsunuz. Tek başınıza eğlenemiyorsunuz. Eğlence kültürü çok farklı, hayat çok farklı bence. Burada daha özgür hissediyorum fakat burada da sevdiklerim eksik. Hangisi daha iyi bilemiyorum. Galiba sosyal hayat burada daha iyi ama bir şeyler eksik (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

4.3.1. Aile Tipi

Göçün aile tipi üzerinde etkisi olacağı düşünülerek araştırmanın katılımcılarına göç öncesi ve sonrası aile tipleri, ailede kimlerle yaşadıkları sorulmuştur.

Katılımcıların yarısı, göç öncesi ve sonrasında aile tiplerinde değişme olmadığını ve hala aynı aile üyeleriyle beraber yaşadıklarını kısa ve benzer cevaplarla belirtmişlerdir:

> Hiçbir değişiklik yok. Kendi ailemleydim. Yine biz bizeyiz. Ben, eşim ve çocuklar… (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

> Ailemleydim. Şimdi de aynı ailemleyim. Ben, eşim ve çocuklar (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

> Bir değişiklik yok. Kendi başımıza yaşıyoruz şu anda da o zaman da kendi ailemleydim. Kocam, ben ve çocuklarım (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

> Hiçbir değişiklik yok. Aynı aile üyeleri (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Aile tiplerinde ve ailede üyelerinde göç sonrasında da bir değişiklik olmadığını belirten; fakat ebeveynlerinin, akrabalarının göç öncesinde evlerine yakın civarlarda oturduklarını ifade eden katılımcılar olmuştur:

> Bir değişiklik yok. Tamamen aynı. Sadece ailem (kendi anne ve babam) yakın otururlardı. Şimdi onlar yok (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

> Kendi başımıza yaşardık. Ben, eşim ve çocuklar. Şimdi de aynı. Annemler ise yakın oturuyordu. Şimdi onlar yok. Orada kaldılar. Gelmek istemediler (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

> Yemen'de de buradaki gibi kendi ailem ile birlikte yaşardım fakat anne, babam, kardeşlerim, akrabalar, hepimiz birbirimize yakın otururduk. Şimdi kendi ailemleyim. Herkes farklı bir yerlerde. Kardeşlerimden bazıları buraya yakın oturuyor fakat ailemin bir kısmı Suudi Arabistanda, bir kısmı Yemende. Bazı akrabalarım Fransa'da. Herkes bir yerlerde yaşamaya çalışıyor (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

Göç sonrasında aile üyelerinde artma olduğunu belirten katılımcılar olmuştur. Katılımcılardan biri Türkiye'de çocuk sahibi olduklarını ve göç sonrasında kayınbabasının da onlarla yaşamaya başladığını belirtmiştir:

> Kendi ailem ile yaşıyordum evlilik öncesinde. Evlendikten sonra da ben ve eşim birlikte yaşamaya başladık. 2 sene sonra Şeyma, sonra Şam doğdu. Savaş sonrası taşındık. Burada da Huda doğdu. Muhammed'in (eşi) babası da bir hafta bizde bir hafta görümcemde kalıyor. Orada kendi evinde kalıyordu. Burada, bizim evde ona bir oda verdik. Hem bizle hem görümcemle yaşıyor (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Görüşmeci 6 ise, göç sonrasında kardeşinin de onlarla beraber yaşadığına değinmiştir:

> Aynı. Ailemle yaşamaktaydım, burada da ailemleyim. Oradan bir fazla olarak kardeşim de bizimle. Genç ve bekar olduğu için orada kalmak istemedi (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Aile üyelerinde artma olduğunu belirten katılımcıların tam aksine bir şekilde eksilme (vefat veya göç etmeme sebebiyle) olduğunu belirten katılımcılar da olmuştur. Görüşmeci 7, aile büyüklerinin göç etmemesi nedeniyle ailesinde eksilmeler olduğunu şöyle ifade etmiştir:

> Burada kendi ailemle birlikte yaşıyorum ama orada anne, babam, tüm büyüklerle birlikte, hep beraber yaşardık. Aile apartmanımız vardı. Onlar gelmek istemediler ve orada kaldılar. Biz küçük ailemizle (kendi çekirdek ailesi) buraya geldik (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Görüşmeci 5 ise ailesinde olan eksilme sebebini vefat ile açıklamıştır:

> Babamı gelmeden önce kaybettik. Artık yaşama onsuz devam ediyoruz. Düzen değişti. Ailenin her şeyiydi. Şimdi onun sorumluluklarını aile içinde beraber yüklenmeye çalışıyoruz (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Göç sonrasında eşi ile ayrı yaşadıklarını belirten katılımcılar olmuştur. Görüşmeci 9, göç öncesinde eşiyle birlikte yaşadığını fakat göç sonrasında eşinden ayrı, kız kardeşleriyle beraber oturduğunu belirtmiştir:

> Önceden ben ve eşim birlikte yaşardık. Eşim ile bazı sorunlar yaşadık. Boşanmadık fakat o Suudi Arabistan'da kaldı. Biraz böyle olsun istedik. O, çok anlayışlı biri. Beni

> çok seviyor ama böyle olması gerekti. Eşimden ayrı yaşıyorum, kız kardeşlerimle birlikte bir evdeyiz (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Görüşmeci 1 ise, eşiyle olan durumunu "ne tam olarak ayrı ne de gerçek bir evli hayatı" olarak açıklamıştır:

> Eşim ile resmi olarak beraberiz fakat bazen sorunlar yaşıyoruz sadece, o nedenle bazı dönemlerde ayrı yaşıyoruz. Onun bazı akrabaları var burada, aile büyükleri. Bazen onlarda kalıyor. Bir dönem 2-3 ay boyunca hiç görüşmedik. Şimdi biraz kendimize zaman tanıyoruz. Konuşuyoruz ama farklı kafalardayız. Evleri de ayırmadık, görüşüyoruz da yani biraz düşünüyoruz. Toparlamaya çalışıyoruz, her şey biraz karışık ve biz aynı düşünmüyoruz çoğu noktada kocamla. Ne tam olarak ayrıldık ne de gerçek bir evli hayatı yaşıyoruz her şey arada gidip geliyor (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

4.3.2. Çevre ile İlişkiler

Katılımcılardan çevreleriyle olan ilişkilerini; dayanışma, komşuluk ilişkileri vb. açılardan göç öncesi yaşadıkları yer ile karşılaştırarak değerlendirmeleri istenmiştir. Ayrıca barınmaya ilişkin sorulan; "komşularla veya ev sahibiyle sorun yaşadınız mı, yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadınız?" sorusuna ilişkin alınan cevaplardan elde edilen bulgular da bu alt başlıkta verilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu (10 katılımcı) komşularıyla ve şu anki ev sahipleriyle bir sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan şu anki ev sahipleriyle ya da eski ev sahipleriyle sıkıntı yaşadıklarını ya da komşularından kendilerinin ses/gürültü yaptıklarına dair şikayet aldıklarını ifade edenler olmuştur. Tam aksine ev sahiplerinden memnuniyetlerini dile getirenler de olmuştur. Göç öncesi çevre ilişkilerini, göç sonrası ile kıyas yaparak değerlendiren katılımcıların çoğu (8 katılımcı) çevre ile iletişimde bir bariyer olarak dil probleminden söz etmişlerdir. Kendi ülkelerinde komşulardan çok, akrabalar ve eski tanıdıklar/aile yakınları ile ilişkilerinin iyi olduğundan ve bu kişileri destek olarak gördüklerinden bahsetmişlerdir. Burada ise akrabaların pek olmadığına, komşuları destek olarak gördüklerine değinmişlerdir:

> Orada komşularla aramız yoktu. Yalnızca akrabalara giderdik. Burada komşulara daha çok gidiyoruz. Akraba çok yok zaten. Bizim gibi başka ülkelerden gelen komşularımız da var, Suriye'den gelen komşularımız da… Türk komşularımız da var. Çoğunluk Türk. Keşke Türkçe bilseydik. Anlıyorum biraz biraz ama iletişim kurabilmem için yeterli değil. Bir şeye ihtiyacımız olduğunda komşulardan istiyorum. Öncelikle beni anlayan komşulardan istiyorum eğer onlarda yok ise diğer komşulara soruyorum. Burada komşularımız var çevremizde. Orada kendi kendimize yetebiliyorduk ya da bir şey lazım olduğunda akrabalardan temin edebiliyorduk. Burada onlar yok, komşular var (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

> Orada tanıdıklarımız, akrabalarımız, arkadaşlarımız çoktu. Burada pek kimseyi tanımıyoruz. Birkaç akraba ve tanıdık var. Onların dışında komşuların bazılarını

> tanıyorum. Orada daha çok akrabalar ile zaman geçirirdik. Burada onlar yok. Daha az insan tanıyoruz. Komşularla orada çok ilişkimiz yoktu. Burada komşularla konuşmaya çalışıyoruz. İngilizce ve Arapça bilen bir komşum var. Onla dil problemi de olmadığı için daha rahat anlaşıyoruz. Bir ihtiyacım olduğunda ilk önce ondan istiyorum. Çok yardımcı oluyorlar. Özellikle de İngilizce ve Arapça bilen komşum. Hataylı bir İngilizce öğretmeni. Tanıştıklarımın hepsi iyi. Ben de onlara karşı iyiyim (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Katılımcılardan buradaki çevrelerini sıcakkanlı ve yardımsever olarak tanımlayanlar olmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı bunlardan biridir:

> Kültür yakın ve insanlar yardımsever. Komşular burada da oradaki gibi sıcakkanlılar ama akrabalar yok tabii ki. Yakın arkadaşlarımız yok (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Bazı katılımcılar (3 katılımcı) ise kültür farkına değinmiş ve çevresinde, kendilerine karşı önyargılı insanların olduğundan bahsetmişlerdir. Bu katılımcılardan biri olan görüşmeci 9 konuya ilişkin şöyle söylemiştir:

> Orada kendi çevremiz ile çok sık görüşürdük. Suudi Arabistan'dan öncesi için diyorum. Yani Yemendeyken. Yakın ilişkilerimiz vardı. Aynı kültürden olunca daha iyi anlıyorsunuz birbirinizi. Buradaki kültür de çok uzak bir kültür değil fakat yine de fark var. Bazen bizim tek kalıp insanlar olduğumuzu düşünüyorlar. Hepimizin esmer ya da siyahi ve kapalı fikirli insanlar olduğumuzu düşünenler var. Bize karşı önyargılı olan insanlar var çevrede. Burada rezidans ve büyük sitelerde bir dayanışma olduğunu düşünmüyorum. Oradaki ev tipleri de böyle değil tabii. Müstakil bahçeli ya da birbirine yakın evler. Çok kalabalık otel tarzı değil. Bu da etkiliyor bence komşularla ilişkiyi. Gerçi burada da tanıştığımız insanlar var. Bu insanlar gerçekten yardımseverler ve güler yüzlüler. Sorun şu ki sadece İngilizce ve Arapça bilenlerle anlaşabiliyoruz. Belki dil problemi yaşamasaydık çevre ile daha iyi ilişkiler geliştirebilirdik (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Katılımcılardan biri ise yukarıdaki katılımcıya paralel bir ifadeyle komşularının ön yargılı olduğunu ve ek olarak onlarla kaynaşmanın zor olduğunu ifade etmiştir fakat sonrasında komşularla olan ilişkisinin düzeldiğini söylemiştir. Ayrıca katılımcının ev sahibiyle ilgili yorumlarına da yer verilmiştir:

> Komşular önce bizden korktular galiba ve bir, bir buçuk yıl çaya bile çağırmadılar. Kaynaşmak zor oldu yani ne bileyim biraz önyargılıydılar aslında. Öyle hissettim. Bu süreden sonra çağırmaya başladılar. Türkçeyi çok bilmiyoruz bu da çevre ile iletişimimizi zorlaştırıyor, hatta çoğu zaman sadece işaretlerle anlaşabildiğimiz kadar bir iletişim oluyor. İlk zamanlara göre Türkçemin daha iyi olduğunu söyleyebilirim. Komşularla da birbirimiz gidip gelmeye başladıktan sonra biraz daha öğrendim. Şimdi komşularla aram iyi ve birbirimize gidip geliyoruz. İyi arkadaşlar, iyi insanlar, kültür yakın. Yavaş yavaş daha da iyi oluyor. (…) Ev sahibi de çok iyi. Bir kere kiraya zam yapması gerektiğini söyledi ama durumumuzu anlatınca zam yapmadı. Anlayışlı bir insan. (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcı gibi; ev sahiplerinin iyi olduğuna ve zam yapmadığına değinen başka katılımcılar da vardır:

> Ufak bir aileyiz. Eşim çok yoğun çalışıyor ve Ali (oğlu) gün boyu okulda. Çok misafirimiz yok. Burada çok tanıdığımız yok. Sessiz bir aileyiz. Kimseyle herhangi bir sorun yaşamadık. Komşular da ev sahibi de çok iyi insanlar. Ev sahibi 2 yıldır kiraya zam yapmıyor (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

> Ev sahibimiz çok iyi bir insan. Buraya geldiğimiz ilk aylarda kirayı ödemekte sıkıntı yaşadığımız zamanlar oldu fakat hiçbir zaman sorun etmedi. Geçen sene ile aynı kira ücretini ödüyoruz. Kirayı artırmadı. Biz ondan çok memnunuz. Her zaman yardımcı oluyor, bizim de ekonomik durumumuz daha iyi ve her ay kirayı ödüyoruz geciktirmeden (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Katılımcılardan şu anki ev sahipleri ya da eski ev sahipleri ile sıkıntı yaşadıklarını ifade edenler olmuştur:

> Komşularım da ev sahibim de çok iyi. Eski evimde ev sahibim ile kira birkaç gün gecikince sorun yaşamıştık fakat yeni evimizde hiç sorun yaşamadık. Ev sahibimiz çok anlayışlı bir insan, komşular çok yardımsever. Her şey iyi elhamdülillah (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

> Ne komşularla ne de şu anki ev sahibimle bir sorun yaşadım. Önceki ev sahibim kirayı yıl dolmadan artırmak istiyordu. Alt katımızda oturuyordu. Çocuklarım yaramaz çocuklar değiller fakat çocuklar sonuçta. Bazen evin içerisinde koşuyorlar. Burada komşum ne konuşursa konuşsun sanki benim evimin içinde konuşuyor gibi. Ses çok fazla duyuluyor. Birazcık ses olduğunda şikayet ediyordu. Oradan taşındıktan sonra burada ne komşularla ne de ev sahibimle bir sorun yaşıyorum. Ev sahibim özellikle çok anlayışlı. Tanıştığım komşular çok iyiler. Türkçem daha iyiye gittikçe onlarla da iletişimim artıyor. İlk zamanlarda selam bile vermiyorlardı. Kültürel bir şey olabilir diye düşündüm. İnsanlar birbirlerinden korkuyor galiba. Nasıl denilir tam tarif edemiyorum bu korkmak değil ama güvenememek ve çekinmek diye tarif edebilirim. Önce biraz gözlemliyorlar galiba. Zaman geçtikçe alışıyorlar. Bir ihtiyacım olduğunda çekinmeden gidebileceğim bir komşum var. En çok o yardımcı oluyor. Dil sorunu yaşamıyorum onunla. Bahsetmiştim ya Hataylı olan komşum. O bana geliyor ve ben ona sohbete gidiyorum. Bazen dışarı birlikte çıkıyoruz. Öyle bir insanla karşılaştığım için ayrıca mutluyum (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcılar eski ev sahipleriyle sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı ise şu anki ev sahibiyle yaşadığı sıkıntıyı anlatmıştır:

> Hmm…Burada, ev sahibiyle, ses konusunda biraz sorun yaşıyoruz. Bizim çocuklar iyi, iyi terbiyeliler yani. Aile apartmanında kalıyoruz. Evde bebek ağlasa, bırak ağlamayı emeklese bile ev sahibi rahatsız oluyor. Hiç ses çıkmasın istiyorlar ama biz Suriyeliyiz. Böyleyiz, çocuklar evde yürüse bile rahatsız olup yukarı çıkıyorlar. Şikayet ediyorlar. Öyle böyle geçiniyoruz işte… (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Yemenli bir katılımcı, çevre ile olan ilişkilerde; yaşanılan binaların ve stresli hayatın etkili olduğunu belirtmiştir:

> Buradaki evlerin çoğu apartman dairesi, site veya rezidans. Yemen'de yaşadığımız ev müstakil evdi. Yemende evlerin çoğu öyle ya da en azından buradakiler gibi değil. Kapı komşumuz yoktu fakat çevremiz, arkadaşlarımız vardı. Akrabalarımız, yakınlarımız vardı. Yan evdeki komşularla sohbet muhabbetimiz vardı. Bahçede

> birlikte otururduk. Birlikte zaman geçirmeyi, gezmeyi severdik. Burada kapı komşularımız var. Dip dibe herkes. Evde konuştuklarımız bile duyuluyor, o kadar iyi komşuyuz (gülerek). Bence binaların bu kadar iç içe ve kalabalık olması çevre ile olan ilişkileri kötü etkiliyor. Özeliniz yok. Iıııııı Bir de çok stresli bir hayat var burada. Bence bu da etkili. İnsanlar işten döndüklerinde kendi ailelerine bile zor vakit ayırıyorlar ve yorgun hissediyorlar. Eşimden biliyorum. Ayrıca dil problemimiz da var. Bence burada çevre ile ilişkilerin Yemen'e göre farklı olmasında bunlar etki yani. Elbette birçok şey var ama aklıma gelen genel şeyler bunlar şu anda (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı da kendi ülkesinde ve burada yaşadığı binaya değindikten sonra, deneyimlediği bir olayı anlatmıştır:

> Bir gece düğünümüz vardı burada. Yemenden alışığız, orada evimiz büyüktü, ses geçirmiyordu. Burada binalar çok iç içe ve ses yalıtımı yok, apartman dairesinde yaşıyoruz. Burada gece 11 'den sonra müzik olmaması gerekiyormuş, bilmiyorduk. Komşular bize söyleselerdi keşke önceden. Polise şikayet etmişler direkt. Polis geldi ve polise bilmediğimizi söyledik. Özür diledik ve müziği kapatıp uyuduk. Başka da bir problem yaşamadık (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

4.3.3. Yeme-İçme Kültürü

Katılımcılardan göç öncesi kendi ülkelerindeki yeme-içme kültürlerini, göç sonrası yeme-içme kültürleriyle karşılaştırmaları ve varsa değişimleri anlatmaları istenmiştir.

Çalışan bir kadın olan katılımcı (göç öncesinde de çalıştığını belirtmiştir) genellikle annesinin evinde yemek yediğini fakat burada annesi olmadığı için yemek yapmaya başladığından söz etmiştir:

> Başta zorlandık. Biraz değişti ama sonra Suriye yiyecekleri satan dükkanlar bulduk. Suriye ekmeği satan yerler bulduk. Eskiden annemin evinde yemek yerdik. Biliyorsun Suriye yemeklerini yapmak zor. Burada yemek yapmaya başladım. Orada çoğu zaman annem yapardı. Onların evi çok yakındı. Burada yemekleri ben yapıyorum. Genelde basit şeyler yapıyorum. Annemin yemeklerini özlüyorum ama galiba en çok çocuklarım özlüyor. Yemek yapmakta iyi olduğumu söylemem. Ee çocuklar da omlet gibi falafel gibi basit yiyeceklerle mutlu olmuyorlar (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Kendi ülkesinin kültürüyle, Türk kültürünü yakın gören bir katılımcı ise yeme adetlerinde olan değişimi aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

> Yeme adetimiz biraz buraya göre şekillendi. Çok yakın zaten kültürler ama burada biraz daha sebze de yemeye başladık (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Bir başka katılımcı da yeme-içme kültürlerinde olan değişimi, yeşillik ağırlıklı beslenmelerinde artma ve yeme miktarlarında azalma olarak açıklamıştır:

> Aynı şeyleri yapıyoruz aslında evde ama dışarıda yerken ve buradaki insanları görünce biz de biraz etkilendik. Belki biraz daha yeşillik ağırlıklı beslenmemizin

> arttığını söyleyebilirim. Ek olarak yemek çeşitleri ve porsiyonları azalttık (Görüşmeci 9, Suriye, 30).

Bazı katılımcılar (4 katılımcı) yeme-içme kültürlerinde bir değişme olmadığını, kendi ülkelerindeki ürünlere burada da ulaşabildiklerini belirtmişlerdir. Aşağıda bu katılımcılardan ikisinin ifadelerine yer verilmiştir:

> Yeme- içme kültürümüz aynı. Evde yiyip içiyoruz ve yiyecek, içecekleri Suriyeli marketlerden alıyoruz. Aynı ürünler, aynı kültür, hemen hemen aynı her şey (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

> Esenyurt'ta Yemendeki aynı malzemeleri bulabiliyoruz. Evde yemek yapıyorum. Farklı şeyler yemiyoruz. Yemekler çok farklı değil zaten. Biz biraz daha fazla et yemeyi seviyoruz. Bizim farklı bir ekmeğimiz var ama burada da bulabiliyoruz (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

Kimi katılımcılar (3 katılımcı) çocuklarının yeme-içme kültürlerinde değişiklik olduğunu, kimi katılımcılar (2 katılımcı) ekonomik olarak imkanlarının aynı olmaması sebebiyle kullanılan ürünlerde değişmeler olduğunu, kalite farkının olduğunu, kimileri (2 katılımcı) ise aynı ürünler kullanılsa bile aynı tadı alamadıklarını belirtmişlerdir. Aşağıda ifadeleri verilen katılımcı ise yanıtında bunların tümüne değinmiştir:

> Çocukların biraz değişti. Okulda simit yemeyi çok seviyorlar. Patates cipsi, hamburger, tost sevmeye başladılar. Evde çok fazla yaptığım şeyler değil. Sağlıklı bulmuyorum ama çocuklar çok istedikleri zaman yapıyorum. Burada sebzeler ucuz ve güzel. Et fazlasıyla pahalı. Tavuk daha ucuz. Orada tavuk yerine daha çok et tüketirdik. Belki biraz o değişmiştir. Artık daha fazla tavuk tüketiyoruz. Sebze yemeği de yapıyorum. Sebze yemeklerinde hep et olurdu. Yemekler aynı fakat malzemeler ve tad biraz değişti. Tamamen aynı yapsam bile tadı aynı değil yemeklerin (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Katılımcılardan biri ise göç öncesinde kendi ülkesinde, dışarıda yeme-içme kültürlerinin olduğunu ifade etmiştir:

> Aslında dışarıda yeme-içme kültürümüz vardı orada. Onun değiştiğini söyleyebilirim. Eskiden dışarıda bir restoranda yemek yer sonra bahçede nargile içerdik. Bunu haftada bir iki kez yapardık. Şimdi araba yok, Yemen restoranları var ama bize uzak (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

4.3.4. Giyim-Kuşam Tarzı

Katılımcılardan, göç öncesi yaşantılarındaki giyim-kuşam tarzlarını, göç sonrası yaşantılarındaki giyim-kuşam tarzlarıyla (kendileri, aile bireyleri ve yakın çevreleri açısından) karşılaştırmaları ve (varsa) değişimleri anlatmaları istenmiştir. Bu soru, katılımcıların göç öncesinde yaşadıkları kültür, çevre ve toplumsal yapı göz önünde bulundurularak, göç sonrası değişen kültür, çevre ve toplumsal yapının, giyim-kuşamı üzerinde nasıl bir etkisi olduğunu görebilmek adına sorulmuştur. Bu soruya ek olarak,

katılımcıların sosyal dışlanmaya/ötekileştirilmeye maruz kalıp kalmadıklarını görebilmek için, onlara giyim-kuşam konusunda Türkiye'de herhangi bir sorun yaşayıp yaşamadıkları sorulmuş ve yaşadılarsa ne gibi sorunlar yaşadıklarını anlatmaları istenmiştir.

Katılımcıların çoğunluğu (9 katılımcı) göç sonrasında giyim-kuşam tarzında değişmeler olduğunu belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar (4 katılımcı) giyim-kuşam tarzlarına ilişkin sorun yaşadıklarını söylemişlerdir. Bazı katılımcılar (3 katılımcı) ise sorun yaşamadıklarını ifade etseler de çevre tarafından yorum yapıldığına değinmişlerdir. Kimi katılımcılar (3 katılımcı) ise çevredeki insanların, giyim tarzları nedeniyle, kendilerine baktıklarını ifade etmişlerdir.

Yemenli katılımcıların tamamı göç sonrasında ya kendi ya da çevrelerinin giyim kuşam tarzlarının değiştini ifade etmişlerdir. Yine Yemenli katılımcıların büyük çoğunluğunun (7 Yemenli katılımcıdan 5'inin) kendi ülkelerindeki ve Türkiye'deki giyim kuşam tarzlarını kıyaslarken "tek tip, çevre baskısı, abaya, renkli" kelimelerini ortak kullandıkları görülmüştür:

> Bu konuda çok değiştiğime inanıyorum. Orada, şeriat düzeni vardı. Abaya (ferace/siyah uzun elbise) giymek zorundaydık. Burada renkli de giyinebiliyoruz. Tek tip elbise giyinmekten çok daha iyi. Örtünmek istersek, hangi renk ya da nasıl örtüneceğimize karışan yok. Çevre baskısı yok. Başörtümü çıkartmak istediğimde de çıkartabiliyorum. Orada şeriat olmazsa bile bunu toplum baskısı yüzünden yapamazsınız. Gerçi burada da başörtümü bazen çıkardığımda bunu ailemden bilen yoktu. Bilseler onlar da beni yargılarlar ama burada yaşam farklı ve İstanbul çok büyük. Dilediğim gibi giyinmek, istediğim gibi yaşamak istiyorum. Yetişkin bir birey olarak kendi kararlarımı verip kendi doğrularımı yapmak benim hakkım. Eğer abaya (ferace/siyah uzun elbise) giymek istiyorsam bunda özgür olabildiğim gibi açık giyinmek ya da renkli giyinmek de benim kararım. Bir dönem isteğim ile daha açık giyindim ve başörtümü çıkarttım. Sonra fikirlerim değişti ama kendi verdiğim kararlar nedeniyle asla pişman hissetmedim. Burada daha özgür hissetmek güzel bu konuda (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Yemenli bir katılımcı olan görüşmeci 12, aşağıda verilen diyalogta, benzer ifadelere yer vererek açıklama yaparken renkli giyinebilmeyi "özgürlük" olarak tanımlamış ve konuşması esnasında "Türkler gibi giyindiğini" belirtmiştir:

> Orada çevre baskısı hissediyordum. Sıcakta bile manto giyiniyorduk. Manto ne demek biliyor musun?
>
> - Evet. Mantodan mı abayadan (ferace/siyah uzun elbise) mı bahsediyorsun. Tam olarak aynı şeyler değil, fark var bildiğim kadarıyla.
>
> Abayayı (ferace/siyah uzun elbise) bildiğini sanmıyordum bu yüzden açıklamaya çalışıyordum. Manto dedim. Manto deyince Türkler anlıyor. Abaya giyiniyorduk.

> Tam olarak demek istediğim buydu. Ben modayı takip etmeyi seviyorum. Her zaman aynı renk tek tip elbiseyi giyinmek istemiyorum dışarıda. Bu konuda burada bir sorun yok. Ne istersem onu giyiniyorum. Türkler gibi renkli giyiniyorum.
>
> - Türkler gibi renkli giyiniyorum dediniz. Bunu biraz daha açıklar mısınız, tam olarak anlatmak istediğiniz ne yani?
>
> Yani orada tek renk giyiyorduk. Abayayı biliyorsunuz. Rahat bir elbise fakat herkes aynı. Tek tip insanlar. Herkes istediği gibi giyinebilmeli. Türklerden de abaya giyinenler var, türbanlılar var, renkli giyinenler var, şort giyinenler var, mini etek giyinenler var. Herkes istediği gibi giyinebiliyor. Türkler gibi giyinmeye çalışıyorum. Onlar rengarenk ve güzel giyiniyorlar. Renkli giyinebilmek özgürlüktür. Hepsi değil ama çoğu kadın güzel giyiniyor. Renkli giyinmeyi seviyorum fakat çok farklı görünmek istemiyorum. Farklı göründüğünüz zaman daha çok dikkat çekiyorsunuz. Herkes size bakıyor. Tanıdıklarım da burada daha rahat giyiniyorlar. Kot pantolon, renkli eşarplar… Onların da öyle giyindiğini görünce bana bu konuda bir şey demeyeceklerini biliyorum. Belki buradaki tanıdıklarım öyle giyinmiyor olsaydı burada da abaya giyinmeye devam ederdim (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Yukarıda "Türkler gibi giyinmek" kavramından bahseden katılımcı bu kavramı, renkli ve güzel giyinmek olarak açıklarken sonrasında ifadelerinde "farklı görünmek istemediğinden, farklı göründüğünde çok dikkat çektiğinden" söz etmiştir. Aşağıda, benzer bir ifadeyle "Türk kadınları gibi giyinmek" kavramına değinen Suriyeli bir katılımcıyla araştırmacı arasında geçen bir diyaloğa yer verilmiştir:

> Burada "Türk kadınları gibi" giyinmeye başladım.
>
> -Peki erkeklerin giyiminde bir değişme oldu mu? Bu arada biraz daha açar mısınız, Türk kadınları gibi derken? ve böyle giyinmenizin bir sebebi var mı?
>
> Erkekler Suriye'de de aynı giyinirdi, burada da aynı giyiniyorlar. Benim arkamdan "bu Suriyeli diye konuşmasınlar diye" Türk kadınları gibi giyinmeye başladım. İşte Suriye'de biliyorsun siyah manto üzerine beyaz eşarp giyiyoruz. Burada o mantoyu çıkarıp attım ve renkli eşarplar giymeye başladım. Türk kadınları gibi… ama başaramadım galiba (gülümseyerek) çünkü metrobüse binen peçete satan çocuklar var ya, onlar benimle direkt Arapça konuşmaya başlıyorlar. Türkçe cevap versem de insanlara "neden Arapça konuşmuyorsun?" diyorlar. Suriyeli olduğumu anlıyorlar (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Yukarıda geçen diyalogtan da anlaşılacağı üzere katılımcı, "Türk kadınları gibi" derken Türk kadınlarıyla benzer şekilde giyinmekten bahsetmektedir. Ayrıca geçen diyalogta erkeklerin giyim tarzında bir değişme olmadığına değinilmiştir. Bu duruma değinen başka katılımcılar da olmuştur:

> Burada kot pantolon, renkli t-shirtler ve farklı şeyler giyinebiliyorum. Bir baskı hissetmiyorum ve nasıl istersem o şekilde giyinebiliyorum. Çevre baskısı hissetmiyorum. Erkekler için bir değişim olmuyor fakat kadınlarda çevremde de değişimler olduğunu görüyorum (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Giyim tarzındaki değişimin annesi ile tartışma konusu olduğunu ifade eden bir katılımcı durumu şöyle aktarmıştır:

> Orada abaya (ferace/uzun siyah elbise) giyerdik. Türkiye'de ne istersek, nasıl istersek öyle giyiniyoruz. Bu konuda bazen annemle tartışıyoruz çünkü o böyle giyinmemi istemiyor. Babamın vefatından sonra annem ile çoğu konuda tartışmaya başladık. O burada olmayı sevmiyor. Mecbur olmasaydık hiçbirimiz oradaki hayatımızı bırakmazdık. Annem bunu biliyor fakat durumu kabullenmek istemiyor. Çoğu konuda fazlaca tartışıyoruz annemle. Giyim de bu konulardan biri fakat sonucu değiştirmiyor. Nasıl istersem öyle giyiniyorum. Çevrenin ne dediği, ne söylediği ve ne düşündüğü beni çok ilgilendirmiyor (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Bir katılımcı ise "ayıp" kavramına değinerek giyim-kuşam tarzında değişiklik olduğunu belirtmiştir:

> Çok değişti. Burası daha rahat. Orada çocuklar şort giyemezlerdi. Ayıp derlerdi. Her şey ayıp orada. Kadın sokağa çıksa ayıp, çocuk şort giyse ayıp, kim ne yapsa ayıp… E biz kadınlar siyah manto giyerdik. Burada renkli giyinebiliyoruz, daha rahat şeyler giyinebiliyoruz. Öyle… (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Göç sonrasında giyim-kuşam tarzlarında bir değişiklik olmadığını ifade eden katılımcılar da vardır:

> Aynı şekilde giyiniyoruz. Aynı elbiseler, aynı tarz. Ailem de ben de… (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

> Orada nasıl giyiniyorsam halen aynı şekilde giyiniyorum. Tabii gençlerde durum aynı değil. Çevremde akrabalarımdan buraya gelince giyim tarzını değiştirenler oldu. Yani yine türbanlılar fakat kot pantolon giyiniyorlar, renkli giyiniyorlar ve kafaya eşarp takıyorlar. Abaya giyinmiyorlar burada. Ben birileri zorluyor diye değil Allah böyle emrettiği için bu şekilde giyiniyorum, Amerika'ya da gitsem böyle giyinirim (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Giyim tarzlarında değişiklik olmadığını belirten katılımcılar arasında durumun ekonomik yönüne dikkat çeken katılımcılar da olmuştur:

> Elbiselerimiz orada kaliteliydi. Modayı takip ederdik, kendi fabrikamızdan giyinirdik istediğimizi. Burada da giyim tarzı olarak aynı ama kalite farkı var. Oradaki gibi rahatlıkla her istediğimizi satın alıp giyinemiyoruz fakat tarz olarak bir değişiklik yok. Aynı şekilde giyinmeye devam ediyoruz. Dışarıda yine abaya (ferace/siyah uzun elbise) giyiniyorum. Eşim ve çocuklarım da orada nasıl giyiniyorlarsa burada aynı tarzda giyiniyorlar. Aynı… (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Giyim-kuşam teması altında sorulan sorulardan bir diğeri "Türkiye'de bu konuyla ilgili sorun yaşayıp yaşamadıkları, yaşadılarsa ne gibi sorunlar yaşadıkları" sorusudur. Aşağıda bu konuya ilişkin sorun yaşayan katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir:

> Evet, bir gün yolda giderken bir tane tahminimce 12 yaşlarında bir kız bize taş attı. "Suriyelisiniz" dedi. Bir şeyler daha dedi. Konuşmaya çalıştık ama anlamıyoruz ki. Sonra gitti (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Göç öncesinde ekonomik durumlarının iyi olduğunu ifade eden bir katılımcı ise kuyumcuda yaşadığı bir olayı kısaca şöyle anlatmıştır:

> Bir keresinde giyimimize bakarak kuyumcuda siz "Suriyelisiniz" burada ne işiniz var dediler. Biz de hiç cevap vermedik, anlamamış gibi yaptık. Sonra sustular (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Bir başka katılımcı ise elbisesi hakkında yorum yapıldığını belirterek şunları söylemiştir:

> Yaşamadım demek isterdim fakat renkli bile giyinsek "Suriyeli" olduğumuz belli. İlk geldiğim zamanlarda bir markette iki kadın bana bakarak elbisem hakkında bir şeyler söyledi. Türkçe çok anlamadığım için tam olarak anlamasam da kötü hissettim. Elbisem hakkında konuştuklarına eminim (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Bu konuda sorun yaşadığını belirten katılımcılarda "Suriyeli" vurgusu dikkat çekmiştir. Aşağıda anlatılan olayda da, katılımcıya karşı aynı vurgu yapıldığı görülmüştür:

> İlk geldiğimizde yaşadık. Yolda giderken birkaç Türk kadın elbiselerimize bakarak "sen Suriyelisin sen Suriyelisin" dedi. Ben de Türkçeden "yok yok" dedim (Gülerek anlatıyor). "Lübnanlıyım" dedim. Parmağını sallayarak "yok yoook siz Suriyelisiniz" dedi. İlk defa böyle bir şey başıma geldi. Üzüldüm. Yani o zaman üzülmüştüm.

Yukarıda verilen konuşma sonrasında araştırmacı katılımcıya; kendisini neden Lübnanlı olarak tanıtmak istediğini sormuştur ve katılımcı şu ifadelere yer vermiştir:

> Yani, ıııııı, aklıma ilk orası geldi. Onlar seviliyor ama Suriyeli olduğunuz zaman size iyi gözle bakmıyor bazıları (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, giyim-kuşam konusunda sorun yaşamadığını fakat giyim-kuşam tarzı ile ilgili yorumlar yapıldığını söylemiştir:

> Çok şükür bir sorun yaşamadık ama bazı kadınlar, bazı Türk kadınlar; pantolon giyinme, elbise giyin falan diyor. Bakıyorlar pantolon giyince… Öyle işte gülümsüyorum ben de. O kadar… (Gülerek) Biraz kiloluyum ya acaba ondan mı yakıştıramıyorlar? (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Giyim-kuşamları nedeniyle çevrenin bakışlarına maruz kaldıklarını belirten katılımcılar olmuştur. Görüşmeci 11 neredeyse dışarıya her çıkışında bu bakışlara maruz kaldığını ifade etmiştir:

> Hayır. Bu konuda bir sorun yaşamadım fakat bazen insanların dışarda bana baktıklarını hissediyorum/görüyorum. Yani herhangi bir sorun yaşamadım fakat birkaç kez baktıktan sonra bazı Türk kadınlarının giyimim hakkımda birbirleriyle konuştuklarını duydum. Neredeyse dışarıya her çıkışımda bu bakışlara maruz kalıyorum (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Görüşmeci 9 ise çevrenin bakışlarından rahatsızlık duyduğunu açıkça belirtmiş ve hislerine değinmiştir:

> Hayır, yaşamadım fakat buralı olmadığım belli. O nedenle açık da giyinsem, abaya (ferace/ siyah uzun elbise) da giyinsem, Türkler gibi de giyinsem ya dikkat çekiyorum ya da farklı olana bakıyorlar. Bir sorun yaşamadım direkt olarak fakat bazı insanların bakışlarından rahatsızlık duyuyorum. Küçümser ya da iğrenir gibi baktıklarını hissediyorum. Çok umursamamaya çalışıyorum. Çünkü farklı olan her şeye uzun süre baktıklarını, dönüp baktıklarını gözlemledim (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Giyim kuşam konusunda yaşadıkları sorunlara değinenen katılımcıların yukarıda verilen ifadelerinde, genel çevreden veya Türk halkından bahsettikleri görülmektedir. Aşağıda ifadelerine yer verilen iki katılımcı ise anlattıkları olaylarda kendi çevrelerinden söz etmişlerdir:

> Bir kez Fatih Camiisi'nde Şam'da öğretmenlik yapan eski bir arkadaşımı gördüm ve o biraz şok oldu abaya (ferace/siyah uzun elbise) giymediğimi görünce. Sonra biraz soru sordu ve konu kapandı. Sadece öyle görünce neden değiştirdiğimi merak etti galiba. Aaaaa dedi artık manto (feraceyi kastederek) giymiyorsun ama uzatmadı öylece konu kapandı. Evet dedim, gülümsedim (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

> Yani bu bir sorun mu bilemedim ama renkli elbiseler giymeye başladığımda akrabalarımdan ve arkadaşlarımdan neden değiştiğimi soranlar, tepki gösterenler oldu. Kırıcı değillerdi, merak ettiler galiba ama… Ben de sadece daha rahat ve renkli giyinmeye başladığımı, başka bir değişiklik olmadığını ve düşüncelerimin halen aynı olduğunu söyledim. Zaman zaman kendi çevremden böyle yorumlar alıyorum, alıştım (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

Giyim- kuşam konusunda Türkiye'de herhangi bir sorun yaşamadığını belirten katılımcılar da olmuştur:

> Herhangi bir sorun yaşamadım. Burada her tarzda giyinen insan var. Siz insanlara saygı duyduğunuz zaman onlar da size saygı duyuyor. Gerisi Allah ve kul arasında (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

> Hiç sorun yaşamadık bu konuda. Biz de yani ben ve çocuklarım da iyiyiz onlara karşı. Herkese iyiyiz. Ne biz milletin ne giyindiğine karışıyoruz ne de onlar bize. Hiçbir sorun yok (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

4.3.5. Dil ve İletişim

Araştırmanın katılımcılarına; Türkiye'ye geldikleri günden bu yana ne gibi iletişim sorunları yaşadıkları ve bu sorunlara ne tür çözümler ürettikleri sorulmuştur.

Katılımcıların tamamı iletişim sorunu yaşadıklarını ve bu sorunu çevre desteği (çocuklarının, aileden birinin, arkadaşlarının veya komşularının desteği) ile çözdüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca gerektiğinde işaretlerle anlaştıklarına değinmişlerdir:

> İki arkadaşım var. En çok Nour bana tercüme konusunda yardımcı oluyor. Evlatlarım yüzde yüz Türkçe biliyorlar. Eşim yüzde 70, ben de biraz öğreniyorum ama tek iken zor oluyor. İşaret ile anlaşıyoruz. Onlar da işaret ile anlatıyorlar. Suphanallah öyle böyle anlaşıyoruz. Gerektiğinde ise o iki arkadaşımı çağırıyorum ve onlar tercüme ediyorlar ya da çocuklarım yanımda oluyor (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Katılımcılarla yapılan görüşmelerden ve katılımcıların ifadelerinden, çoğunluğunun (9 katılımcı) çok az Türkçe bildikleri ya da Türkçe bilmedikleri anlaşılmıştır. Bu durum görüşmeci 6'nın ifadelerinde açıkça belirtilmiştir:

> Çok sorun yaşıyoruz. Hala Türkçe öğrenemedim. Tüm bina Suriyeli ve çok fazla dışarı çıkmıyoruz. Türklerle çok fazla iletişim olmayınca öğrenmek de zor oluyor ve dışarda yanımızda Türkçe bilmeyen biri yoksa ihtiyaç durumunda zorluk çekiyoruz. İşaret ile anlaşmaya çalışıyorum (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Katılımcıların bazıları (4 katılımcı) Türkçe bilmemeleri sebebiyle, günlük/haftalık ihtiyaçlar için dışarı çıktıklarında pazar, market gibi yerlerde sorunlar yaşadıklarından söz etmişlerdir. Görüşmeci 7, bu duruma ifadelerinde değinmiştir:

> Çok sorun yaşıyoruz. Pazarda, markette, dışarıda, birileri bir şeyler sorduğunda… Çocuklardan birini yanımızda götürüyoruz. Onlar Türkçe biliyorlar ya da onlar yoksa işaret ile anlaşmaya çalışıyoruz (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Katılımcılar arasında Türkçe öğrenme çabası içerisinde olduğunu belirtenler vardır. Görüşmeci 5, randevu konusunda sıkıntı yaşadığına ve bu gibi sorunları çözmek için Türkçe öğrenmeye çalıştığını ifade etmiştir:

> Bazen doktor randevumuz ya da herhangi bir randevumuz var ise ya da bir yerden randevu almamız gerekiyorsa sıkıntı yaşayabiliyoruz. Bu gibi sorunları çözmek için Türkçe öğrenmeye çalışıyoruz ya da Türkçe bilen, tercüme yapabilecek birine bizimle gelmesini rica ediyoruz. Kardeşim Türkçe öğrendi mesela. Genelde kardeşim ile bu işleri halletmeye çalışıyoruz ya da İngilizce bilen bir Türk bulmaya çalışıyoruz. Çok önemli bir konu değilse işaretlerle ve bildiğimiz bazı Türkçe kelimeler ile anlaşmayı deniyoruz (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Türkçe öğrenmeye çalıştığını ifade eden bir başka katılımcı ise başka öncelikleri olduğu için öğrenemediğinden bahsetmiştir:

> Ah… Valla öğrenmeye çalışıyorum artık çünkü her zaman çocuklarım yanımda olmuyor (gülerek). Burada tek başınıza da dışarı çıkabiliyorsunuz. Çıkmak zorundasınız, pazara, markete… İşaret dili ile anlaşmaya çalışıyorum genelde ya da bildiğim kelimelerle ama iyi hissetmiyorum. İşlerimi halledebiliyorum ama bazen uzun uzun cümleler kurup konuşma ihtiyacı duyuyorum. Ben sürekli birilerinden bu konuda yardım istemeye utanıyorum. Kendi başıma halletmek istiyorum. İlk geldiğimizde başka sorunlarımız olduğu için ve öncelik çocuklarım ve burada bir hayat kurmak olduğundan Türkçe öğrenmeye vaktim olmadı (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Bu zamana kadar Türkçe öğrenememelerini eşler ve çocuklar kadar dışarıya çıkmama, iletişim halinde olmama ya da kendi dilini konuşan çevre ile zaman geçirmeyle bağdaştıran katılımcılar olmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, benzer şeylere değinerek sosyal olamadığı için Türkçeyi pek bilmediğini ifade etmiştir:

> Bir dili çok iyi bilmediğiniz sürece kendinizi tam olarak ifade etmek zor oluyor. İlk zamanlarda Türkçeyi hiç bilmediğimi düşünürseniz ne kadar çok sorun yaşadığımı hayal edebilirsiniz. Mutluyum ki büyük bir sorun yaşamadım ama pazarda, alışverişte, doktora giderken bir şeyleri işaretle, bildiğiniz sınırlı kelimelerle, anlatmaya çalışıyorsunuz. Çoğu kişi İngilizce bilmiyor, Arapça bilmiyor. Çocuklar dışarda ve okulda çok zaman geçirdikleri için çok daha çabuk öğreniyorlar. Kadınlar; çocuklar veya eşler kadar iletişim halinde olamıyor ve genelde evdeyiz. Onlar daha sosyaller, eee ben neredeyse her zaman evdeyim yani bu nedenle pek bilmiyorum. Çocukları yanıma alarak dışarı çıkıyorum. Bana çok yardımcı oluyorlar çeviri için (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Türkçe anlaşabildiklerini belirten katılımcılar da olmuştur. Görüşmeci 14, Türkçeyi öğrendikçe daha fazla iletişim kurmak istediğinden ve özgüveninin arttığından söz etmiştir:

> Komşularla parkta oturarak Türkçe öğreniyorum onlardan, TV'den ve sokaktan. İlk geldiğim zamanlarda sadece işaret ile anlaşıyordum ve hiçbir şey anlamıyordum. Şimdi anlayabiliyorum her şeyi fakat bazen zor oluyor konuşmak. Şimdi daha özgüvenli hissediyorum. Sokağa/dışarı çıktığımda tek başıma bile çıkarsam yani Türk komşular olmazsa bile kendim yapabilirim diyorum kendime. İlk zamanlarda, yani ilk 4-5 ay tek kelime bilmiyordum. O zaman çok zordu. Halen tam olarak iletişim kuramıyorum ama zamanla öğreniyorum. Öğrendikçe daha çok konuşasım oluyor. Komşularla daha iyi anlaşıyoruz artık (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

4.3.6. Evliliğe Dair Uygulamalar ve Düşünceler

Katılımcılara göç öncesi yaşantıları ile karşılaştırma yaptıklarında, evlilik ile ilgili uygulama ve düşüncelerinde değişiklikler olup olmadığı, olduysa ne gibi değişiklikler olduğu sorulmuştur. Çoğu katılımcının bu soru karşısında biraz düşündüğü görülmüştür. Büyük çoğunluk (12 katılımcı), göç sonrasında evliliğe dair uygulama ve düşüncelerinde bir değişiklik olmadığını belirtmiştir. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı evliliğe dair uygulama ve düşüncelerinde değişme olmadığını şöyle açıklamıştır:

> Hayır, değişmedi. Zaten ailem açık fikirli ve önceden de başka ülkelerde bulunduk ve çokça yurtdışı ziyaretleri yaptık. Yani dışarıyı da gördük. Bunlar, bu konudaki şahsi fikirlerimi ya da uygulamalarımızı değiştirmedi (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Bu konuda herhangi bir değişiklik olmadığını, kısa cevaplarla ifade eden katılımcılar da vardır:

> Ne fikirlerimde ne kültürde ne de adetlerde herhangi bir değişiklik oldu bu konuda. Aynı, hiç fark yok (Görüşmeci 4, Suriye, 38).
>
> Hmm… Yok, hiç değişiklik olmadı, asla. Tamamen aynı (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Fikirlerinde bir değişiklik olmadığını, kendi ülkelerinde evliliğe dair uygulamaları doğru bulmadıklarını ifade eden katılımcılar olmuştur. Aşağıda, bir katılımcının konuyla ilgili ifadelerine verilmiştir:

> Oradaki evlilik uygulamalarını önceden de doğru bulmuyordum. Buradaki uygulamalar hakkında çok bilgi sahibi değilim. Ortak şeyler var bildiğim kadarıyla ama burada insanlar daha rahatlıkla tanışabiliyor, fikirlerini söyleyebiliyor. Kişiler bu konularda karar verebiliyor. Kişilere fikirleri soruluyor. Ben zaten böyle düşünüyordum. Fikirlerimde bir değişiklik olduğunu söyleyemem. Zaten orada olan uygulamaları doğru bulmuyordum. Türkiye, ilk kez bulunduğum bir ülke değil, buraya da başka ülkelere de ziyarette bulunmuştuk eşimle savaş öncesinde. Okumayı ve gezmeyi severim. Fikirlerim değişmedi ama Yemen'deki uygulamaların ve bazı insanların fikirlerinin değişmesini isterdim (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Aşağıda, Yemendeki uygulamayı doğru bulmadığını ve ailesi istediği için evlendiğini belirten bir katılımcının cümlelerine yer verilmiştir:

> Yani ben eşimi severek evlenmedim. Evlendikten sonra sevdim çünkü iyi bir kişi denk geldi. Gördüm ama ben o zamanlar çok istekli değildim evlenmek için. Ailem istediği için evlendim. Yemendeki bu uygulamanın doğru olduğunu düşünmüyorum. Kendi çocuklarımın kendi seçimini yapmalarını isterim. Buraya gelince değişmedi bu fikrim. Orada da böyle düşünüyordum ama burada daha rahat bir şekilde konuşabiliyorum. Bunu eşime de söyledim ama iyi ki ona sahibim. O çok iyi biri ama kötü de olabilirdi (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Bir katılımcı ise konuyla ilgili sürece ve karar vericilerin etkisine, Yemendeki benzer ve farklı uygulamara değinerek şu ifadelerle soruya yanıt vermiştir:

> Bu zor bir soru. Bunun göç ile ilgisi var mı yok mu bilmiyorum. Evlilik ile ilgili uygulamalar her zaman bana gereksiz ve saçma gelmiştir ama evlendiğim zaman gerekli adet ve uygulamaları yaptık biz de. Senin istememenle olan bir şey değil. Karar verici genelde kız olmuyor. Benim eşim fikirlerime her zaman saygılıydı fakat karar verici her zaman sadece o da olamıyor. Aileler, aile büyükleri… Evlilikten, her konuda karar almaya hayatınızı yönlendiren o kadar çok kişi var ki… Burada kendi kararlarımı kendim vermeye çalışıyorum. Ben biraz dik başlıyımdır oldum olası. Burada da birkaç düğüne katıldım. Biraz farklı burada ama yine birçok adet var. Kına bizde de var. Bazı uygulamalar aynı ama burada daha esnek ve evlenenlerin fikrine çok danışılıyor, biliyorum. Orada siz değil, aileler evleniyor. Sizin yerinize onlar karar veriyor. Bu çoğu ailede böyledir. Bazı ailelerde farklılık gösteriyor. Aileler önemsiz diyemem ama evliliği yaşayanların karar vermesi gerektiğini düşünüyorum. Yüz yüze defalarca damadı görme, tanıma şansınız olmuyor. Üniversiteye gidiyorsanız, ailenizin kafa yapısı biraz daha açık ise, evet internet üzerinden görüşebiliyor ve aile yanında görüşebiliyorsunuz. Evlilik, ömür boyu birlikte olabileceğin kişiyi seçmek ile ilgili. Bu kadar basit olmamalı (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

İki katılımcı ise evliliğe dair fikirlerinde değişmeler olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeci 6 fikirlerinin değiştiğini fakat bunu anlatamayacağını belirtmiştir:

> Biraz değişti ama bunu anlatamam. Fikirlerimde değişmeler oldu evliliğe bakış açımla ilgili ama bunu ifade edemem. Bilmiyorum işte ama değişti (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Göç sonrasında genel ve evliliğe dair fikirlerinde değişim olduğunu belirten bir katılımcı kendi evliliği üzerinden fikirlerine ve Suriyedeki uygulamalara değinmiştir.

Aşağıda konuyla ilgili olarak araştırmacı ve katılımcı arasında geçen bir diyaloğa yer verilmiştir:

> Evet ama bu çok zor bir soru. Yani tam olarak kendi evliliğimi mi soruyorsun yoksa genel olarak evliliğe ilişkin fikirlerimde bir değişiklik olup olmadığını mı?
>
> - Sakıncası yoksa kendi evliliğiniz üzerinden de örnekle açıklayabilirsiniz. Genel olarak evliliğe bakış açınız, uygulamalar ve düşüncelerinizde değişim olup olmadığını da anlatabilirsiniz.
>
> Görücü usulü orada evlilikler. Bazı aileler için değişse de ben kendi ailemden ve genelden bahsediyorum. Bu, erkekler için de böyle. Aile seçer ve evlilik aileden, aile baskısından kaçıştır. Bu benim için de böyle oldu erkek kardeşim için de... Kim olursa olsun evet dedim. Zaten aile seçiyor. Şansınıza iyi biri gelirse ne mutlu size. Ben şanslıydım ama yine de bir insanın iyi olması tüm hayatınızı paylaşabileceğiniz anlamına gelmiyor.
>
> - Peki siz görüştükten sonra yok diyebiliyor musunuz? Damat adayını istemiyorum diyebiliyor musunuz?
>
> Hmmm…. Eh yani belki diyebilirsiniz ama yine de karar onların işte… Aileden kaçış olduğu için kim olursa evet diyorsunuz zaten. Aslında bu fikrim orada da çok farklı değildi fakat bu soruyu bana orada sorsaydı biri bunu dile getiremezdim. Baskı hissediyorsunuz üzerinizde. Burada, aile baskısı ve çevre baskısı hissetmiyorum. Fikirlerimi daha özgürce ifade edebiliyorum. Burada daha özgür hissedebilmek evlilikle ilgili ve genel fikirlerimin değişmesinde etkili. Evet adetlerimiz var, bunlara tamamen karşı değilim fakat benim karşı olduğum şey ailelerin ya da büyüklerin evlilik gibi ciddi ve sizi ilgilendiren bir konuda sizden daha fazla söz sahibi olması. Bu her aile için öyle değil elbette ama bu benim ailem için böyleydi.
>
> - Az önce ben şanslıydım ama yine de eşin iyi bir insan olması tüm hayatı paylaşabileceğiniz anlamına gelmiyor ya da buna benzer bir şey dediniz. Bunu biraz daha açar mısınız?
>
> Yani şöyle, ıııı (gülümseyerek) yani karşınızdaki insan çok iyi biri olabilir elbette ama mantığınız, aklınız, istediğiniz şeyler bir değildir. Eşim için de öyle düşünüyorum. Gerçekten iyi bir insan ama biz aynı kafadan değiliz. Ben gezmeyi, eğlenmeyi, doğayı, sanatı seviyorum. Ben özgür olmayı seviyorum. Oradayken aile baskısı yüzünden bunları konuşsam da bir karar veremiyordum ya da baskı hissediyorsunuz yani… Çünkü bunları konuşturmazlar bile, orada boşanmak bir kadın için çok kötü bir şey. Evliyiz hala, iyi bir insan ve çocuklarımın babası ama çocuklarım da ben de biraz daha farklı düşünüyoruz. Olay bu… (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

4.3.7. Aile İçi Karar Alma, Sorumluluklar ve Rol Dağılımları

Katılımcılara aile içi karar almaya ve aile içi sorumluluklar ve rol dağılımlarına ilişkin iki ayrı soru sorulmuştur. Öncelikle aile içi karar alma konusuna, sonrasında ise aile içi sorumluluklar ve rol dağılımlarına değinilmiştir.

Göç sürecinin ve göç sonrası başlayan yeni hayatın, aile içi karar almaya olan etkisini görebilmek için katılımcılara; göç öncesi yaşantılarını göç sonrası yaşantılarıyla

karşılaştırdıklarında, aile içi karar alma konusunda ne gibi değişiklikler olduğu sorulmuştur.

Katılımcıların çoğunluğu (8 katılımcı) göç öncesinde kendi ülkelerinde aile içi karar alma nasıl ise, göç sonrasında da aynı şekilde devam ettiğini belirtmişlerdir. Aile içi karar almada göç sonrası bir değişiklik olmadığını ifade eden katılımcıların çoğunluğu (8 katılımcının 6'sı), göç öncesinde de sonrasında da ortak olarak karar aldıklarına değinmişlerdir:

> Hayır. Hep birbirimizle konuşarak ortak bir karar almaya çalışırdık. Şimdi de aynı şekilde karar alıyoruz (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

> Karar alırken birlikte karar almaya çalışırdık. Eşim bana sorardı ama ben daha çok ona bırakırdım. Karar alırken fikrimi hep sorar. Ben de ona güvenirim. Şimdi karar almamız gerektiğinde biraz daha çok düşünüyoruz. Farklı bir ülkedeyiz ama yine eskisi gibi ortak karar veriyoruz (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Göç sonrasında da öncesi gibi ortak karar aldıklarını belirten katılımcılardan, karar alma sürecinde bir değişiklik olmadığını fakat bazı konularda fikirlerinin daha etkili olduğunu belirten katılımcılar olmuştur:

> Karar alırken birlikte tartışarak bir sonuca ulaşmayı deneriz. Bu karar kim ile ilgili ise söz hakkı daha çok onundur fakat diğer kişinin de düşüncesi sorulur. Mantıklı olanı seçmeye çalışıyoruz. En doğru kararı verebilmek için birlikte fikirlerimizi sunarız. Bu önceden de böyleydi, şimdi de böyle. Eskiden evle ilgili kararlarda veya çocukla ilgili kararlarda o daha çok konuşurdu fakat iş yoğunluğu nedeniyle ev ile ilgili ya da çocukla ilgili bir karar alınacaksa o daha çok dinliyor. Yine de birlikte karar veriyoruz fakat benim fikirlerim daha etkili bence (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

> Karar alırken münakaşa ederek ortak bir karar almaya çalışıyorduk Yemen'deyken. Şimdi de bu konuda bir değişiklik yok fakat Yemendeyken eşim her işle ilgilendiği için o daha çok fikir sunardı. Karşı bir fikrim varsa söylerdim. Burada daha çok fikirleri sunan ben oluyorum ve kabul görüyor ama karar alırken yine ortak karar veriyoruz (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Değişiklik yaşanmadığını ifade eden bir katılımcı ise karar alıcının kocası olduğunu ifade etmiştir:

> Aynı. Kocam alıyor. Orada da karar alıcı oydu (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Bazı katılımcılar (5 katılımcı) ise göç sonrasında, aile içi karar almada değişiklikler yaşandığını söylemişlerdir. Göç öncesinde, aile içi kararlarda aile büyüklerinin etkili olduğuna fakat göç sonrasında aile içi karar alma konusunda değişiklikler yaşandığına değinenler olmuştur. Bir katılımcı, aile büyüklerinin Suriye'de kaldığını ifade ederek göç sonrasında ailenin karar almada yaşadığı değişimi şöyle ifade etmiştir:

> Bizim karar verme yetkimiz yoktu ki (gülerek). Hala da karışmaya çalışıyorlar uzaktan. Eşimin ve benim ailem (yani ailelerimiz) karar verirdi her şeye. Nerede oturacağımızdan, çocuğumuzun hangi okula gideceğine, hastalanınca hangi doktora gideceğimize kadar…

Katılımcının "ailelerin uzaktan da olsa karışmaya çalıştıklarını belirtmesi" üzerine araştırmacı katılımcıya; ailelerinin Suriye'de yaşayıp yaşamadığını sormuştur. Katılımcı şöyle cevaplamıştır:

> Evet. Şam'da yaşıyorlar. Hala uzaktan karışmaya çalışıyorlar. Annem mantomu çıkartıp Türkler gibi giyinmeye başladığımı öğrenince çok kızdı mesela. Yani karışmayı deniyorlar ama çok başarılı olamıyorlar. Şimdi aile içi kararları ben ve eşim alıyoruz. Ortak bir karar almak gerekiyor ise çocukların da fikirlerini soruyoruz. Karar tek kişiyi etkiliyorsa (ben veya eşimi) daha çok o kişi kendisi karar veriyor. Diğer kişi de fikrini söylüyor elbette ama kişinin kendi kararını vermesini istiyoruz. Zaten eşimle bu aralar problem yaşadığımı söylemiştim bu nedenle karar sadece beni etkiliyorsa eşimin ne dediğini çok önemsemiyorum (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Aile büyüklerinden kayınbabasının karar alıcı olduğunu ifade eden bir katılımcı, kayınbabasının vefatı sonrasında kocasının karar alıcı olduğuna değinmiştir:

> Yemendeyken kayınbabam kararları alan kişiydi. Eşim de fikir sunardı. Kayınbabamın Yemendeki karışıklıklar döneminde vefatı sonrasında İstanbul'a geldik ve burada eşim kararları almaya başladı. Bizlere de fikirlerimizi soruyor fakat yine de karar alıcı eşimdir. Son söz onun ağzından alınır/çıkar (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Babasını "karar alıcı" olarak tanımlayan bir katılımcı, göç sonrasında babasının olmayışının (vefat nedeniyle), aile içi karar almayı nasıl etkilediğini şöyle anlatmıştır:

> Evet. Tabii ki değişti. Babamı, karar alıcıyı, kaybettik. Türkiye'de tek başımıza bağımsız olmaya çalıştık ama alışık olmayınca biraz zor oluyor. Hep beraber karar vermeye çalışıyoruz artık. Yeni bir durum bu bizim için. Aslında her şey yeni, düzen yeni, ülke yeni, şartlar yeni… (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Eşi ile ayrı ülkelerde yaşadığını belirten bir katılımcı ise aile içi karar alma konusunda şunları söylemiştir:

> Eskiden ortak karar alırdık fakat şu anda ayrı ülkelerde yaşıyoruz eşimle. Kendimle ilgili kararları kendi başıma alıyorum. Ben, kız kardeşlerimle yaşıyorum şu anda, evle ilgili bir karar varsa kardeşlerle ortak alıyoruz kararı, kendimle ilgili ise tek başıma karar veriyorum fakat eşim ve beni ilgilendiren önemli bir olay ise, eşimle konuşarak alıyoruz (Görüşmeci 5, Yemen, 30).

İki katılımcı göç öncesinde kocalarının karar alıcı olduğunu, göç sonrasında ise aile içi karar almada ortaklaşa karar verildiğinden söz etmişlerdir:

> Çok değişiklik oldu. Artık çoğunlukla ben karar veriyorum eşime de söyleyerek. Orada neredeyse her şeyin kararı ona aitti ama burada işiyle çok meşgul. Ben düşünüp fikrimi söylüyorum ve genellikle o da onaylıyor. Tek başıma karar veriyorum demem

> yanlış olur. Evle ilgili, çocuklarla ilgili… Fikir sunuyorum ve o da kabul ediyor, ortaklaşa diyebilirim. Orada iken bana pek sormazdı (Görüşmeci 6, Suriye, 43).
>
> Hmmm… Biraz değişti. Orada her kararı Muhammed (eşi) alırdı. Şimdi evlatlarımla ya da onların dersleri ile ilgili kararlar olunca ben daha çok karar alma konusunda baskınım bu konularda ama öyle her konuda değil. Değişiyor yani ama bu konularda ben… Eskiden o bana sormazdı, şimdi biri daha etkin bile olsa ortaklaşa karar alınıyor. Kimse tek başına karar almıyor (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Göçün aile üzerindeki etkileri düşünülerek katılımcılara göç öncesi yaşantılarını, göç sonrası yaşantıları ile karşılaştırarak aile içi sorumluluk ve rol dağılımlarında ne gibi değişiklikler olduğu sorulmuştur.

Katılımcıların tamamı göç sonrasında sorumlulukların arttığını ifade ederken, büyük çoğunluğu (10 katılımcı) eşlerinin burada yoğun çalıştığını ve bu nedenle ev ve çocuklarla ilgili sorumluluklarının arttığını belirtmişlerdir. Eşlerinin yoğun çalışması sebebiyle ev ve çocuklarla ilgili sorumluluklarının artığını belirten katılımcılardan üçünün ifadelerine aşağıda yer verilmiştir:

> Eşim, oraya göre çok daha yoğun çalışıyor. Ev ile ilgilenecek pek vakti yok. İşten gelince çok yorgun hissediyor. O nedenle ben de ev ile ilgili sorumlulukları üstleniyorum. Çocukla ilgili ve üstlenebileceğim her sorumluluğu üstlenmeye çalışıyorum. Hayat burada çok hızlı ve çok zor. Sorumluluklarım arttı. Orada işler daha kolay ve hızlıydı. Sorumlulukların çoğu eşimde olmasına rağmen bu kadar yorulmuyordu. Burada tek başımızayız ve bilmediğimiz bir sistemin içerisindeyiz. Yapacak çok iş var ve her iş çok detaylı. İstanbul çok büyük, dil problemimiz var. Sistem farklı. Orada kadın olarak ev alışverişi yapmam ayıp görülürken burada daha çok kadınların alışveriş yaptığını görüyorum. Kadınlar pazardalar, kadınlar fatura yatıyorlar, kadınlar daha çok sokaktalar. Burada bir işim olmamasına rağmen daha yorgun hissediyorum (Görüşmeci 10, Yemen, 31).
>
> Burada evle ilgili, çocuklarla ilgili, her şeyle ilgili sorumluluklar değişti. Eşim, çalışıp para getiriyor. Sorumluluğun çoğu bende. Evle ve çocukların okul işleriyle ben ilgileniyorum, mutfak alışverişini ben yapıyorum. Orada bunların çoğunu eşim iş sonrasında halleder veya çalışma molalarında halleder gelirdi. Burada çok yoğun, molasız çalışıyor. Sadece yemek yiyecek vakti olduğunu söylüyor (Görüşmeci 7, Suriye, 33).
>
> Sorumluluklarım arttı. Orada her şeyi kocam hallederdi ama burada yoğun çalışıyor ve ev alışverişi, çocuklar ile ilgili işler, ev ile ilgili sorumlulukları ben hallediyorum (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Görüşmeci 14, buradaki hayatın farklı olduğuna vurgu yaparak, kendisinin, eşinin hatta tüm aile bireylerinin sorumluluklarının arttığına değinmiştir:

> Hmm… Sorumluluklarda büyük bir artış var diyebilirim. Buradaki hayat ile oradaki hayat farklı tabii ki. Eşim orada patrondu ve çok çalışıyordu ama yine de bu kadar yoğun çalışmıyordu. İşlerini kolaylaştıranlar vardı. Iııııı yani kendine ve bize zaman ayırabiliyordu. Burada hem çalışıyor hem de aile ile ilgilenmeye çabalıyor fakat çok geç geliyor işten. Çocuklardan burada sadece biri okula gidiyor. Büyük kızım yardımcı olmaya çalışıyor. Biri hastalanırsa hastaneye ben götürmek zorunda

> kalıyorum. Perşembe günleri pazar alışverişine gidiyorum. Bazen market alışverişi yapıyorum. Orada bu tür işlerle eşim ilgilenirdi. Evde yemek yapmaya bazen yetişemiyorum. Iııııı büyük kızım destek oluyor. Eşimde ev ile ilgili fatura ödeme ve diğer işler ile ilgileniyor. Orada bu tür işlerle ilgilenmiyorduk. Burada hayat farklı, yani oradaki gibi değil, hepimizin sorumlulukları arttı burada (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Aile tipi alt başlığında, göç ile birlikte aile üyelerinde/aile tipinde değişmeler olduğuna değinen katılımcılar olmuştur. Bu değişimin ailelerde, aile içi sorumluluk ve rol dağılımını etkilediği, verilen cevaplardan anlaşılmaktadır. Önceki başlıklarda babasını kaybettiğini ifade eden görüşmeci 5, aile içi sorumluluk ve rollerde yaşanan değişimi şu sözlerle aktarmıştır:

> Ben ve annem, baba rolünü üstlendik. Ailenin geri kalanı da yardımcı oluyor ve sorumluluklarımız arttı tabii ki. Ev alışverişinden, tüm yapılması gereken işlere kadar sorumlulukların çoğu bende. Farklı bir ülkede olunca işler biraz daha zorlaşabiliyor. Annem, hiç Türkçe veya İngilizce bilmediği için ve yaşlı olduğu için ona çok fazla iş yüklememeye çalışıyoruz. Ben ve kardeşlerim her şeyi çözmeye çalışıyoruz. Sorumluluklarımız Yemen'e göre bazı konularda çok arttı fakat işimiz olmadığı için bu konuda bir sorumluluğumuz yok artık ya da gönüllü olarak yardım kuruluşlarında çalıştığımdan bahsetmiştim. Burada böyle sorumluluklarım yok. Daha çok ev ile ilgili ve eskiden babama ait olan sorumluluklar ile meşgul oluyorum (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Görüşmeci 13 ise kayınbabasının vefatı sonrasında yaşanan değişimi şöyle aktarmıştır:

> Kayınbabamın vefatıyla birlikte ailenin reisi eşim oldu. Eşimin sorumlulukları arttı ve İstanbul'da hepimizin sorumlulukları arttı. Büyük çocuğum çok yoğun çalışıyor, eşim de aynı şekilde. Ev işleri ile ilgilenecek bir ben bir de kızım varız. Yemen'de olsa kızım üniversitede olurdu. Evin dışarı işleriyle de eşim ilgilenirdi. Burada bazı şeyler değişince sorumluluklar ve roller değişti. Pazar işlerini (pazardan alışveriş yapmak) ve alışverişi (market, giyim vb.) genellikle ben ve kızım yapıyoruz. Bazen de ev işlerini ben, dışarı işlerini kızım yapıyor (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Aile içi karar almaya ilişkin soruda ifadalerine yer verilen ve Suriye'deyken ailesinin karar almada etkili olduğuna değinen görüşmeci 1, ailesinin göç etmediğini ve Şam'da kaldığını ifade etmişti. Bu sürecin aile içi karar almadaki etkisine değinen katılımcı, karar almada yaşanan değişimin, aile içi sorumluluğu da etkilediğinden söz etmiştir:

> Her şey değişti. Hep aileler seçer ve karışırdı fakat şimdi karar alma bizde olunca tabii ki sorumluluklar da değişti. Birlikte karar almaya çalışıyoruz. Sorumluluklar genel olarak ben ve eşimde fakat düzen değişince sorumluluklar da arttı. Mesela oradayken hep annemde yerdik yemekleri, annem pişirirdi yemekleri. Şimdi yemekleri ben yapıyorum. Ev alışverişine gitmem gerekebiliyor. Defalarca çocukların okuluna gittim. Oradayken bu tür sorumluluklarım yoktu. Ya aile büyüklerimiz gider ya da eşim ilgilenirdi bu tür işlerle. Her şey değişince sorumluluklarımız da arttı normal

> olarak. Sadece benim değil, eşimin de arttı, çocukların da arttı. Dedim ya her şey değişti (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Bir katılımcı ise soru sorulduğunda bir süre düşündükten sonra "aile gibi yaşamadıklarını" ifade ederek şunları söylemiştir:

> Aile içi sorumluluk… Eşim orada, ben buradayım. Bir aile gibi yaşayamıyoruz ki şu anda. Senede bir iki kez görüşebiliyoruz. Herkes kendinden sorumlu şu anda. Öyle diyebilirim ama onun da buraya gelmesi için uğraşıyoruz ya da bir başka ülkeye gidebiliriz. Belki de ben geri döneceğim ama dönmek istemiyorum ne Yemen'e ne de Suudi Arabistan'a. Orada yük, eşimdeydi. Burada ben kendimle ve kız kardeşlerimle ilgileniyorum, düşünmem gereken ve sorumluluğunu üstlenmem gereken daha çok şey var (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

4.4. Eğitim

Göçün, katılımcıların ve aile bireylerinin eğitim hayatlarına olan etkisini görebilmek adına katılımcılara, kendilerinin ve aile bireylerinin eğitim hayatlarına ilişkin sorular sorulmuştur. Bu başlık altında katılımcıların konu ile ilgili sorulara vermiş oldukları cevaplardan elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Katılımcılardan, kendi ülkelerindeki eğitim sistemini düşünerek buradaki eğitim sistemini değerlendirmeleri ve burada eğitime ilişkin yaşadıkları bir sorun varsa anlatmaları istenmiştir. Konu hakkında bilgisi olmadığını belirten ve/veya eğitim sistemini bilmediği için karşılaştırma yapamayacağını ifade eden katılımcılar olmuştur:

> Bilgim yok. Yani değerlendirme yapacak kadar bilgi sahibi değilim maalesef (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

> Burada bir eğitim almadım. Buradaki eğitim sistemini bilmiyorum o yüzden karşılaştırmam yapamam (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Eğitim sistemini değerlendiren ve hem kendi ülkesindeki eğitim sistemini hem de Türkiye'deki eğitim sistemini eleştiren katılımcılar da olmuştur. Her iki sisteme de eleştiri getiren bir katılımcı şu sözleri söylemiştir:

> Suriye'deki sistem gibi burada da sistem. Onu da sevmezdim. Sınava girip unutuyorsun. Çocuklarım, buradaki okulda kitap bile açmadan okulu bitirip bir üst sınıfa geçtiler hep. Suriye okulunda (Arapça eğitim veren devlete bağlı okul) okudular. Bir süre buradaki sistemi bilmediğimiz için okula kayıt yaptıramadık.

Bu ifadenin üzerine araştırmacı katılımcıya kayıt yaptıramadıkları sürenin uzunluğunu sormuştur ve konuşma şöyle devam etmiştir:

> 2-3 ay okula kayıt yaptıramadık. Almadılar okula. Daha sonra sene kaybı olmadı. Okula yazdırabildik. Moaz (büyük oğlu), kitap açmadan liseyi bitirdi. Belki de bize acıyıp geçirdiler ama bu böyle olmaz. İyi çalışmamışsa ve öğrenememişse üst sınıfa

> geçmemesi gerekir. Bir şeyler öğrenemedikten sonra ne anlamı var ki. Orada bu konuda daha ciddi bir eğitim olduğunu söyleyebilirim (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Eğitim sistemi hakkında eleştirilerini dile getiren bir başka katılımcı ise eleştirilerini şöyle aktarmıştır:

> Burada devlet okullarında kitapları hükümet veriyor. Öğrencinin ve ailesinin yararına bir sistem var. Çok iyi bilmiyorum. Sadece çocuklarımdan dolayı biraz bilgiye sahibim. İlköğretimde bildiğim kadarıyla sınıfta kalma yok. Ailenin kararına bırakıyorlar bu durumu. Bu bana biraz anlamsız geliyor. Öğrenci bir şey bilmiyorsa bile sınıf geçiyor. Eğitim kalitesi olarak orası daha iyiydi diyebilirim ama şartlar olarak burası daha iyi. Okullar daha yeni. Aslında çok da bilgim yok. Burada çocuklarıma yardımcı olamıyorum dili çok iyi bilmediğim için. Orada olsam bu konuda çocuklarıma destek olurdum. Hmm bunun dışında yani aslında buranın iyi yönleri de var kötü yönleri de var. Anlattığım gibi.

Katılımcıya teşekkür edilerek okul kaydında veya kayıt sonrasında okula ya da öğretmenlere ilişkin herhangi bir sorun yaşanıp yaşanmadığı sorulmuştur ve katılımcı sorun yaşanmadığını şu sözlerle belirtmiştir:

> Hayır. Elhamdulillah böyle bir sorunumuz olmadı (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Her iki katılımcının da "sınıf geçme" konusunda olumsuz eleştirileri olduğu görülmektedir. Konuya ilişkin ifadelerinde olumlu eleştirilere yer veren katılımcılar da olmuştur.

Görüşmeci 11, ifadelerinde devletin kitapları bedava sağlaması konusuna değinmiş ve bu konuda olumlu bir eleştiri sunmuştur:

> Buradaki eğitim sistemini çocuğum aracılığıyla biraz biliyorum. Çok bilmiyorum. Dili iyi bilmediğimiz için çocuğumun derslerinde destek olamıyoruz. Bu üzücü bir durum. Devlet okuluna gidiyor ve kitaplar ücretsiz. Bu güzel bir şey. Yemen'de böyle değildi fakat burada birçok başka masraf oluyor. Başka kitaplar alıyorlar. Aidat toplanıyor. Çocuğumun öğrendikleri hakkında bazen konuşuyoruz. Öğretmeni ile bazen toplantılarda görüşüyoruz. Çok ilgili değil. Yeterince kendini geliştirmeye çalıştığını düşünmüyorum. Okullar yeni, masalar, sıralar, fiziksel olan her şey çok güzel ama kalitenin çok iyi olduğunu düşünmüyorum. Dil eğitimi özellikle çok kötü gördüğüm kadarıyla. Ben de bir öğretmenim, görebildiğim kadarıyla bir kıyas yapmaya çalışıyorum. Orada fiziksel şartlar devlet okullarında bu kadar iyi değildi fakat öğretmen kalitesi ve eğitim kalitesi daha iyiydi bence (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Yukarıda konuşmasına yer verilen katılımcının, olumlu eleştirilerinin yanısıra eğitim kalitesi, ekonomik boyut, dil eğitimi gibi konularda olumsuz eleştirilerde bulunduğu görülmektedir. Görüşmeci 11 gibi; Türkiye'de verilen dil eğitimini yetersiz bulan, başka katılımcılar da olmuştur. Aşağıda bir katılımcının dil eğitimi ile ilgili eleştirilerine yer verilmiştir:

> Buranın eğitim sistemini bilmiyorum. Burada okumadım ama dil okuluna gittim. Dil okullarının, eğitimini karşılaştırabilirim. Orada İngilizce eğitim aldım. Burada Türkçe öğrenmeye çalışıyorum. Dil okulları Yemen'de çok ucuzdu. Dil eğitimi çok ucuzdu ve hocalar çok daha bilgili, çok daha kaliteliydi. Dil eğitiminde efektif sistem varken Türkiye'de bunların hiçbiri yok. Dil aktiviteleri, role playler yok. Sadece konu anlatılıyor. Hepsi bu (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Bir öğretmen olan görüşmeci 2 de, dil problemi konusuna değinmiştir. Katılımcı, çocuklarının ilk sene dil öğrenmede zorluk çektiğini belirtmiş ve kendisinin de Türkçe bilmemesi nedeniyle çocuklarının ödevlerine yardımcı olamadığını söylemiştir. Ayrıca hem Suriye'deki hem de Türkiye'deki eğitimi "harika" olarak değerlendirmiş fakat Suriye'de eğitimde fiziksel şiddet olduğunu ifade etmiştir:

> E valla tabii ki dil farklı olunca her şey farklı oluyor. Mesela ilk sene okullar çocuklarım için çok zor oldu, uyum sorunu yaşadılar. Ben de Türkçe bilmediğim için çocuklarıma yardımcı olamadım ve dil eğitimi almadan başladıkları için ilkokul birinci sınıf ağır geldi onlara ama şimdi dile de okula da alıştılar. Onun dışında bir zorluk veya sıkıntı yaşamadık. Eğitim Suriye'de harikaydı ama orada çocukları vurma vardı, dayak vardı burada şiddet yok. Burada da eğitim harika (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, kendi ülkesindeki okulları buradaki okullarla kıyas yaptıktan sonra, burada kitapların devlet tarafından verilmesine rağmen, okulda başka kitaplar istendiğinden ve aidat alındığından bahsetmiştir. Ayrıca çocuklarının orada iyi okullara gittiğini fakat burada iyi okulların özel ve pahalı olması nedeniyle çocuklarının devlet okullarında eğitim gördüğünü belirtmiştir:

> Orada iyi okullara gidiyorlardı. Burada da iyi okullar var, özel okullar. Pahalılar. Bunun için paramız yok. Sistemle ilgili bir sorun yaşamadık. Devlet okuluna gidiyorlar. Orada da devlet okulları çok iyi değildi. Aynı kalitedeler. Burada kitapları devlet veriyor ama yine de her şey bedava değil. Başka kitaplar istiyor hocaları, okul aidatı isteniyor. 4 çocuğun okul masrafı çok (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Yukarıda katılımcılara ait verilen cevaplarda, katılımcıların kendi ülkelerindeki ve Türkiye'deki eğitim sistemlerine ilişkin ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca Türkiye'deki eğitim sistemindeki eksiklikler ya da bu sistemin bilinmemesi nedeniyle katılımcıların kendilerinin ya da aile bireylerinden herhangi birinin eğitim hayatında yaşanan aksaklıklara değinilmiştir.

Aşağıda yer alan cevaplarda ise yaşanılan göç sonrasında katılımcıların aile bireylerinden eğitim hayatına kimlerin devam ettiği ve nedenleriyle birlikte kimlerin eğitim hayatını bıraktığı/bırakmak zorunda kaldığı aktarılmıştır. Alınan cevaplarda

katılımcıların çoğunluğu (8 katılımcı), çocuklarının eğitim hayatına devam ettiğini belirtmişlerdir. Bir katılımcı, çocuğunun henüz okul çağında olmadığını söylemiştir:

> Çocuğum henüz çok ufak, okul çağında değil (Görüşmeci 10, Yemen, 31).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcılar, okul çağı dışındaki tüm çocuklarının okul hayatına devam ettiklerini belirtmişlerdir:

> 5 evladımdan 4 'ü devam etmektedir. Zaten ufağı 3 yaşında bebek. Diğerleri, hepsi okula gidiyor. Yani herkes okuyor elhamdülillah (Görüşmeci 2, Suriye, 35).
>
> Şam ve Şeyma (en büyük ve ortanca çocuk) okula gidiyorlar. Huda zaten henüz bebek (Görüşmeci 3, Suriye, 31).
>
> 2 çocuğum okula gidiyor. Diğeri ise ufak diye gitmiyor (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Katılımcılar, Türkiye'de aile bireylerinde zorunlu eğitim-öğretim dönemini tamamlayamayan ya da eğitim-öğretim hayatına başlayamayan herhangi bir aile üyesinden bahsetmemişlerdir fakat bazı katılımcılar (3 katılımcı), ekonomik sebepler ve/veya dil problemi nedeniyle üniversite eğitimine başlayamayan veya devam edemeyen çocuklarının olduğunu söylemişlerdir:

> Moaz (büyük oğlu) liseyi burada bitirdi. Ali (küçük oğlu), 11. Sınıfı bitirdi. Ali devam ediyor, son sınıfa geçti. Sınava hazırlık ve üniversite masraflarını karşılayacak paramız olmadığı için Moaz üniversiteye devam edemiyor. Yani liseyi bitirdikten sonra devam edemedi. Bu sene Ali için de galiba aynı şey olacak. Arapça eğitim veren bir lisede tamamladı okulu Moaz. Türkçe öğrenmek istemiyorlar. Türkçeleri yeterli değil. İyi bir üniversitede, İngilizce eğitim almak istiyorlar. Sınavlara hazırlanması gerekiyor ve eğitim hayatına devam etmesi gerekiyor ama şu anda buna ekonomik olarak gücümüz yeterli değil. Bu sene çalışırsak ailece, belki önce bir çocuğumu daha sonra da diğerini üniversitede okutmak için şansımız olur. Bursları da araştırıyoruz. Bakalım… Hmm… Bir de Moaz Kanada'ya çok gitmek istiyor. Orada okumak istiyor. İngilizcesi çok iyi ve bu yüzden Türkçe öğrenmek istemiyor (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, oğlunun göç sebebiyle üniversiteyi bırakmak zorunda kaldığını ve kızının üniversiteyi kazanıp kayıt yaptırmasına rağmen üniversiteye başlayamadığını belirtmiştir:

> Oğlum üniversiteye gidiyordu fakat buraya gelince bırakmak zorunda kaldı ve burada devam edemedi. Çalışıyordu fakat işten çıkartıldı. İş arıyor, yani maalesef (gözleri dolarak) o çalışmadığı zaman zor oluyor (…) Yemen'de sadece eşim çalışıyordu ve patrondu. Burada işten çıkarılmadan önce oğlum da babası gibi eve kazanç sağlıyordu, yine sağlayacak inşallah (…) Bankada biraz kurtarabildiğimiz paramız var fakat geleceğimizi bilmiyoruz. O paradan harcama yapmak istemiyoruz. Kızım liseyi bitirdikten sonra üniversiteyi kazandı ama ağabeyinin işten çıkarıldığı döneme denk

> geldi. Kayıt yaptırdı ama başlamadı. Diğer dönem başlayacak inşallah (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Görüşmeci 13 ise kızının, ekonomik sebepler ve dil problemi nedeniyle üniversiteye gidemediğinden söz etmiştir:

> Kızım üniversiteye gidecekti fakat dil sorunu ve ekonomik sorunlar yüzünden gidemedi. Devlet okullarına girmeyi denedi fakat başaramadı. Özel üniversiteler ise çok pahalı. Çok iyi Türkçe bilmiyor (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

4.5. Sağlık

Araştırmanın katılımcılarından; Türkiye'de sunulan sağlık hizmetini, kendi ülkelerinde sunulan sağlık hizmeti ile karşılaştırarak değerlendirmeleri ve bu konuda Türkiye'de yaşadıkları sorunları anlatmaları istenmiştir.

Katılımcıların tamamı ifadelerinde, Türkiye'de sağlık hizmetinin kendi ülkerine göre daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. Suriyeli katılımcıların tamamı, kendi ülkelerinde özel hastane ve muayeneleri tercih ettiklerinden ve devlet hastanelerinin kötü olduğundan söz etmişlerdir. Yemenli katılımcılardan da, Yemendeki devlet hastanelerinin kötü olduğunu ve özel hastaneleri tercih ettiklerini ifade edenler olmuştur. Yemenli katılımcıların tamamı ifadelerinde, sağlık hizmetinin ekonomik yönüne vurgu yapmışlardır. Yemenli katılımcılar arasında, sağlık hizmetinin Suriyeliler için ücretsiz olduğunu ve bu hizmetin kendileri için ücretli olduğunu belirten ve bu durumu eleştirenler olmuştur. Aşağıda Suriyeli bir katılımcının Türkiye'de sunulan sağlık hizmeti ile ilgili yorumlarına yer verilmiştir:

> Burada doktorların daha iyi olduğunu biliyorum. Savaş öncesi annemin bir sağlık sorunu için buraya gelmiştik. Suriye'de devlet hastaneleri çok kötü. Özel hastaneler daha iyi fakat paralılar. Suriye'de özel muayenelere giderdik. Burada devlet hastaneleri ücretsiz. Bu çok güzel bir şey ve doktorlar iyi. Burası daha kaliteli. Özel hastaneler lüks oteller gibi. Çok pahalılar ama parası olanlar için iyi. Paranız yoksa da devlet hastanelerindeki doktorlar da ilgili. Suriye'de devlet hastanesine giderseniz hastalıktan ölebilirsiniz (Görüşmeci 8, Suriye, 38).

Suriyeli göçmenlerle aynı sebepten ötürü burada olduklarını belirterek sağlık hizmetlerini değerlendiren Yemenli bir katılımcı konuya ilişkin şunları ifade etmiştir:

> Buradaki hastaneler çok daha konforlu ve güzel. Özel hastaneler otel gibi ama bizim için çok pahalı. Yemen'de sağlık hizmeti için az bir ücret ödüyorduk. Burada biz yabancı olduğumuz için hastaneye gidersek çok para ödemek zorunda kalıyoruz. Paranız varsa çok iyi hizmet alabiliyorsunuz özel hastanede. Devlet hastaneleri o kadar iyi değil çünkü çok sıra bekleniyor ama bildiğim kadarıyla Suriyeli ve Türkler için ücretsiz. Türkler için ücretsiz olmasını anlıyorum fakat Suriyeliler neden buradaysa biz de aynı sebepten buradayız. Biz çok fazla para öderken onların bedava

> muayene olmaları hak değil. Bizim için de ücretsiz olmasını isterdim. Burası zengin bir ülke, şartlar daha iyi ama bizim için çok pahalı (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Her iki katılımcı da özel hastaneler için "otel gibi" kavramını kullanmıştır. Aşağıda ifadelerine yer verilen görüşmeci 5 de, diğer Yemenli katılımcılar gibi, sağlık hizmetinin ekonomik yönüne vurgu yapmıştır. Ayrıca sunulan sağlık hizmetine ve sağlık hizmetiyle ilgili tercihine değinmiştir:

> Yemen'de bedava hizmet yok ama Türkiye'de de sağlık hizmetlerine bedava ulaşamıyoruz. Sadece Suriyelilere ve Türklere bedava. Yemenliler için değil. Bize siz yabancısınız bu yüzden ödeme çıkıyor diyorlar. Buradaki sağlık sistemi Suriyeliler ve Türkler için iyi. Kalitesiz bir sağlık hizmeti olduğunu düşünmüyorum Yemen ile ve bulunduğum diğer ülkelerle karşılaştırınca fakat bizim için sorun olan şey ücretlerin çok yüksek olması. Sigortalı çalıştığımız bir işimiz olmadığı için çok fazla ücret ödemek zorunda kalıyoruz fakat bu ülke vatandaşları için güzel bir sağlık hizmeti sunuyor hükümet (…) Sağlıkla ilgili bir sorun yaşadığımızda özel hastanelere gidiyoruz. Çünkü devlet hastaneleri de bizden para alıyor. Özel hastanelere gidiyoruz. Çok pahalı. Basit bir yüksek tansiyon için bile çok fazla para ödedik ve ödüyoruz her gittiğimizde. Özele gitme sebebim, devletin de özelin de para alıyor olması ama özel hastaneler daha kaliteli. Oradaki sistemi öğrendim ve devlette İngilizce, Arapça bilen çalışan genellikle bulamıyoruz. Özelde işler daha kolay ve İngilizce konuşuyorlar, Arapça tercüman oluyor. Belki daha pahalıdır ama en azından daha kolay ve daha kaliteli. Zaten dediğim gibi devlet de olsa özel de olsa para ödememiz gerekiyor. Biz de özeli seçiyoruz (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Yemenli katılımcı yukarıdaki ifadelerinde sağlık hizmetindeki tercihine değinirken, özel hastanelerde Arapça ve İngilizce bilen elemanların olduğunu ifade etmiştir. Başka katılımcılar da dil konusuna değinmişlerdir. Aşağıda kendi ülkesiyle kıyas yaparak sağlık hizmetini değerlendiren Suriyeli bir katılımcının ifadelerine yer verilmiştir. İfadelerine yer verilen Suriyeli katılımcı da sağlık hizmetindeki tercihinden bahsederken dil konusuna değinmiştir:

> Suriye'de özel hastaneler, devlet hastanesi ve özel klinikler var. Oradayken genellikle özel kliniklere giderdik. Çok büyük bir hastalık veya ameliyat yoksa devlet hastanelerine gitmezdik. Devlet hastaneleri iyi değil Suriye'de. Özel hastaneler ve klinikler daha iyi ama ücretliler. Türkiye'de devlete ait olan hastaneler ücretsiz ve hastanede iyi doktorlar ve gerekli malzemeler var. Temiz hastaneler. Suriye'de devlet hastaneleri böyle değil, gerçekten inanılmaz kötüler. Türkiye'de acil bir şey olmazsa hastaneye gitmiyoruz çünkü dil problem oluyor. Basit bir hastalık var ise genellikle Fatih ve Esenyurt'taki Suriyeli doktorlara gitmeyi tercih ediyoruz. İzinsiz açılan yerler ama dilimizi anlıyorlar ve tanıdığımız insanlar (Şakalaşarak/gülerek ve izinsiz açıldıklarını kastederek; neyse bunu söylemeyin her yerde). Acil bir durum varsa ya da ciddi bir hastalık durumunda devlet hastanelerini tercih ediyoruz. Öyle… (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Katılımcılara sorulan "sağlık hizmetleri ile ilgili herhangi bir sorun yaşadınız mı, yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadınız ve bu sorunlara nasıl çözümler ürettiniz?" sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu (11 katılımcı), sağlık hizmetlerine ilişkin sorun yaşamadıklarını belirtmişlerdir ancak Yemenli katılımcılar konuşmalarında sunulan sağlık hizmetlerinin ücretli ve pahalı olduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca katılımcılardan, sunulan sağlık hizmetlerini değerlendirirken dil problemi konusuna değinenler de olmuştur. Yukarıda bu katılımcıların görüşlerine de yer verilmiştir. Aşağıda ise sağlık hizmetleri ile ilgili sorun yaşadığını belirten katılımcıların yaşadıkları sorunlara yer verilmiştir:

> Bir keresinde çok ağrım vardı. Acile gittik oğlum Moaz ile. Ağlıyordum ağrıdan, nasıl ağrım var anlatamam. Sıra bekledik. Sıra bana geldiğinde kimlik fotokopimi istediler ama hastanede fotokopi çekecek bir yer yoktu. Oğlum uzağa gidip o gün fotokopi çektirmeye çalışırken ağrıdan ağlıyordum. Çok kötü hissettim. Moaz bir yerlerde fotokopi çektirip geldi bir süre sonra. Bir köşeye oturdum. Anlatamam tam olarak ama çok kötü bir histi. Fotokopi sonra da çekilemez miydi yani bilmiyorum. Bir süre sıra bekledikten sonra doktorun yanına alındım. Doktora dert anlatmak bazen zor olabiliyor İngilizce bilmiyorlarsa. Neyse ki doktor ilgiliydi ama kötü bir gündü (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Yaşadığı ağrıyı tam olarak aktaramadığını ya da önemsenmediğini düşünen bir katılımcı hastanede yaşadığı bir olayı şöyle ifade etmiştir:

> Büyük bir sorun yaşamadım fakat devlet hastanesinde çok ağrım olmasına rağmen bunu tam olarak anlatamadığım için ya da beni çok önemsemedikleri için saatlerce mide ağrım varken acilin önünde bekledim. Sorunun neden olduğunu anlamadım, birkaç ilaç verdiler ve sürekli kullanmam gerektiğini söylediler. Her ay ilaçları almak pahalı (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Görüşmeci 12, kendi çocuğu için telaşlı olduğu bir hastane gününü ve fiziksel engeli olduğunu belirttiği yeğeninin, sağlık hizmetine ilişkin yaşadığı bir sorunu şöyle anlatmıştır:

> Mohsin'in hastalandığı gün telaşlıydım. Çocuklarımı çok seviyorum. Burada dil problemi yaşıyoruz. Ekonomik olarak inanın hiç düşünmüyorsunuz neyiniz var neyiniz yoksa verirsiniz fakat sorununuzu tam olarak anlatamamak, denilenleri anlayamamak, neyi nasıl yapacağınızı bilmemek… Ne diyebilirim ki, Allah bize sağlık sıhhat versin. Hastanelerde sistemin nasıl işlediğini de bilmiyoruz. Soruyoruz ama cevap alamıyoruz. Acele içinde bir gündü ve kayıt nereden yaptırılır, nasıl yapılır, hiçbir bilgimiz yoktu. En yakın hastane nerede onu bile bilmiyorduk. Yani elhamdülillah o gün sorunsuz bitti, bizim ailenin bir sorunu yok fakat benim yeğenim fiziksel engelli ve onlar büyük sorunlar yaşıyorlar. Hastaneye gitmesi için araç gerekiyor ve ücretsiz bir araç yok. Düzenli olarak fizyoterapist desteği ve bazı ilaçları alması gerekiyor fakat bizim sağlık sigortamızın bunu karşılamadığını söylüyorlar. Hastanede çalışanlara soru sorduğumuzda bize bağırarak cevap veriyorlar, ilgilenmiyorlar. Biz ikamet aldığımızda sağlık sigortası yaptırmak için her sene para veriyoruz fakat sağlık sigortası hiçbir şeyi kapsamıyor. Ekonomik durumları iyi değil,

> masraflar fazla geldiği için yeğenimin tedavisi yarım kalıyor. Benzer hastalığı olan Suriyeli bir komşumuz var, Allah şifa versin fakat onlar ücretsiz olarak faydalanabiliyorlar (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

4.6. Türkiye'ye Geliş ve Yerleşme Süreci ve Bu Süreçte Karşılaşılan Sorunlar

Araştırmanın katılımcılarına, Türkiye'ye geldiklerinde geliş ve yerleşme süreciyle ilgili nasıl bir yol izledikleri, yaşadıkları yeri değiştirme sıklıkları, yaşanılan yeri seçme sebepleri ve ev sahibi olma durumları sorulmuş ve burada yaşadıkları evi göç öncesi yaşadıkları ev ile karşılaştırmaları istenmiştir.

Katılımcıların tamamı Türkiye'de yaşayan tanıdıklarının ve/veya akrabalarının aracılığı ile İstanbul'a geldiklerini ifade etmişlerdir. Katılımcılar geliş ve yerleşme süreçlerinden söz ederlerken; emlakçı, internet, akraba ve tanıdık desteklerine değinmişlerdir. Bu süreci ilk defa yaşamadığını, göç ettikleri başka bir ülkeden tekrar göç ederek İstanbul'a geldiklerini belirten katılımcılar olmuştur. Ayrıca Yemenli katılımcılardan, başka bir ülkeye göç etmeyi planlarken o ülkeden kabul alamadıkları için Türkiye'ye göç ettiğini ifade eden katılımcılar da olmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen Yemenli katılımcılar, başka ülkelere gitmeye çalıştıklarını fakat olmayınca tanıdıkların ve akrabaların desteği ile Türkiye'ye geldiklerini belirterek Türkiye'ye geliş ve yerleşme süreçlerini şöyle anlatmışlardır:

> Taif'te siyasi baskılar ve iç savaş yüzünden artık yaşayamayacağımızı anlayınca ve şirketimiz iflas edince bir yerlere gitmemiz gerektiğini düşündük. Çok zor bir karar bu (gözleri dolarak). Her şeyiniz bir anda yıkılıyor ve sevseniz de sevmeseniz de bir başka ülkeye gitmek zorundasınız. Geleceğiniz hakkında hiçbir fikriniz yok. O an kendinizi bile düşünmüyorsunuz. Çocuklarınızın, eşinizin canını düşünüyorsunuz. Avrupa'ya gitmek istedik fakat o dönemde vize almak çok zordu. Fransa'da akrabalarımız vardı ve orayı denedik fakat vize çıkmayınca Türkiye'yi denedik. Türkiye'den vize almak da kolay olmadı fakat halledebildik. Türkiye'de eşimin iş yaptığı bir aile ve daha önceden gelmiş olan akrabalarımız vardı. Onların desteği ile vize çıktıktan sonra bir emlakçı ile görüştük. İstanbul'daki akrabamız biz gelmeden önce onların yaşadığı yerin yakınlarında bize bir ev buldu ve parasını ödedi. Biz gelince evimiz hazırdı. Boş bir ev. Daha sonra ikinci el temiz eşyalar aldık. İlk günlerimiz çok zordu. Alışık olmadığım bir durum. Yemen'deki paramızın bir kısmını daha sonra getirebildik ve burada iş bulunca yaklaşık bir sene sonra toparlayabildik ekonomik durumumuzu. Özellikle ilk 3 ay çok zor geçti (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

> Savaş döneminde Yemen'den herhangi bir ülke için vize almak neredeyse imkansızdı. Bu süreç bizi çok zorladı. Öncelikle başka ülkelere gitmeyi denedik. Ürdün ilk aklımıza gelen ülkeydi. Daha sonra Fransa. Sonra Türkiye'yi düşünüyorduk. Türkiye'den vize alabildik ve buraya bizden önce gelmiş olan tanıdıklar ve akrabalar vardı. Vizeyi aldıktan sonra ev bulmak zor olmadı. Yani aslında o kısmı da zor ama peşin para teklif ettiğinizde (6 aylık peşin ve depozito) kabul ediyorlar. Türklere uygulama bu şekilde değil. Sonradan öğrendim ama yapacak bir şey yok. Bizden para peşin alındı ilk evimiz için. Suudi Arabistan üzerinden uçakla geldik ve burada akrabalarım yardımcı oldu. Akrabalardan, komşulardan ve bazı yerlerden gelen

> desteklerle evi kurduk ilk zamanlarda. Sonrasında yeni evimize geçince sürece alışmış olduk ve eşim çalışmaya başladığı için hayatımız biraz daha düzene girdi (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Görüşmeci 11 konuşmasında, kültürlerine daha yakın bazı ülkelere gitmeyi fakat oralarda dışlanacaklarını ve rahat etmeyeceklerini düşündükleri için tanıdıklarının desteği ile Türkiye'ye geldiklerine değinerek Türkiye'ye geliş ve yerleşme sürecini şu sözlerle ifade etmiştir:

> İstanbul'a gelmeden önce çok düşündük. Kaçmamız gerektiğine emindik fakat neresi olabilir diye çok düşündük. Kültürümüze daha yakın ve dilimizin aynı olduğu ülkeleri deneyecektik fakat böyle bir karar verdiğiniz zaman ve bu kararı vermek zorundaysanız her şeyi detayına kadar düşünmek zorundasınız ama buna zamanınız yok. Sadece canınızı kurtarmak için kaçmak zorunda olduğunuz zamanlar oluyor. Kurtarabileceğiniz en değerli şeyleri alıp gelmek zorunda kalıyorsunuz. Umarım Allah bir daha yaşatmaz. Türkiye'nin göç edenlere karşı politikalarını izliyorduk ve burada tanıdıklarımız vardı. Bazı Arap ülkeleri dil ve kültür olarak daha yakın olsa bile orada rahat hissedemeyeceğimizi ve dışlanacağımızı düşündük. Burası daha modern bir ülke. İkamet almak çok zor değil. Kültür biraz farklı olsa da çok farklı değil. İnternet üzerinden çok bilgiye ulaşılabiliyor. Evi de gelmeden önce tanıdıkların desteğiyle bulduk. Önce eşim geldi, evi kiraladı. Daha sonra ben ve Ali (oğlu) geldik (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcıların hepsi süreci anlatırken "zorunda" kelimesini kullanmışlardır. Evi internetten gördüklerini ve tanıdıkları eski bir komşunun aracılığı ile geldiklerini belirten görüşmeci 2 de zorunlu olarak göç ettiğini başka kelimelerle anlatmıştır:

> Tanıdığımız bir Suriyeli komşumuz vardı. Evi internette gördük. Üç gün boyunca bu komşuda kaldık. Sonra internette gördüğümüz ev için emlakçı ile görüştük ve evi kiraladık. Buraya gelmeden önce orada kendi evimiz vardı ve kira ödemiyorduk. İşyerlerimiz kapanınca ve her yer harap olunca, hayat zorlaşıp pahalanınca, elde sıfır kalınca gelmeye karar verdik. Orada kalacak bir yerimiz kalmamıştı. Buraya sıfır ile geldik. Orada kalma durumumuz olsa buraya gelmeyi düşünmezdik. Elhamdulillah burası bize kucak açtı, evimiz oldu (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Katılımcılardan, eşlerinin kendilerinden önce gelerek ev tutma sürecini tamamladığını belirtenler olmuştur. Bu katılımcılardan biri olan görüşmeci 6, eşinin diğer aile bireylerinden önce gelerek ev tuttuğuna değinmiş ve savaş sonrasında Beyrut'a göç ettiklerini fakat eşinin iş bulamaması ve orada baskı hissetmeleri nedeniyle İstanbul'a geldiklerini aktarmıştır:

> Ayrılmak, vatanını terk etmek zor tabii ama savaş sonrası gelmek zorunda kaldık. Akrabamız vardı burada ve onların aracılığıyla geldik ve emlakçıdan ev tuttuk. Yani aslında o sırada ben ve çocuklarım Beyruttaydık. Eşim bizden önce geldi ve evi tuttuktan sonra bizi çağırdı. Savaş sonrasında ilk önce Beyrut'a gittik. Lübnan'da bir süre yaşadık fakat eşim orada iş bulamadı ve orada iyi hissedemedik. Üzerimizde çok

> baskı hissettik. Kültürümüze daha yakın olmasına rağmen orada yapamadık. Buradaki akrabalarımız şartların daha iyi olduğunu söylediler. Eşim evi tuttuktan sonra, ben ve çocuklarım da geldik ve burada yaşamaya başladık (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Katılımcılara, yaşadıkları yeri değiştirme sıklıkları, yaşanılan yeri seçme sebepleri ve ev sahibi olma durumları sorulmuş ve katılımcılardan şu anda yaşadıkları evi, göç öncesi yaşadıkları ev ile; ışık alma, yükseklik, büyüklük, ferahlık, merkeze yakınlık vb. durumları göz önünde bulundurarak karşılaştırmaları ve değerlendirmeleri istenmiştir.

Katılımcıların tamamına yakını evlerinin kira olduğunu belirtirken, sadece Yemenli bir katılımcı ev satın aldıklarını ifade etmiştir. Katılımcı satın aldıkları evin göç sonrası yerleşilen ilk ev olduğuna değinmiştir. Ev için fazla ücret ödediklerini, kandırıldıklarını belirtmiştir:

> Ev bizim. (…) Birinci evimiz. Hiç ev değiştirmedik. (…) Bizi kandırdılar. Dolar ile ödedik. 2.5 yıl sonra tapuyu verdiler. Fazlasıyla para ödedik. Fazla ödediğimizi, evin ortalama fiyatını çevreye sorunca öğrendik. 60 bin dolar civarında olduğunu öğrendiğimiz ev için 80 bin dolar ödedik (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

Yemenli katılımcıların büyük çoğunluğu (7 katılımcıdan 5'i), yukarıda ifadelerine yer verilen katılımcı gibi; yaşadıkları evin göç sonrası yerleşilen ilk ev olduğunu belirtmişlerdir:

> İlk evimiz, hiç yer değiştirmedik. Geldiğimizden beri bu evde yaşıyoruz (Görüşmeci 13, Yemen, 42).
>
> Burası ilk evimiz (Görüşmeci 10, Yemen, 31).
>
> Hiç ev değiştirmedik. Eşim bizden önce gelerek evi tutmuştu. Geldiğimiz günden beri aynı evdeyiz (Görüşmeci 11, Yemen, 31).

Yemenli katılımcılardan ikisi, şu anda yaşadıkları evlerin ikinci evleri olduklarını ifade etmişlerdir. İlk evlerinden ayrılma sebeplerine de değinmişlerdir:

> İkinci evimiz. İlk evimiz çok iyi değildi ve acil olarak gelmeden önce görmeden kiralamıştık. Daha sonra eşim Beylikdüzünde iş buldu ve akrabalarımızın bir kısmının bulunduğu, ayrıca eşimin işine yakın bir yerde aynı fiyata daha büyük bir ev bulduk ve Beylikdüzüne taşındık (Görüşmeci 14, Yemen, 39).
>
> Az önce zaten ilk evimizi nasıl bulduğumuzu anlattım. Sadece fotoğraflarını görmüştük ve Khaled sayesinde bulduk. Önemli olan ilk aşamada bir eve girmekti ve bu ev geldiğimizde hazırdı. Çok iyi bir ev değildi. Ev sahibi kirayı da yükseltince yakınlarda aynı mıntıkada daha ucuza bir ev bulduk. Bu ikinci evimiz (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Suriyeli katılımcıların çoğunluğu (7 katılımcıdan 4'ü), yaşadıkları evlerin göç sonrası yerleşilen ilk ev olmadığını belirtmişlerdir. Yaşadıkları evin üçüncü hatta beşinci evleri olduğunu ifade eden katılımcılar olmuştur:

> Şu anda yaşadığımız ev ikinci evimiz. İlk evimizden kira yüksek diye çıktık (Görüşmeci 7, Suriye, 33).
>
> İkinci evimiz. Eski binamız çok kötüydü, haraptı. O yüzden değiştirmek zorunda kaldık (Görüşmeci 2, Suriye, 35).

Aşağıda ifadelerine yer verilen görüşmeci 3 yaşadığı evin üçüncü, görüşmeci 4 ise beşinci ev olduğunu aktarmıştır. İfadelerinde diğer evlerden neden ayrıldıklarına da değinmişlerdir:

> Burası üçüncü evimiz. Diğer evlerden biri çok kötüydü. Diğeri ise; ev sahibi kirayı artırınca çıkmak zorunda kaldık. Bu ev iyi, ev sahibi iyi (Görüşmeci 3, Suriye, 31).
>
> Aynı binada beş kez ev değiştirdik. Birinde ev sahibi evi sattı. Diğerlerinde evi beğenmedik. Güneş almaması, manzarasının olmaması, ferah olmaması gibi sebeplerle ev değiştirdik (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Alınan cevaplardan elde edilen bulgular doğrultusunda; göç sonrasında Suriyeli katılımcıların, Yemenli katılımcılara göre yaşadıkları yeri daha fazla değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Suriyeli katılımcıların geliş yılının genellikle 2014 olduğu (görüşmeci 3: 2013, görüşmeci 6: 2015 haricinde) ve Yemenli katılımcıların tamamının geliş yılının 2016 olduğu unutulmamalıdır.

Katılımcılara yaşanılan yeri seçme sebepleri sorulduğunda verilen cevaplarda sıklıkla "işyerine yakınlık, uygun kira, akraba ve tanıdıklara yakın olma" gibi ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcılar yaşadıkları yeri neden seçtiklerini anlatmışlardır:

> Eşimin işyerine yakın. Eşim otobüs veya minibüse binmeyi hiç sevmiyor. O yüzden bu evi seçtik. Kirası da uygundu (Görüşmeci 3, Suriye, 31).
>
> Akrabalar buradaydı ve eşimin işine yakın mesafede. İlk evimize çok da uzak değil. Emlakçıdan bulduk evi. İlk evimizi de aynı emlakçıdan bulmuştuk. Fiyatı en ucuz olan ve bize uygun olan burasıydı (Görüşmeci 7, Suriye, 33).
>
> Gelmeden önce detaylıca düşünemiyorsunuz. Evin nasıl olduğu, nerede olduğu, fiziksel özellikleri umrunuzda olmuyor. Az önce sorduğunuz soruda değindiğim gibi Khaled (eşinin kardeşi) bizim için ilk evi seçti. Tanıdıkların yanında, aynı mıntıkada olmak istedik. Bu evi de daha uygun fiyatlı ve daha güzel olduğu için seçtik ama en önemli sebep akrabaların oturduğu mıntıkada olması (Görüşmeci 12, Yemen, 34).
>
> Akrabalarımız bizim için gelmeden önce seçmiş ve onlara yakın olması iyi. Eşim bu çevrede çalışıyor. Çocuğum minibüs ile gidiyor biraz uzak onun ama o genç (Görüşmeci 13, Yemen, 42).

Görüşmeci 4, yaşadıkları yerin seçimi hakkında konuşurken "her yerde Suriyelilere ev verilmediğini" söylemiştir. Yaşadıkları binada Suriyelilere ev verildiğinden, evin temiz, ferah ve manzarasının güzel olduğundan bahsetmiştir. Ayrıca yaşadıkları evin, eşinin işyerine yakın olduğunu belirtmiştir:

> Her yerde Suriyelilere ev vermiyorlar. Bu binada Suriyelilere ev veriyorlar. Komşularımın çoğu Suriyeli. Ev temiz, manzarası güzel, ferah. O yüzden burayı seçtik ve eşim buradan yürüyerek işine gidebiliyor (Görüşmeci 4, Suriye, 38).

Yemenli katılımcılar arasında, yaşanılan yerin seçilme sebebini farklı sebeplerle açıklayanlar olmuştur. Aşağıda ifadelerine yer verilen her iki katılımcı da "sakinlik ve huzur" aradıklarını ifade etmişlerdir:

> Amcam daha öncesinde Türkiye'yi ziyaret etmişti. İnternetten baktık. Amcam, Gürpınar'ın sakin ve denize yakın olduğunu söyledi. Biz de iç savaş sonrasında sakinlik ve huzur istiyorduk. İstanbul'u iyi bilmediğimiz için çok da düşünecek ve seçecek vaktimiz olmadığı için amcamın önerisi ile emlakçılara ulaştık. Burayı bulduk. Ulaşımı hakkında bir fikrimiz yoktu (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

> İstanbul'un çok büyük bir şehir olduğunu biliyorduk. Biraz daha sakin ve huzurlu bir yer aradık. Tüm yaşananlardan sonra, huzurlu bir yer istiyor insan. Belki biraz herkesten uzak, belki biraz daha sakin, daha yeşil. İstanbul, hiç bilmediğimiz bir yer değil. Savaş öncesinde de ailemden İstanbul'u ziyarete gelenler, burayla iş yapanlar vardı. Biraz internet araştırmaları, biraz tanıdıkların yönlendirmeleri diyebilirim ve aile bireyleri ile hep beraber yaşamak istedik. Burada aynı site içerisinde üç ev bulabildik (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Katılımcılardan şu anda yaşadıkları evi, göç öncesi yaşadıkları ev ile; ışık alma, yükseklik, büyüklük, ferahlık, merkeze yakınlık vb. durumları göz önünde bulundurarak karşılaştırmaları ve değerlendirmeleri istenmiştir. Katılımcıların yarısı, İstanbul/Beylikdüzündeki evlerini, kendi ülkelerinde yaşadıkları ev ile kıyaslama yaparken ülkelerindeki evin "kendilerine ait" olduğunu vurgulamışlardır. Görüşmeci 3, Suriyede yaşadığı evi güneş alan, daha ferah ve kendilerine ait olarak tanımlamıştır:

> Oradaki evimiz güneş alıyordu, daha ferahtı ve bize aitti. Başta da dedim ya elhamdülillah burada her şeyimiz kira (gülümseyerek) ama bu ev de güzel (Görüşmeci 3, Suriye, 31).

Görüşmeci 6, İstanbul/Beylikdüzünde şu anda yaşadığı evi, göç öncesi yaşadığı ev ile kıyaslarken her iki evin de ferah, geniş, güneş alan ve dubleks olduğunu belirtmiş fakat Suriye'de yaşadıkları evin kendilerine ait olduğunu ifade etmiştir:

> Aynı, oradaki ev de buradaki gibiydi. Ferah, geniş, güneş alıyor ve dubleks. Eski evimiz de dubleksti. Güzel ama orada ev bizimdi burada ise kira maalesef (Görüşmeci 6, Suriye, 43).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı da, göç öncesinde Yemen'de yaşadıkları evin kendilerine ait olduğunu belirtmiştir. İstanbul/Beylikdüzünde yaşadıkları evin merkeze çok uzak olduğunu söyleyerek her iki ev arasında karşılaştırma yapmıştır:

> Yemen'de merkezden bu kadar uzak değildik. Burası çok uzak. Evimiz daha büyüktü, daha genişti fakat burada durum farklı, şartlar farklı. Burada binalar da farklı. Burası için kötü bir ev değil, bizim için yeterli. Güneş alıyor ve ferah. Genel olarak ev tavanları daha aşağıda ya da ben öyle hissediyorum. Güzel, bu eve ve bu mıntıkaya alıştım. O ev daha iyi ya da bu ev daha iyi diyemem, fiziksel olarak farklı ama o ev bizimdi ve burası kira (Görüşmeci 12, Yemen, 34).

Görüşmeci 14 ifadelerinde, yukarıda cümlelerine yer verilen görüşmeci 12 gibi, göç sonrası şartların aynı olmadığından söz etmiştir. Katılımcı, buradaki şartlara göre yaşadıkları evin kendileri için yeterli olduğunu ifade etmiştir:

> Yemen'de oturduğumuz ev daha büyük ve ferahtı. Buradaki evimiz de güneş alıyor ve bizim için yeterli. Oradaki şartlarımız ile burada bir değil. Oradaki evimiz merkeze daha yakındı fakat İstanbul için tek bir merkezden söz edilebileceğini düşünmüyorum. Gerçi Beylikdüzü merkezine bile uzak ama (gülerek) en azından sahile yürüyebiliyoruz. Memnunum buradaki evimden. Buradaki şartlarımıza göre ve bizim için yeterli elhamdülillah (Görüşmeci 14, Yemen, 39).

Aşağıda ifadelerine yer verilen katılımcı, İstanbul/Beylikdüzünde yaşadığı evi, kendi ülkesinde yaşadığı eve göre "kötü" olarak tanımlamış fakat sitenin "güvenli" olduğuna değinmiştir:

> Önceden yaşadığım yer, Yemendeki evimizden bahsediyorum, buraya göre çok daha büyüktü. Havuzlu ve bahçeliydi. Bu sitede de havuz ve bahçe var ama bize ait değil, ortak. Bu ev de güzel. Merkeze uzak tabii ki. Onun dışında herhangi bir sıkıntısı yok. Oradaki şartlara göre kötü olsa da biliyorum ki güvenli bir yerdeyiz (Görüşmeci 9, Yemen, 30).

Katılımcılardan biri, göç öncesi yaşadığı evi şu anda yaşadığı ev ile kıyas yaparken her iki ev için de "harika" ifadesini kullanmıştır:

> Elhamdülillah buradaki ev harika. Oradaki ev de öyleydi. Ferah, rahat, yeterince büyük… (Görüşmeci 7, Suriye, 33).

Görüşmeci 1, evlenmeden önce yaşadığı evin İstanbul/Beylikdüzündeki eve göre daha iyi olduğunu fakat evlendikten sonra yaşadığı evin daha kötü olduğunu belirtmiştir:

> Suriye'de gelin gittiğim ev merkeze uzaktı. Burası da her yere uzak. Komşu binalar ile dip dibeydi evler Suriye'de. Burada dip dibe değil. Ev ışık alıyor, ferah. Evin içi Şamdaki eve göre daha iyi. Çocukluğumda kendi anne babamın yanında yaşadığım ev daha iyi, daha ferah ve güzeldi. Ayrıca merkeze yakındı fakat evlendikten sonra yaşadığım ev bu eve göre daha kötüydü (Görüşmeci 1, Suriye, 39).

Katılımcılar arasında, göç sonrasında yaşadıkları evin sahibi olduklarını/ evi satın aldıklarını belirten tek katılımcı olan görüşmeci 5, İstanbul/Beylikdüzünde yaşadıkları evi, Yemende yaşadıkları ev ile karşılaştırırken şunları söylemiştir:

> Yemendeki ev daha büyüktü, ferahtı. Daha güçlüydü. Bu ev çok zayıf. Yani bina çok kaliteli değil. Komşuların sesleri geliyor. Bu ev şehir merkezine çok uzak. Tamam, Yemendeki de çok çok yakın değildi ama böyle çok da uzak değildi (Görüşmeci 5, Yemen, 31).

5. TARTIŞMA

Bu araştırma, Suriye ve Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapılarındaki değişim ve dönüşümleri; ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin incelemeyi ve değerlendirmeyi içermektedir.

Göç kavramına ilişkin literatür taraması yapıldığında; göç yönetimi, göç nedenleri-sonuçları, göç ve sağlık, göç ve kadın, göç ve entegrasyon ve göçmenlerin yaşadıkları sorunlar gibi konular üzerinde duran çalışmalara rastlanmıştır (Pınar ve Nazik, 2018; Günay ve ark. 2017; Yıldız, 2017; Akıncı ve ark. 2015; Barın, 2015; Demirhan ve Aslan, 2015; Tuzcu ve Ilgaz, 2015; Çelik ve Murat, 2014; Aksu ve Sevil, 2010; Gür ve Emel, 2004). Bu çalışmada, İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin göç öncesi aile yapıları, göç sonrası aile yapıları ile karşılaştırılmış ve ne gibi değişim dönüşümler yaşandığı irdelenmiştir. Çalışma araştırmacının Arapça'ya hakim olması nedeniyle katılımcıların ana dili olan Arapça dilinde (tercüman desteğine ihtiyaç duyulmadan, birinci ağızdan) yürütülmüştür. Ayrıca İstanbul/Beylikdüzünde yaşayan Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapısı üzerinde yapılmış olan ilk çalışma olması nedeniyle önemlidir ve araştırmanın bu yönden göç literatürüne katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında, İstanbul/Beylikdüzünde ikamet eden ve iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı gibi nedenlerle İstanbul'a göç etmiş 14 göçmen (Yemenli ve Suriyeli) ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın amacı doğrultusunda katılımcılara; demografik, ekonomik, sosyo-kültürel yapı, eğitim, sağlık ve barınmaya ilişkin sorular sorulmuştur ve alınan cevaplardan elde edilen veriler analiz edilerek; demografik veriler, sosyo-ekonomik düzey ve çalışma hayatı, sosyo-kültürel yapı, eğitim, sağlık, Türkiye'ye geliş ve yerleşme ve bu süreçte karşılaşılan sorunlar başlıkları altında bulgular bölümünde sunulmuştur. Demografik veriler dışındaki beş başlık ana temaları oluşturmaktadır. Göçün sunulan beş ana tema üzerinden göçmenlerin hayatlarını etkileyebileceği, demografik verilerin ise, ana temalar üzerinde etkili olabileceği düşünülmüştür. Bu araştırmada; göçün, göçmenler üzerindeki etkilerine ve bu etkilerin, göçmenlerin aile yapılarında ne gibi değişim ve dönüşümlere yol açtığına bakılmıştır.

Göçün, göçmenlerin hayatlarını sosyo-ekonomik yönden olumsuz etkilediği ilk ana temadan elde edilen önemli bir bulgudur.

Zorunlu durumlar nedeniyle yaşadıkları yerleri terk eden göçmenler, ülkelerinde elde ettikleri imkan ve kaynakları; evlerini, iş yerlerini, çalıştıkları işleri, statülerini kaybederek gelmektedirler (Ekren, 2013).

Nitekim katılımcıların tümü, göç sonrasında ekonomik kayıplar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Evlerini, işyerlerini, işlerini, mevkilerini kaybettiklerinden bahsetmişlerdir. Ayrıca Yemenli katılımcılar arasında kendi ülkelerinde zengin, köklü, güçlü ailelere sahip olduklarını ifade edenler olmuştur fakat göçün sadece ekonomik değil birçok etkisinin olduğu görülmüştür. Sınıf ve statü kaybı da bunlardan biridir. Colic-Peisker (2003)'in de ifade ettiği gibi; göç, işsizlik, statü kaybı vb. birçok zorluğu beraberinde getirmektedir ve zorunlu göç esnasında, göçmenlerin eski kimliklerine yerleşmiş olan meslekleri, statüleri, işleri kaybolur.

Yeni bir ülkede tutunmaya çalışan göçmenlerin ekonomik sorunlarından biri de, emek piyasasındaki düşük ücretler ve beraberinde gelen düşük yaşam standartlarıdır (Bask, 2005: 75). İş bulmakta zorlanan göçmenler, buldukları işlerde de kayıtdışı işçi olarak uzun saatler çalıştırılmaktadırlar (Korkmaz, 2018: 94-99). Araştırmanın bulguları Bask ve Korkmazın ifadelerini destekler niteliktedir. Katılımcılar, çalışan aile bireylerinin sigortasız ve düşük ücretlerle, uzun saatler boyunca yoğun olarak çalıştıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında iş bulamadıklarını ifade edenler de olmuştur. Bu çalışmada göç sonrası iş bulma sürecinin en çok diplomalı üniversite mezunlarını etkilediği görülmüştür. Katılımcılar mavi yakalı diye tabir edilen; oto tamirci, lastikçi, marangoz gibi mesleklere sahip olan eşlerinin kendi uzmanlık alanlarında çalıştıklarını belirtmişlerdir ve eşlerinin bu tür işlerde çalıştığını belirten katılımcılar arasında, göç öncesinde iş bulduklarını ve daha sonra göç ettiklerini ifade edenler olmuştur. Eşleri, kendileri ya da aile üyelerinden biri/birkaçı üniversite mezunu olan katılımcıların büyük çoğunluğu; herhangi bir iş bulamadıklarını, iş bulmada zorlandıklarını ya da kendi alanlarında çalışamadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılar arasında diplomalarının tanınmadığını, bu nedenle çalışamadıklarını ya da vasıfsız işlerde çalışmak zorunda kaldıklarını ifade edenler olmuştur.

Göçmenlerin belgelerinin ve niteliklerinin tanınmaması, işe girme süreçlerini zorlaştırabilmektedir. Bu gibi durumlarda göçmenler, kendilerini yeniden kanıtlamaları gereken zorlu bir süreçle karşılaşmaktadırlar (Matto ve ark. 2006). Ayrıca göçmenlerin tecrübeleri ve aldıkları eğitim, yerli halktan bir bireyle eşit olsa dahi kazandıkları ücret

aynı olmamaktadır (Ferrer ve Riddel, 2008: 214). Bu durum, katılımcıların belli bir yaşam standartına ulaşmalarını zorlaştırmaktadır.

Göçün olumsuz etkileriyle beraber, göçmenlerin yaşam kaliteleri düşmekte, ekonomik sorunları artmakta ve yoksulluk keskinleşmektedir. Bu noktada sosyal hizmet kurumları ve belediyeler, göçün olumsuz etkilerini azaltabilmek adına sosyo-ekonomik destekler sunmaktadırlar (Kesgin, 2012: 170-173). Bu duruma ilişkin katılımcıların tamamı göçün, yaşam kalitelerini ekonomik olarak aşağıya çektiğine dair ifadeler kullanmışlardır. Suriyeli katılımcılar arasında belediye ve kaymakamlıktan sosyo-ekonomik destek aldıklarını ifade edenler olmuştur.

Göçmenlerin düşük ücretlerle çalışmaları sosyal yardım alma durumlarını etkilerken, yoğun ve uzun süreli çalışmaları ise evdeki dengeleri değiştirmektedir. Katılımcılar işleri yoğunlaşan eşlerinin, vakitlerinin büyük çoğunluğunu işte geçirdikleri için evle ilgili işlere, çocuklara ve önceden zaman ayırdıkları birçok şeye zaman ayıramadıklarını söylemişlerdir. Gordon (1981: 61), göçün kadınların sorumluluklarını ve bazı konularda karar alma gücünü arttırdığını belirtmektedir. Gordon'un da dediği gibi; göçün katılımcıların sorumluluklarını arttırdığı ve karar alma sürecini etkilediği düşünülmektedir. Nitekim katılımcıların tamamı sorumluluklarının arttığını ifade etmiştir. Ayrıca aile içi karar alma dengelerinin de değiştiği görülmüştür. Eşlerinin iş yoğunluğu nedeniyle sorumluluklarının artığını ve bu durumun karar alma sürecini değiştirdiğini ifade eden katılımcılar olmuştur. Göç öncesinde aile içi karar alıcının eşi olduğunu belirten katılımcılar arasında, bu durumun ortak karar almaya dönüştüğünü belirten katılımcılar olduğu gibi, önceden de ortak karar aldıklarını aktaran katılımcılardan, yine ortaklaşa karar alındığını fakat kendilerinin, özellikle evle ilgili işlerde ve çocuklarla ilgili kararlarda, daha etkin ve söz sahibi olduklarını dile getirenler olmuştur. Bu noktada göçün toplumsal cinsiyet rolleri üzerindeki etkisine değinmek faydalı olacaktır. Çünkü katılımcılar görüşmeler esnasında evle ve çocuklarla ilgili birtakım işleri (alışveriş yapmak, ev ihtiyaçlarını belirlemek, çocukların okul sorunlarıyla ilgilenmek, öğretmenler ile görüşmek vb.) göç öncesinde erkeklerin yaptığından bahsetmişlerdir. Bir nevi "erkek işleri" olarak gördükleri bu işlerin göç sonrasında eşlerinin yoğun çalışması nedeniyle kendilerine devredildiğini ve bu sürecin sorumluluklarını artırdığını anlatmışlardır.

Toplumsal cinsiyet; biyolojik cinsiyetten farklı olarak kadın ve erkeğe toplum tarafından atfedilen rolleri, sorumlulukları ve beklentileri tanımlar (Coşkun, 2016: 93). Tam da katılımcıların birtakım işleri "erkek işleri" birtakım işleri ise "kadın işleri" olarak görmeleri bu konuya denk düşer. Morokvasic (1991: 71); toplum tarafından atfedilen toplumsal cinsiyetin kadın ve erkek arasında eşitsiz ilişkiler yarattığına ve bu ilişkilerin erkeklerin özelliklerine ve davranışlarına daha fazla değer yüklediğine değinir ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin olduğu yerlerde karar verme yetkisinin ya da söz sahibi olan kişinin genellikle "erkek" olduğundan bahseder.

Katılımcıların göç öncesinde "erkek işleri" olarak tanımladıkları işlerde sorumluluk sahibi oldukları ve bunun sonucunda aile içi karar alma sürecine katılım gösterdikleri veya bu süreçte göç öncesine göre daha etkin rol oynadıkları anlaşılmıştır. Bu noktada; göçün toplumsal cinsiyet kavramı açısından katılımcıların aile yapılarında olumlu bir evrilme yarattığı söylenebilir fakat bu durum aynı zamanda kadından beklenen rol ve sorumlulukları artırmış ve bu yönden süreci olumsuz etkilemiştir.

Araştırmanın ikinci ana teması sosyo-kültürel yapıya ilişkin konuları içermektedir ve bu ana temadan elde edilen en önemli bulgu; göçün katılımcıların sosyo-kültürel yapılarında değişim ve dönüşümler yarattığıdır.

Bireylerin, ailelerin ve toplulukların bir bölgeden başka bir bölgeye geçişi sonucu ortaya çıkan ve sosyal bir değişim sürecini içinde barındıran göç, çeşitli faktörleri de beraberinde getirmektedir. Bu faktörlerden biri, kültürel ve sosyal uyum sürecidir. Bu süreçte birtakım değişim ve dönüşümler yaşanmaktadır (Tuzcu ve Bademli, 2014: 56). Katılımcıların sosyal hayatlarında, çevre ile ilişkilerinde, yeme-içme kültürlerinde, giyim-kuşam tarzlarında, aile tiplerinde, aile içi karar alma süreçlerinde, aile içi sorumluluk ve rol dağılımlarında değişim ve dönüşümler yaşandığı görülmüştür.

Göç, katılımcıların sosyal hayatlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Bu çalışmada, göçmenlerin sosyal hayatlarını olumsuz yönde etkileyen faktörlerin; çevre değişimi, dil problemi, kültürel farklılıklar ve ekonomik yetersizlikler olduğu anlaşılmıştır.

Göçmenler, göç ettikleri toplumu yeterince iyi tanımamalaları, çevreyi bilmemeleri, bulundukları ülkenin diline yeterince hakim olmamaları gibi nedenlerle göç ettikleri ülkede birtakım problemler, kaygı, korku ve stres yaşayabilmektedirler. Buna bir de maddi imkansızlıkları, gittikleri yerde istenmemeleri ve sokaktaki söylemler

eklenince, göçmenler gerekmedikçe evden dışarı çıkmamayı, sosyal hayata katılmamayı tercih edebilmektedirler (Baş ve ark. 2017: 1685).

Göçmenlerin karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri sosyal dışlanmadır. Sosyal dışlanma; bireylerin veya belirli bir grubun içinde yaşadıkları toplumun dışına itilmesi ve sosyal katılım anlamında kısıtlanmaları ya da tamamen engellenmeleri olarak tanımlanabilir (Hekimler, 2012: 4). Bu çalışmada; sosyal dışlanmaya uğradığı için sosyal hayata katılamadığını veya katılmak istemediğini belirten herhangi bir katılımcı olmasa da, görüşmeler esnasında sosyal dışlanmaya maruz kaldığı anlaşılan katılımcılar olmuştur. Katılımcılar, sosyal dışlanmaya ilişkin ifadelerini en çok, giyim-kuşam konusunda dile getirmişlerdir. Katılımcıların genel çoğunluğu ve Yemenli katılımcıların tamamı, göç sonrasında giyim-kuşam tarzlarında değişmeler olduğunu ifade etmiştir. Giyim-kuşam tarzlarında değişim yaşayanlar da yaşamayanlar da bu konuda karşılaştıkları birtakım sorunlara ya da aldıkları tepkilere değinmişlerdir. “Suriyeli” vurgusu yapılarak ötekileştirilen katılımcılar olduğu gibi, giyim-kuşamları farklı olduğu için çevrenin bakışlarına maruz kaldığını belirten katılımcılar da olmuştur.

Sosyal dışlanma kavramı, genellikle yoksulluk kavramıyla ilişkilendirilerek kullanılmaktadır. Oysa sosyal dışlanmanın, sadece ekonomik anlamda dışlanmayı içermediği görülmüştür (Topgül, 2016: 271). Sosyal dışlanma, toplumla bütünleşme ve toplum tarafından kabul edilmeyi tanımlayan sosyal içermenin tam karşıtı olarak karşımıza çıkmaktadır (De Haan, 2000: 27). Göçmenlerin yaşadığı bu gibi sorunları en aza indirmek hatta önlemek için, entegrasyon sürecinin doğru bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Sosyal dışlanmayı, toplumsal etiketi önlemek, sosyal hizmetin birincil görevlerindendir (Özkan, 2011).

Katılımcıların sosyo-kültürel yapılarındaki bir diğer değişim yeme-içme kültürlerinde yaşanmıştır.

Tarih boyunca göç etmek zorunda kalan birey ve topluluklar, gittikleri yerlere sadece eşyalarını değil, kültürlerini, bilgilerini, birikimlerini ve mutfaklarını da götürmüşlerdir. Mutfağımıza göç ile birlikte giren birçok yemek olmuştur (Çalapkulu, 2018). Göçle birlikte yaşanan kültür alışverişi esnasında göçmenler bulundukları ülkenin kültürünü öğrenirlerken, gittikleri yerlerde de kendi kültürlerinden bir şeyler öğretmişlerdir.

Katılımcılar arasında, kendi kültürlerine ait yiyecek ve içecekleri temin edebilecekleri marketler olduğu için yeme-içme kültürlerinde değişme olmadığını ifade edenler olmuştur. Bu durumun aksine; porsiyonlarında küçülme olduğunu ve biraz daha sebze ağırlıklı beslendiklerini belirterek yeme-içme kültürlerinde yaşanan değişimi açıklayan katılımcılar da olmuştur. Birkaç katılımcı göç sonrasında, okul çağındaki çocuklarının simit, tost, patates cipsi gibi gıdalara alıştığını belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların ekonomik durumlarının, yeme-içme kültürlerini etkilediği görülmüştür. Göç öncesi yemeklerinde genellikle et kullandıklarını, etin pahalı olması ve ekonomik durumlarının yetersizliği nedeniyle, göç sonrasında daha fazla tavuk kullandıklarını dile getiren katılımcılar olmuştur.

Göçmenlerin çevre ile ilişkilerinin, sosyo-kültürel yapılarında önemli bir yeri olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle katılımcıların çevre ile ilişkileri, sosyo-kültürel yapı altında incelenen bir diğer alt başlıktır. Katılımcıların çevre ile ilişkilerinde dil problemi bir bariyer olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcılar, Türkçe'yi bilmemelerinin ya da yeterince iyi bilmemelerinin çevre ile iletişimlerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir. Herhangi bir iş için dışarıya çıktıklarında, yanlarına genellikle Türkçe bilen çocuklarını ya da bir arkadaş veya akrabalarını aldıklarını ifade etmişlerdir. Eğer yanlarında yardımcı olacak kimse yoksa bildikleri sınırlı kelimeler ve işaretlerle anlaşmaya çalıştıklarını söylemişlerdir. Pot ve arkadaşlarının (2018: 4) da belirttiği gibi; ev sahibi toplulukla iletişimi artırmak ve bağları kuvvetlendirmek için dil bariyerini aşmak gerekir ve dil becerilerinin güçlendirilmesi, daha iyi bir sosyal ağ demektir. Yemenli katılımcıların tamamının 2016 yılında, Suriyeli katılımcıların ise yoğunluklu olarak 2014 yılında geldikleri düşünüldüğünde halen dil problemi yaşamaları, entegrasyon sürecinin yeterince iyi yönetilemediğini düşündürmektedir.

Katılımcılar arasında, komşularla kaynaşmanın zor olduğunu ve çevrenin önyargılı davrandığını belirtenler vardır. Beirens ve arkadaşlarına göre (2007: 219), önyargı ve sosyal dışlanma, sosyal ağ oluşumunu ve entegrasyonu zorlaştıran engellerden biridir.

Çevre ile iletişimde kültürel farklar da önem taşımaktadır. Kültürel davranışlar, iletişim biçimleri, topluma ait kültürel kalıplar, iletişim esnasında kabul edilebilir/edilemez hareketler, mimiklerin anlam ve ifadeleri vb. tüm bunların farklı oluşu

çevre ile iletişimi etkileyebilmektedir (Nelson, 1997: 78). Öyle ki katılımcılar arasında, çevre ile iletişimlerinin önünde kültürel farklılıklar olduğunu belirtenler de olmuştur.

Çevre ile iletişime dair elde edilen bulguların bir diğeri ise katılımcıların göç öncesinde akrabalar ve aile yakınları ile daha çok iletişim halinde oldukları ve onlardan destek aldıklarıdır. Burada akrabalarının sayıca fazla olmadığına ya da her zaman destek olacak durumda bulunmadıklarına, bu nedenle iletişim sorunları olsa dahi komşuları destek olarak gördüklerine değinmişlerdir.

Göçün, katılımcıların evliliğe dair düşüncelerinde ve evlilik uygulamalarında değişim yaratacağı düşünülerek katılımcıların bu konudaki fikirleri alınmıştır ancak katılımcıların büyük çoğunluğu, fikirlerinde ve uygulamalarında bir değişiklik olmadığını ifade etmişlerdir. Katılımcılar arasında, evliliğe dair uygulamaları doğru bulmadıklarını belirtenler olsa da, fikirlerinin göç öncesinde de aynı olduğuna ve uygulamaların yapılmasında karar verici etkiye sahip olmadıklarına değinmişlerdir. İki katılımcı, evliliğe dair fikirlerinde değişimler olduğunu dile getirmiştir. Katılımcılardan biri "değişim olduğunu fakat bunu anlatamayacağını" aktarırken diğer katılımcı "aile ve çevre baskısından uzak olmanın ve daha özgür hissedebilmenin, fikirlerinin değişiminde etkili olduğunu" ifade etmiştir. Çelik ve Tonta (1996: 1-2), insanı; dinamik ve yaratıcı bir varlık olarak tanımlar. Baskının ve özgür olmayan bir ortamın, özgür düşünebilmeyi engellediğinden bahseder.

Bu çalışmada, katılımcıların büyük çoğunluğu evliliğe dair uygulama ve düşüncelerinde göç nedeniyle değişim olmadığını ifade etse de söylemlerinden göç olgusunun evlilikleri üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Göç ve evlilik birbiriyle bağı olan iki kavramdır. Evlilik yoluyla göçler yaşanabilmekte ve farklı yerlerde yaşayan bireyler, evlilik göçü ile birlikte bir araya gelebilmektedirler. Bazen de göç, evli çiftlerde eşlerden birinin mekansal olarak yer değiştirmesiyle ayrılıklara yol açabilmektedir. Göçün etkisi sadece mekansal bir yer değiştirme olarak düşünülmemelidir. Göçmenlerin hayatları üzerinde çeşitli etkiler yaratan göç, bazen de fikirsel ayrılıklara ve boşanmalara sebep olabilmektedir (Flowerdew ve Al-Hamed, 2014: 340-345). Araştırmanın katılımcıları arasında göç nedeniyle ayrılık yaşadığını belirten katılımcılar olmuştur. Bu katılımcılardan biri "eşinin başka bir ülkede çalıştığından ve göç etmediğinden" söz etmiş, diğer katılımcı ise "ailece göç ettiklerinden fakat göç sonrası yaşanan değişimler ile birlikte, fikirsel olarak eşiyle

kafalarının uyuşmadığından ve dönem dönem ayrı yaşadıklarından" bahsetmiştir. Bu noktada göçün, aile tipi üzerindeki etkisine değinilebilir. Çünkü yaşanan süreçle birlikte, çekirdek aile tipinde bulunan bu ailelerin parçalanmış aile tipine geçişleri görülmektedir.

Daha önce de değinildiği gibi göçün; hem birey hem de toplum üzerinde ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi vb. birçok etkisi bulunmaktadır. İçinde birçok değişkeni barındıran göç, yalnızca mekansal bir yer değiştirme hareketi olmayıp birtakım sosyal değişimleri de beraberinde getirmektedir. Göçün aile yapısı üzerinde de etkilerinin olduğu bilinmektedir. Maddi ve manevi kayıplar yaşatan bu süreç; ailelerde parçalanmalara, kayıplarla birlikte eksilmelere veya göç esnasında geride bırakılamayan bireylerin de aileye eklenmesiyle aile üyelerinde artmalara ve bu gibi nedenlerle aile tiplerinde değişmelere yol açabilmektedir (Genç ve Kara, 2016: 32-34). Araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında, üst paragrafta verilen örnekler dışında aile tipinde değişme yaşayan başka katılımcıların da olduğu, araştırma bulgularının Genç ve Kara'nın ifadeleriyle paralellik gösterdiği görülmüştür.

Araştırmanın katılımcıları arasında; göç öncesinde kendi çekirdek ailesiyle yaşadıklarını fakat göç nedeniyle aile üyelerinde artış olduğunu belirten katılımcılar olmuştur. Aile üyelerindeki artışla beraber çekirdek aileden, geniş aileye geçişler olduğu elde edilen bulgular arasındadır. Bu durumun tam tersi olarak "göç öncesinde geniş aile olarak yaşadıklarını, aile büyüklerinin Suriye'de kalması nedeniyle çekirdek ailesiyle İstanbul'a göç ettiğini" belirten bir katılımcı olmuştur. Ayrıca göç sürecinde vefat yaşandığını aktaran katılımcılar da olmuştur. Bu katılımcılardan birinin aile üyelerinde yaşanan vefat ile bu ailede çekirdek aile tipinden, parçalanmış aile tipine geçiş görülmüştür.

Göç nedeniyle aile üyelerinden birinin veya birkaçının eksilmesi; aile içi iş bölümünü, güç dengelerini, kadın-erkek rollerini, anne-baba rollerini yani tüm aile içi dinamikleri ve aile yapısını etkilemektedir (Kalaycıoğlu ve ark. 2010: 125). Aile tiplerinde değişim olduğunu belirten katılımcılar da göç sonrası yeni yaşantılarında, aile içi dengelerin ve dinamiklerin değiştiğinden bahsetmişlerdir. Katılımcılardan biri, babasının vefatı sonrasında, annesiyle beraber kendi rollerine (annelik ve ablalık) ek olarak "baba rolünü" de üstlendiklerini ifade etmiştir. Babasını "karar alıcı" olarak tanımlayan katılımcı, aile içi karar alma sürecinin bu nedenle değiştiğini belirtmiştir.

Başka bir katılımcı ise, kayınbabasının vefatı sonrasında eşinin "aile reisi" olduğuna değinmiştir.

Çalışmadan elde edilen bulgular göstermektedir ki; göçün etkisiyle sosyo-kültürel yapıda yaşanan değişimler, katılımcıların hem dış çevre ile olan ilişkilerini hem de aile içi denge ve dinamiklerini değiştirmiştir.

Araştırmanın üçüncü ana teması ise katılımcıların kendilerinin ve aile üyelerinin; "eğitim aldıkları alan ve istihdam" ilişkisinden elde edilen bulguları ve "katılımcıların çocuklarının eğitim hayatlarına" ilişkin bulguları içermektedir. Katılımcıların kendilerinin ve aile üyelerinin eğitim aldıkları alan ve istihdama ilişkin bulgulara, tartışmanın ilk kısımlarında sosyo-ekonomiyle ilişkili paragraflarda değinilmiştir. Katılımcıların çocuklarının eğitim hayatlarına ilişkin bulgulara ise aşağıda değinilmektedir.

Günümüzde Türkiye'de, 1.74 milyon göçmen çocuk bulunmaktadır. Okul çağındaki çocukların 645 bini okula kayıtlı iken 400 bini okul çağında olmasına rağmen eğitim alamamaktadır (UNICEF, 2019). Türkiye'de göçmen çocukların yaşadıkları en büyük sorunlardan biri, eğitime erişememe sorunudur. Göçmen çocukların önlerinde birçok engel bulunmaktadır. Dil problemi, bu engellerden biridir. Bu sorun göçmen öğrenciler ile öğretmenler arasında iletişim problemlerine neden olmaktadır. Bir diğer önemli engel ise okul masrafları, ulaşım masrafları gibi ekonomik sorunlardır. Bu sorunların dışında kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, göç etkisiyle yaşanan travmalar, sosyal dışlanma vb. sorunlar da göçmen çocukların eğitim hayatlarında engel teşkil edebilmektedir ve bu gibi engeller göçmen çocukların okul hayatına başlayamamalarına veya okul hayatını yarıda bırakmalarına neden olabilmektedir (Karaağaç ve Güvenç, 2019: 532-537).

Bu çalışmadan elde edilen bulgular; katılımcıların çocuklarının herhangi birinde göç nedeniyle; zorunlu eğitim hayatına başlayamama, zorunlu eğitim hayatını yarıda bırakma ya da devam edememe gibi bir sorun yaşanmadığını göstermiştir. Katılımcılardan biri "sistemi bilmedikleri için 2-3 ay gibi bir süre okula kayıt yaptıramadıklarından fakat bu durumun sene kaybı yaşatmadığından" bahsetmiştir. Katılımcıların çocuklarından herhangi birinin göç nedeniyle, zorunlu eğitim hayatına başlamada engel teşkil edecek ya da zorunlu eğitim hayatını bıraktıracak önemli bir sorun yaşamadığı bulgusu elde edilmiştir ancak ekonomik sebepler ve dil problemi nedeniyle

üniversite eğitimine başlayamayan ya da devam edemeyen çocukların olduğu da çalışmadan elde edilen bir başka bulgudur. Katılımcılardan biri "çocuğunun liseyi İstanbul'da Arapça eğitim veren bir okulda bitirdiğinden ve Türkçe'yi yeterli derecede bilmediğinden ve ailenin üniversite masraflarını karşılayacak ekonomik durumunun olmaması nedeniyle, çocuğunun üniversiteye devam edemediğinden" bahsetmiştir. Başka bir katılımcı da "üniversite okuyan oğlunun göç nedeniyle üniversiteyi yarıda bıraktığından ve burada çalışmak zorunda olduğu için üniversiteye devam edemediğinden" söz etmiştir. Aynı katılımcı kızının da üniversiteyi kazandığını ve ağabeyinin işten çıkarıldığı döneme denk geldiği için kayıt yaptırmasına rağmen üniversiteye başlayamadığını aktarmıştır ve oğlu için "işten çıkarılmadan önce babası gibi eve kazanç sağlıyordu, yine sağlayacak inşallah" ifadelerini kullanmıştır. Verilen örnekte göç sonrası aile içi dengelerin değiştiği fark edilmiştir. Aile üyesinden (katılımcının büyük oğlundan) beklenen rolün ve konumun farklılaştığı, aile üyesinin (katılımcının büyük oğlunun) sorumluluğunun arttığı anlaşılmaktadır.

Ekonomik problemlerin ve dil sorununun katılımcıların çocuklarının eğitim hayatları üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Katılımcılar arasında dil problemi nedeniyle çocuklarının ödevlerinde yardımcı olamadıklarına ve dil sorununun okula başlayan çocuklarında, uyum sorununa sebebiyet verdiğine değinenler olmuştur. Göçmen çocukların okula başlamasından önce Türkçe dil eğitimi verilmemesinin bu soruna sebebiyet verdiği düşünülmektedir.

Arap Baharı olaylarının yaşanmasıyla birlikte 2011 yılı itibariyle Türkiye'ye yaşanan yoğun göç akınlarının ilk yıllarında bu durumun "geçici" olduğu düşünülerek acil tedbirler alınmış, ileriye dönük politikalar üretilmemiştir (Gencer, 2017: 839-842). Eğitim alanında da "geçici" tedbirler alınarak Arapça müfredata uygun şekilde eğitim veren "Geçici Eğitim Merkezleri (GEM)" kurulmuştur. Göçmenlerin durumunun geçici olmadığı anlaşılınca MEB, göçmen çocukların Türkiye'deki örgün eğitime dahil olacaklarını açıklayarak GEM'lerin ilkokul, ortaokul veya liseye başlamak için kaydolunan ilk sınıflarına (birinci, beşinci ve dokuzuncu sınıflara) öğrenci kaydetmeme kararı almıştır. Bu nedenle ilkokul, ortaokul ya da liseye başlayacak olan göçmen çocuklar devlet okullarına yönlendirilmektedir fakat okula başlamadan önce bu çocuklara bir dil eğitimi verilmemektedir (Tekin ve Yükseker, 2017: 3).

Araştırmanın dördüncü ana teması sağlık konusunu ele almaktadır. Sunulan sağlık hizmetlerinin Yemenli katılımcıları ekonomik yönden olumsuz etkilemesi bu tema altında elde edilen önemli bulgulardan biridir.

Katılımcıların tamamı Türkiye'de sunulan sağlık hizmetlerinin kendi ülkelerine göre daha iyi olduğunu ifade etmişlerdir ancak Suriyeli katılımcılar sağlık hizmetlerinin ücretsiz olmasından memnuniyetlerini dile getirirken Yemenli katılımcılar sağlık hizmetlerinin ekonomik yönüne vurgu yaparak ücretlerin pahalılığından söz etmişlerdir. Ayrıca Yemenli katılımcılar arasında, Suriyeli göçmenlerle aynı nedenlerden ötürü göç ettiğini ifade eden katılımcılar bulunmaktadır ve bu katılımcılar kendileri için ücretli olan sağlık hizmetlerinin, Suriyeli göçmenler için ücretsiz olmasının haksızlık olduğuna değinmişlerdir. Devlet hastanelerinde, Suriyeli göçmenlere sağlık hizmetlerinin ücretsiz sunulmasının sebebi Suriyeli göçmenlerin "geçici korunma statüsüne" sahip olmalarıdır. Yemenli göçmenler ise "yabancı" statüsündedirler.

Geçici koruma, kitlesel akın göçleri karşısında acil çözümler bulmak amacıyla geliştirilen bir koruma biçimidir. Devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde, kitleler halinde ülke sınırlarına gelen bireylere statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, uygulanan pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Yabancı; ülke vatandaşı olmayan kişidir. Bu kişiler ülkemizde geçerli bir sebeple vize ya da vize muafiyetinin tanıdığı süreden daha fazla kalmak isterlerse ikamet başvurusu yapmak zorundadırlar (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Suriyeli katılımcıların ve Yemenli katılımcıların göç sebepleri aynı olsa da, Suriyeli katılımcılar kitlesel göç ile geldikleri için "geçici koruma statüsüne" alınmışlardır. Yemenli göçmenler ise turist vizesi alarak geldikleri için "yabancı" statüsündedirler. Yemenli katılımcılar, geldikten sonra ikamet izni alarak kalış sürelerini uzatmaktadırlar. İkamet izni almak için birtakım belgeler verilmekte ve devlet kurumlarına ücret ödemeleri yapılmaktadır. İkamet izni alarak kalış süresi uzatılan kişiler, verilen ikamet kartları ile ülke sınırları içerisinde kalma hakkına, eğitim hakkına, sağlık hizmetlerinden indirimli faydalanma hakkına vb. haklara sahip olmaktadırlar fakat geçici koruma statüsündeki Suriyeliler, özel durumları nedeniyle sağlık hizmeti, eğitim hakkı, barınma merkezlerinde kalma hakkı gibi birtakım hak ve hizmetlerden ücretsiz olarak faydalanabilmektedirler (Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2019).

Araştırmanın sağlık ana teması altındaki bulgularına bakıldığında, dil problemi yaşanmayacağı düşünülen sağlık kurumlarının öncelikli olarak tercih edildiği görülmüştür. Katılımcılar dil problemi yaşadıkları bir sağlık kurumuna gittikleri zaman bu kurumda sistemin nasıl işlediğini anlamadıklarını ve sorunlarını tam olarak ifade edemediklerini belirtmişlerdir. Dil bariyerinin sağlık alanında da bir engel olarak karşımıza çıktığı görülmüştür.

Bu konudaki literatür incelendiğinde yoğunluklu olarak göçün kadın veya aile ruh sağlığı üzerindeki etkilerine değinen çalışmalara rastlanmıştır (Kurtuldu ve Şahin, 2018; Solgun ve Durat, 2017; Tuzcu ve Ilgaz, 2015; Bademli ve Tuzcu, 2014; Zaleska ve ark. 2014; Aksu ve Sevil, 2010; Adanu ve Johnson, 2009; Mirsky, 2009; Sandell, 1977). Bu çalışmaların genelinde göç eden bireylerde depresyon, bipolar, madde kullanımı, intihar denemeleri gibi bozuklukların ya da davranışların sık görüldüğüne değinilmiştir. Bir uyum süreci olan göç ne amaçla yapılmış olursa olsun bir sosyal çevre değişimini içinde barındırır ve sürecin getirdiği stres, korku ve kaygı neredeyse kaçınılmazdır. Bu nedenle göç öncesinde normal olarak karşılaşılanacak bir durum, aile içi dengelerin göçle beraber değişmesi nedeniyle bir soruna dönüşebilir (İçağasıoğlu Çoban, 2011: 116). Katılımcılarla yapılan görüşmelerde ciddi bir sağlık sorunu yaşadığını belirten herhangi bir katılımcı olmasa da katılımcılar arasında göç sonrasında kaygı ve stres yaşadığını belirtenler olmuştur.

Araştırmanın son ana teması, Türkiye'ye geliş ve yerleşme ve bu süreçte karşılaşılan sorunlara ilişkin bulguları içermektedir. Katılımcıların tamamının bağlantılı göç ile geldikleri, araştırmanın son ana temasından elde edilen önemli bir bulgudur.

Bağlantılı göç, daha önceden o ülkeye göç etmiş kişinin ailesinden, akrabalarından veya çevresinden birinin veya birkaçının, kişinin/ailenin yaşadığı ülkeye göç etmesi ile gerçekleşir ve bu süreçte gelişmiş iletişim, ulaşım ve haberleşme ağları etkili olmaktadır. Bağlantılı göç sürecinde bireyin ya da ailenin bağımsız olarak verdiği bir göç kararından söz edemeyiz. Bağlantılı göç sürecinde bireyin ya da ailenin kararları üzerinde çevre ilişkileri ve sosyal ağlar etkili olmaktadır (İlkkaracan P. ve İlkkaracan İ. 1998: 307). Aynı şekilde göçmenlerin yaşanılan yer seçiminde de sosyal ağların ve çevre ilişkilerinin, ekonomik sebeplerle birlikte, aile kararlarında ve seçimlerinde önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmıştır.

Göçmenlerin belirli bölgelerde birarada yaşam sürmelerinde çevre ile iletişimlerinin, sosyal ağlarının ve ekonomik durumlarının rolü büyüktür. Aile üyelerini ve yakın çevrelerini destek olarak görmeleri ve bağlantılı bir şekilde göç etmeleri nedeniyle göçmenler birbirlerine yakın çevrelerde yaşamaktadırlar. Yakın çevrelerde yaşamalarının bir diğer nedeni de göç sürecinde karşılaştıkları ötekileştirme, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalma durumlarıdır (Şimşek, 2018: 370-373). Araştırmanın bulguları Şimşek'in ifadeleriyle paralellik göstermektedir. Katılımcılara yaşanılan yerleri seçme sebepleri sorulduğunda verilen cevaplarda sıklıkla "iş yerine yakınlık, uygun kira, akraba ve tanıdıklara yakın olma" gibi ifadelerin kullanıldığı görülmüştür.

Bu çalışmada; Suriyeli katılımcıların, Yemenli katılımcılara göre daha fazla ev değiştirdiği bulgusu elde edilmiştir. Bu durumun oluşmasında, katılımcıların farklı yıllarda gelmelerinin etkili olduğu düşünülmektedir. Suriyeli katılımcılar yoğunluklu olarak 2014 yılında, Yemenli katılımcılar ise 2016 yılında İstanbul'a göç etmişlerdir. Aynı bina içerisinde beş defa ev değiştirdiğini ifade eden Suriyeli bir katılımcı "her yerde Suriyelilere ev verilmediğinden ve oturduğu binada Suriyelilere ev verilmesi nedeniyle komşularının çoğunun Suriyeli olduğundan" söz etmiştir. "Suriyeli" kavramının birçok kez nefret söylemi olarak kullanıldığı katılımcılar tarafından aktarılan cümlelerden anlaşılmaktadır. Lippman (1991), gerçeklik algısının, zihinlerdeki resmediş üzerinden kelimelere dökülerek nefret söylemlerinin oluştuğunu belirtmiştir. Katılımcının cümlesi, üst paragrafta Şimşek'in değindiği "ötekileştirme, ayrımcılık ve dışlanmaya maruz kalan göçmenlerin yakın çevrelerde yaşadığı" ifadelerine denk düşen iyi bir örnektir.

Bağlantılı göç ile İstanbul'a gelen katılımcıların göç öncesi yakın çevrelerinin ve sosyal ağlarının, ailenin göç sürecine başlamasından yaşanılan yerin seçimine kadar olan sürecin her aşamasında etkili olduğu görülmüştür. Bunun yanısıra, ailenin Türkiye'ye geliş ve yerleşmeye ilişkin kararlarında ekonomik durum ve sosyal dışlanmanın da etkili olduğu anlaşılmıştır.

Göç, insanlık tarihinin başlangıcından beri varolan toplumu ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi olarak etkileyen bir yer değiştirme hareketidir. İnsan hareketliliğinin boyutları giderek artmakta ve her geçen yıl milyonlarca insan farklı sebeplerle göç etmektedir. Göç ile dil, din, gelenek, görenek, kültür gibi pek çok açıdan birbirinden farklı hayatlara sahip insanlar aynı çatı altında yaşamak zorunda kalmaktadır ve bu süreç değişimi beraberinde getirmektedir (Baş ve ark.2017: 1681).

Suriye ve Yemen'de yaşanan iç karışıklıklar, savaş, siyasi baskı vb. nedenlerle İstanbul'a göç etmiş ve İstanbul/Beylikdüzü ilçesinde ikamet eden Suriyeli ve Yemenli göçmenlerin aile yapılarındaki değişim ve dönüşümleri konu alan bu araştırmanın sonucunda; göçün, katılımcıların hayatında ekonomik, sosyo-kültürel, eğitim, sağlık ve barınma sürecine ilişkin etkiler yarattığı görülmüştür ve bu etkiler katılımcıların aile yapısında; aile içi dengelere, aile içi ilişkilere ve çevre ilişkilerine, aile türüne, aile içi sorumluluklara, aile içi rol dağılımlarına ve aile içi karar almaya ilişkin değişim ve dönüşümlerin yaşanmasına sebep olmuştur.

Bu kapsamda göçün, göçmenlerin hayatları ve aile yapıları üzerindeki olumsuz etkilerini en aza indirmek için şu önerilerde bulunulabilir:

Göçmen ailelerin hayata dahil oldukları her noktada dile ihtiyaç duyulması nedeniyle göçmenlerin tamamına yönelik Türkçe dil eğitimleri verilebilir.

Kurum ve kuruluşlarda (devlet hastaneleri, okullar, belediyeler, sosyal hizmet merkezleri, göç idaresi vb.) göçmenlerle iletişim sorunu yaşamamak adına tercümanlar çalıştırılabilir. Tercümana sahip kurumlarda ise göçmenlerin yoğunluğu göz önünde bulundurularak bu sayı yeterli hale getirilebilir.

Göçmenlerle çalışan kurum ve kuruluşlardaki personellere dil kursu eğitimleri verilebilir.

Kurum ve kuruluşlara; sosyal dışlanma, kültürel farklılık, toplumsal cinsiyet, insan hakları vb. konulara duyarlı personel alımları yapılabilir.

Entegre sürecini hızlandırmak adına yerel halk ile göçmen halk arasında sosyal uyum programları kapsamında birtakım kültürel etkinlikler gerçekleştirilebilir.

Göçmen çocukların eğitim-öğretim hayatlarında uyum sorunları yaşamamaları için, "okul hayatına giriş" programları düzenlenebilir.

Kayıt dışı çalıştırılan göçmenlerin güvence altına alınarak sigortalı bir şekilde çalıştırılmalarına yönelik sosyal güvenlik sistemi yükümlülükleri hafifletilebilir, vergi indirimleri yapılabilir ve devlet kontrolleri artırılabilir.

Göçten etkilenen ve sosyal dışlanma yaşayan göçmen ailelerin güçlendirilmesine yönelik, bireylerin/ailelerin sorunları yerine sahip oldukları güçlü yönlerine vurgu yapan ve bu yönleri çıkış noktası olarak kullanan güçlendirme yaklaşımından faydalanılarak

belirlenen sorun, gereksinim ve taleplere uygun sosyal hizmet müdahaleleri (farkındalık artırma çalışmaları, olumsuz damgaları ortadan kaldırma çalışmaları, güçlerini fark etmelerini sağlamaya yönelik müdahaleler, sorunlarla başa çıkma kapasitelerini artırmaya yönelik çalışmalar vb.) çalışılacak göçmen birey veya grupla iş birliği yapılarak uygulanabilir.

Sosyo-ekonomik desteğe ihtiyaç duyan göçmenlerin tümünün sosyal adalet ilkesine uygun bir şekilde kaynaklara erişiminin sağlanması konusunda çalışmalar yürütülebilir ve göçmenlerin tümünün sunulan hizmetlerden haberdar olmasını sağlayacak bir sosyal ağ (online duyuru merkezi) oluşturulabilir.

Hizmet sunulan kesim içerisinde göçmenlerin de dahil olduğu kurum ve kuruluşlarda göç masaları ya da göç birimleri kurulabilir ve göç alanında eğitim almış, dil bilen, iletişim becerileri yüksek, empati yapabilen, sosyal adalet, eşitlik ve insan haklarına inanan kişiler bu alanda istihdam edilebilir.

Göç sürecinin olumsuz etkileri altında tramva yaşamış bireyler olabilir ve bu bireylere yönelik psiko-sosyal destekler verilebilir.

Göçmenlerle çalışan sosyal çalışmacılara, bu konudaki mesleki bilgi ve becerilerini artırıcı eğitimler verilebilir.

Göç alanında çalışan kurum ve kuruluşların ulusal ve uluslararası STK'larla yapılan işbirlikleri artırılabilir ve bu alanda çalışan STK'lara destek verilerek ihtiyaç duyulan tüm bölgelerde daha etkin çalışmalar yürütmeleri sağlanabilir.

Göçmenlerin sosyal uyum sürecini hızlandırmak ve yaşanan sorunları minimuma indirmek adına göçmenlerle çalışacak ve bu alanda eğitim almış sosyal çalışmacı, sosyolog, psikolog, tercüman ve gerekli diğer meslek elemanlarının istihdamı artırılabilir.

Göç alanında çalışan meslek elemanlarına yönelik süpervizyon desteği sunulabilir ve bu alanda çalışan meslek elemanlarının deneyimlerini paylaşabileceği, çözüm arayabileceği ve çözüm noktasında öneriler sunabileceği mesleki toplantılar düzenlenebilir.

Üniversitelerin sosyal hizmet, sosyoloji, psikoloji, çocuk gelişimi gibi bölümlerin müfredatlarına seçmeli olarak göç ve göçmenlere ilişkin dersler (eğer yok ise) eklenebilir.

Sosyal hizmetin politika odaklı makro düzey müdahalelerinden faydalanılarak göç etme sebepleri aynı olsa dahi, kitlesel bir göç hareketi ile gelmedikleri için "geçici koruma statüsü" alamayan ve bu statünün sunduğu haklara sahip olamayan göçmenlere yönelik eşitlikçi politikalar üretilmesi noktasında sürece katkıda bulunulabilir.

Gelebilecek herhangi bir kitlesel göç akını karşısında önceden hazırlıklı olmak adına, göç ile ilgili kurum ve kuruluşlar yeni birimler ile güçlendirilebilir, planlama, güvenlik ve entegrasyon çalışmaları yapılabilir.

KAYNAKLAR

Adanu, R. M. ve Johnson, T. R. (2009). Migration and women's health. *International Journal of Gynecology and Obstetrics, 106*(2), 179-181.

Aile Yapısı (2011). Erişim 15.11.2019, Aile ve Tüketici Hizmetleri: http://megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/Aile%20Yap%C4%B1s%C4%B1.pdf

Akgül, O. (2005). Gözlem tekniği. *Seyahat ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 5*(2), 11-23.

Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 58-83.

Akpınar, T. (2017). Türkiye'deki Suriyeli mülteci çocukların ve kadınların sosyal politika bağlamında yaşadıkları sorunlar. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi, 3*(3), 16-29.

Aksoy, Z. (2012). Uluslararası göç ve kültürlerarası iletişim. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5*(20), 293-303.

Aksu, H. ve Sevil, Ü. (2010). Göç ve kadın sağlığı. *Maltepe Üniversitesi Hemşirelik Bilim ve Sanatı Dergisi, 2*(3), 133-138.

Barın, H. (2015). Türkiye'deki Suriyeli kadınların toplumsal bağlamda yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (2), 10-56.

Barker, R. L. (1995). *The Social Work Dictionary.* Washington: NASW Press.

Bask, M. (2005). Welfare problems and social exclusion among immigrants in Sweeden. *Europen Sociological Review, 21*(1), 73-89.

Baş, M., Molu, B., Tuna, H. ve Baş, İ. (2017). Göç eden ailelerin sosyo-kültürel ve ekonomik değişiminin kadın ve çocuk yaşamına etkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırma Dergisi, 6*(3), 1680-1693.

Başel, H. (2003). Sosyal politika açısından iç göçler Sivas'tan İstanbul'a göç örneği. *Kahramanmaraş Sürçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 56,* 316-390.

Başel, H. (2007). Türkiye'de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 53*, 515-542.

Beirens, H., Hughes, N., Hek, R. ve Spicer, N. (2007). Preventing social exclusion of refugee and asylum seeking children: Building new networks. *Social Policy and Society, 6*(2), 219-229.

Berman, Y. ve Phillips, D. (2000). Indicators of social quality and social exclusion at national and community level. *Social Indicators Research, 50*(3), 329-350.

Bigea, G. (2016). France: The French Republican Model of Integration. A Potential Driver for Extremism. *Conflict Studies Quarterly*, (16), 17-45.

Bilen, M. (2009). *Sağlıklı İnsan İlişkileri.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Bu, M. ve Bozoğlan, F. (2009). *Türkiye'de köyden kente göç.* Erişim 19.07.2019, Balta Limanı: **http**://www.**baltalimanı.com**

Bulut, I. (1990). *Aile Değerlendirme Ölçeği El Kitabı.* Ankara: Özgüzeliş Matbaası.

Cesur Kılıçaslan, S. (2006). *İnegöl Bölgesi'nde Yaşayan Bulgaristan Göçmeni ve Yerli Ailelerin Aile Yapısı.* Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Aile ve Tüketici Anabilim Dalı, Ankara.

Chimhowu, A., Piesse, J., ve Pinder, C. (2005). The socioeconomic impact of remittances on poverty reduction. *Remittances: Development impact and future prospects*, 83-102.

Colic Peisker, V. (2003, 2-5 October). *Identity Loss and Reconstruction in Forced Migration: The case of Bosnian Refugees in Australia.* Erişim 09.12.2019, Murdoch University: http://researchrepository.murdoch.edu.au/id/eprint/20757

Coşkun, E. (2016). Türkiye'nin göç rejiminde toplumsal cinsiyet faktörü: Ugandalı göçmen kadınlar örneği. *Fe Dergi, 8*(1), 91-102.

Creswell, J.W. (2016). Nitel Araştırma Yöntemleri, Beş Yaklaşıma Göre Araştırma ve Araştırma Deseni. (3. Baskı). Editör. Bütün, M., Demir, S.B. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Çalapkulu, M. (2018, 18 Şubat). *Göçlerle Taşınan En Lezzetli Kültür Mirası.* Erişim 10.12.2019, Q Blog: https://blog.quicksigorta.com/yasam/goclerle-tasinan-en-lezzetli-kultur-mirasi!-592

Çelik, A. ve Tonta, Y. (1996). *Düşünce özgürlüğü, bilgi edinme özgürlüğü ve bilgi hizmetleri*. Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Çelik, N. ve Murat, G. (2014). Türkiye'de iç göç sorununa yeni bir yaklaşım: Stratejik iç göç yönetimi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi İşletme İktisadı Enstitüsü Yönetim Dergisi, 25*(76).

Dağaşan, E. ve Aydın, S. (2017). Geçmişten günümüze göç II. *Göçün sosyal hayata yansımaları: 93 Harbi Dönemi'nde Oltu'dan Tokat'a bir göç hikayesi* (ss.737-745). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

De Haan, A. (2000). Social exclusion: Enriching the understanding of deprivation. *Studies in Social and Political Thought, 2*(2), 22-40.

De Tapia, S. (2004). Introduction to the Debate: Identification of Issues and Current and Future Trends of Irregular Migration in Transit Countries, Proceedings of the Regional Conference on Migration: Migrants in the Transit Countries: Sharing Responsibilities in Management and Protection, İstanbul.

Dedeoğlu, S. (2011). Türkiye'de göçmenlerin sosyal dışlanması: İstanbul hazır-giyim sanayinde çalışan Azerbaycanlı göçmen kadınlar örneği. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 66*(1), 28-48.

Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye'nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi, 5*(1), 23-62.

Deniz, O. (2015). Ortadoğu ve Asya kökenli göçmenlerin göç güzergahında Türkiye opsiyonu. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitisü Dergisi,* 209-231.

Deniz, T. (2014). Uluslararasi göç sorunu perspektifinde Türkiye. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 181*(181), 175-204.

Dillioğlu, B. (2015). Suriyeli mültecilerin entegrasyonu: Türkiye'nin eğitim ve istihdam politikaları. *Population, 2,* 1-21.

Dumon, W. A. (1989). Family and Migration. *International Migration, 27*(2), 251–270.

Ekren, N. (2013, 19 Aralık). *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Boyutlarıyla Suriyeli Mülteciler Paneli.* Erişim 09.12.2019, İstanbul Ticaret Üniversitesi:

https://ww4.ticaret.edu.tr/komsuulkeler/wp-content/uploads/sites/65/2015/05/Suriyeli-M%c3%bclteciler-Paneli.pdf

Eren, Z. (2019). Yönetici ve öğretmen görüşlerine göre göçmen çocukların eğitim sorunları ve çözüm önerileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 19*(1), 213-234.

Erkuş, A. (2017). *Bilimsel Araştırma Süreci.* İstanbul: Seçkin.

Erol, M. ve Ersever, O. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *KHO Bilim Dergisi, 24*(1), 47-68.

Eyce, B. (1994). *Konya'da Küçük Sanayide Çalışan Ailelerde Kadının Sosyal Kontrol Gücü.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Eyce, B. (2000). Tarihten günümüze Türk aile yapısı. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 1*(4), 223-243.

Ferrer, A. ve Riddel, W.C. (2008). Education, credantials and immigrant earnings. *The Canadian Journal of Economics, 41*(1), 186-216.

Flowerdew, R. ve Al-Hamad, A. (2004). The relationship between marriage, divorce and migration in a British data set. *Journal of Ethnic and Migration Studies, 30*(2), 339–351.

Gencer, T.E. (2017). Göç ve eğitim ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Suriyeli çocukların eğitim gereksinimi ve okullaşma süreçlerinde karşılaştıkları güçlükler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(54), 839-851.

Genç, Y. ve Kara, H. Z. (2016). İç göç sürecinde birey rollerinin toplumsal cinsiyet açısından değerlendirilmesi. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2*(3), 31-40.

Gordon, E. (1981). An analysis of the impact of labor migration on the lives of women in Lesotho. *The Journal of Development Studies, 17*(3), 59-76.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). *Geçici Koruma Hakkında.* Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim 15.12.2019,

https://www.goc.gov.tr/genel-bilgi45

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015, 2 Şubat). *Kitlesel Akınlar*. Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim 07.09 2019,

https://www.goc.gov.tr/kitlesel-akinlar

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2019). *Türkiye'nin Düzensiz Göçle Mücadelesi.* Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim 15.10.2019,

https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-duzensiz-gocle-mucadelesi

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016, 9 Aralık). *Uluslararası Koruma Çeşitleri.* Ankara: İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü. Erişim 07.03.2019, http://www.goc.gov.tr/icerik3/uluslararasi-koruma-cesitleri_409_546_548

Gök, G.O. (2016). Kimin güvenliği? Uluslararası göç-güvelik ilişkisi ve uluslararası örgütlerin rolü. *Kosbed, 31*, 65-82.

Gökçe, B. (1976). Aile ve aile tipleri üzerine bir inceleme. *Hacettepe Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, *8*(1-2), 46-67.

Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya'da ve Türkiye'de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *7*(2), 37-60.

Gür, T. H. Ve Emel, U. (2004). Türkiye'de kentlere göçün nedenleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, *22*(1), 23-38.

Harris, J. ve Micheal, T. (1970). Migration, unemployment and devel-opment: A two sector analysis. *American Economic Review*, 60, 126-142.

Hekimler, O. (2012). Yoksulluk mu yoksunluk mu? Sosyal dışlanma üzerine bir değerlendirme. *Tekirdağ S.M.M.M. Odası Sosyal Bilimler Dergisi,* 1-28.

Icağasıoğlu Coban, M. A. (2011). Göçmen ailelerin uyum süreci: Kaynaklar ve engeller. *Sosyal dışlanma ve aile: Sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı* (ss. 107-123). Ankara: Maya Yayınevi.

International Federation of Social Workers (IFSW), (2014). Global Definition of the Social Work Profession. Erişim 18.11.2019, https://www.ifsw.org/what-is-socialwork/global-definition-of-social-work/

İlkkaracan, P. ve İlkkaracan, İ. (1998). 1990'lar Türkiye'sinde kadın ve göç. O. Baydar (Ed.), *Bilanço 98: 75 yılda köylerden şehirlere* (ss.305-322). Numune Matbaası: Tarih Vakfı Yayınları.

Jehoel Gijsbers G. ve Vrooman C. (1997). Explaining social exclusion: A theoretical model tested in the Netherlands. Erişim 15.11.2019, The Netherlands Institute for Social Research:

https://www.researchgate.net/publication/236981206_Explaining_Social_Exclusion_A_Theoretical_Model_Tested_in_The_Netherlands

Kalaycıoğlu, S., Çelik, K. ve Beşpınar, F.U. (2010). Gitmek mi zor kalmak mı? : Avrupa'ya erkek göçü ve geride kalan kadının gözünden göç deneyimi. *Edebiyat Fakültesi Dergisi, 27*(1), 123-146.

Karaağaç, F. C. ve Güvenç, H. (2019). Resmi ilkokullara devam eden Suriyeli mülteci öğrencilerin eğitim sorunları. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 11*(18), 532-568.

Karadağ, Ö. ve Altıntaş, K. H. (2010). Mülteciler ve Sağlık. *TAF Preventive Medicine Bulletine, 9*(1), 55-62.

Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 1*(1), 62-80.

Kelime Kökenleri (2011). Erişim 15.11.2019, Etimoloji Türkçe:

https://www.etimolojiturkce.com/kelime/m%C3%BCbadele

Kesgin, B. (2012). Kentsel yoksulluğa yönelik yerinden ve yerel müdahale: Sosyal belediyecilik. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 26,* 169-180.

Koç, M. ve Görücü, İ. ve Akbıyık, N. (2015). Suriyeli sığınmacılar ve istihdam problemleri. *Birey ve Toplum, 5*(9), 63-93.

Kocak, O., Ekmen, E. ve Eti, S. (2019). Integrative approaches towards immigrants: A sample from a district of İstanbul. *International Journal of Academic Research in Busniness and Social Sciences, 9*(9), 334-347.

Koçak, O. ve Gündüz, R. D. (2016). Avrupa Birliği göç politikaları ve göçmenlerin sosyal olarak içerilmelerine etkisi. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, 6*(12), 66-91.

Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye'de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3*(3), 3-19.

Korkmaz, E. E. (2018). *Türkiye'de tekstil sanayisinin sosyal taraflarının mülteci işçilerin istihdamına bakışı. Çalışma ve Toplum, 56*(1), 93-119.

Kurtuldu, K. ve Şahin, E. (2018). Göçün kadın yaşamı ve sağlığı üzerine etkileri. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi, 1*(1), 37-46.

Kümbetoğlu, B. (2017). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. (5.b.). İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Lippmann, W. (1991). *Public Opinion.* U.S.A: Transaction Publishers.

Matto, A., Neagou, I.C. ve Ozden, C. (2005, 01 April). *Brain Waste? Educated İmmigrants In The U.S. Labor Market.* Erişim 09.12.2019, The World Bank: http://documents.worldbank.org/curated/en/463861468137727151/Brain-waste-Educated-immigrants-in-the-U-S-labor-market

McCracken Grant, D. The Long Interview, Sage Publications, London, 1988.

Memiş, H. (2015). İç savaş nedeniyle Kilis'te yaşayan Suriyelilerin oluşturduğu sosyo-ekonomik algılar üzerine bir araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 14*(52), 100-114.

Meriç, Ü. (1989). *İslam'da Aile, Hz. Peygamber ve Aile Hayatı*. İstanbul: İlmi Neş.

Merter, F. (1990). *1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler: Malatya Örneği.* Ankara: Aile Araştırma Kurumu Yayınları.

Mirsky, J. (2009). Mental health implications of migration. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, *44*(3), 179.

Morokvasic, M. (1991). Fortress Europe and migrant women. *Feminist Review, 39*(1), 69-84.

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşme (1961), T. C. Resmi Gazete, 10898, 05 Eylül 1961.

Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin Uluslar Arası Göç Politikası Ve Uluslar Arası Göçün Türkiye'deki Güncel Sorunları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Isparta.

Nelson, G. L. (1997). How cultural differences affect written and oral communication: The case of peer response groups. *New Directions for Teaching and Learning, 70*, 77–84.

Nurdoğan, A. K., Dur, A. İ. B. ve Öztürk, M. (2016). Türkiye'nin mülteci sorunu ve Suriye krizinin mülteci sorununa etkileri. *İş ve Hayat, 2*(4), 217-238.

Özdemir, S. (2018, 28 Eylül). *Sık Karşılaşılan Kavramlar*. Erişim 20.10.2019, Göç ve İltica Terimleri Sözlüğü: https://avim.org.tr/tr/Bulten/GOC-VE-ILTICA-TERIMLERI-SOZLUGU-SIK-KARISTIRILAN-KAVRAMLAR

Özkan, Y. (2011). *Sosyal dışlanma ve aile: Sosyal hizmet müdahalelerinde güçlendirme yaklaşımı.* İstanbul: Maya Akademi.

Öztürk, M. ve Altuntepe, N. (2008). Türkiye'de kentsel alanlara göç edenlerin kent ve çalışma hayatına uyum durumları: Bir alan araştırması. *Journal of Yaşar University, 3*(11), 1587-1625.

Pınar, K. ve Nazik, E. (2018). Göçün kadın ve çocuk sağlığına etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, *7*(2), 58-69.

Pot, A., Keijzer, M. ve De Bot, K. (2018). The language barrier in migrant aging. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism,* 1-19.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiye Araştırmaları Dergisi,* 5, 33-44.

Saleh, A., Aydın, S. ve Koçak, O. (2018). A comparative study of Syrian refugees in Turkey, Lebanon, and Jordan: Healthcare access and delivery. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, *8*(14), 448-464.

Sandell, S. H. (1977). Women and the economics of family migration. *The Review of Economics and Statistics*, 406-414.

Sapancalı, F. (2005). Avrupa Birliğinde sosyal dışlanma sorunu ve mücadele yöntemleri. *Çalışma ve Toplum Dergisi*, *3*(6), 51-106.

Sayın, Ö. (1990). *Aile Sosyolojisi.* İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.

Sayın, Y. ve Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 18*(31), 1-13.

Sır, A. ve Bayram, Y. ve Özkan, M. (1998). Zoraki iç göçün ruh sağlığına etkileri üzerine bir ön çalışma. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, *1*(2), 83-88.

Solgun, C. ve Durat, G. (2017). Göç ve ruh sağlığı. *Journal of Human Rhythm*, *3*(3), 137-144.

Şahin, B. (2014). Bilimsel araştırma yöntemleri (4. Baskı). A. Tanrıöğen (Yay. Haz). Metodoloji (ss. 111-130). Ankara: Anı Yayıncılık.

Şahin, C. (2001). Yurt dışı göçün bireyin psikolojik sağlığı üzerindeki etkisine ilişkin kuramsal bir inceleme. *G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 21*(2), 57-67.

Şen, T. (2006, Mayıs). *Katılarak gözlem tekniği.* Erişim, 20.10.2019, T.C. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Yönetimi, Teftişi, Ekonomisi ve Planlaması Anabilim Dalı: http://docplayer.biz.tr/4689277-T-c-ankara-universitesi-egitim-bilimleri-enstitusu-egitim-yonetimi-teftisi-ekonomisi-ve-planlamasi-anabilim-dali-katilarak-gozlem-teknigi-tuba-sen.html

Şentürk, Ü. (2006). *Parçalanmış Aile Çocuk İlişkisinin Sebep Olduğu Sosyal Problemler (Malatya Uygulaması).* Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitisü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Malatya.

Şimşek, D. (2018). Mülteci entegrasyonu, göç politikaları ve sosyal sınıf: Türkiye'deki Suriyeli mülteciler örneği. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 40*(2), 362-397.

Tartanoğlu, A. G. Ş. (2010). Sosyal dışlanma: Küreselleşme perspektifinden bir kavramsallaştırma çabası. *Sosyoloji Konferansları*, (42), 1-13.

Taylan, H.H. (2009). Türkiye'de köy ailesinde aile içi ilişkiler. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 22,* 117-138.

Tekin, H. (2006). Nitel araştırma yönteminin bir veri toplama tekniği olarak derinlemesine görüşme. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 3*(13), 101-116.

Tekin, U. ve Yükseker, D. (2017). *Göç ve eğitim: Türkiye'de ve Almanya'da aile dili okul dilinden farklı olan çocukların okullaşması*. Erişim 12.12.2019, Anadolu Kültür: https://tr.boell.org/sites/default/files/goc_ve_egitim_calistayi_sonuc_raporu-28.07.2017.pdf

Thompson, N. (2013). Kuram ve Uygulamada Sosyal Hizmeti Anlamak. Çev. Yıldırım, B. ve diğerleri. Ankara: Dipnot Yayınları.

Toksabay, B. (2010). *The Health Right of Refugees in Turkey*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.

Topgül, S. (2016). Sosyal dışlanma ve göç: Mülteci işçiler örneği. *Sosyoloji Dergisi, 33,* 269-289.

Toros, A. (2008). *Sorunlu Bölgelerde Göç*. Ankara: Global Strateji Enstitüsü

Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). Göçün psikososyal boyutu. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 6*(1), 56-66.

Tuzcu, A. ve Ilgaz, A. (2015). Göçün kadın ruh sağlığı üzerine etkileri. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, *7*(1), 56-67.

Tümertekin, E. ve Özgüç, N. (2004). *Beşeri Coğrafya: İnsan Kültür Mekân*. İstanbul: Çankaya Kitabevi.

Türk Dil Kurumu. Erişim 11.04.2019,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5caf1b06664935.24925637

Türk Dil Kurumu. Erişim 13.04.2019,

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cde9efccf4228.85505857

Uluslararası Af Örgütü (2009, Nisan). *İki Arada Bir Derede Türkiye'deki Mültecilere Koruma Sağlanmıyor.* Erişim 07.05.2019, http://docplayer.biz.tr/7192-Iki-arada-bir-derede-turkiye-deki-multecilere-koruma-saglanmiyor.html

Uluslararası Göç Örgütü (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü.* Erişim 15.05.2019, http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu.pdf

UN (2018). *World Migration Report 2018.* Erişim 15.10.2019, https://www.iom.int/sites/default/files/country/docs/china/r5_world_migration_report_2018_en.pdf

UNECE (2012). *Measuring Hard-to-Count Migrant Populations: Importance, Definitions and Categories.* Erişim 15.10.2019, https://www.unece.org/fileadmin/DAM/stats/documents/ece/ces/ge.10/2012/WP_9_UNECE.pdf

UNHCR (2016, Mart). *Mülteci ve Göçmen?* Erişim 08.03.2019, https://www.unhcr.org/cy/wpcontent/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf

UNHCR (2014). *Turkey Syrian refugee daily strep Retrieved September 18, 2018.* Erişim 16.10.2019, https://data2.unhcr.org/en/documents/details/39249

UNICEF (2019). *Türkiye'deki Suriyeli Çocuklar.* Erişim 12.12.2019, https://www.unicefturk.org/yazi/acil-durum-turkiyedeki-suriyeli-cocuklar

Üstübici, A. (2011*). Türkiye'ye yönelik kadın göçü: seks işçileri ve ev içi hizmetlilerin kişisel güvenlik sorunlarını ilişkilendirmek,* Erişim 13.10.2019, Academia: https://ku.academia.edu/AysenUstubici/Papers

Weiner M. ve Rainer, M. (1997). Migrants, refugees and foreign policy: Prevention and intervention strategies. *Third World Quarterly*, *18*(1), 25-51.

Yavuz, Ö. (2014). *Afetler Sonrası Yapılan Sosyal Yardımlar ve Hizmetler.* İstanbul: İdeal Kültür Yayıncılık.

Yıldırım, A. (1999). Nitel araştırma yöntemlerinin temel özellikleri ve eğitim araştırmalarındaki yeri ve önemi. *Eğitim ve Bilim, 23*(112), 7-17.

Yıldırım, K. (2007). *Göçün aile üzerindeki etkisi.* Erişim 14.10.2019,

http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01/YILDIRIM-Kaz%C4%B1m-G%C3%96%C3%87%C3%9CN-A%C4%B0LE-%C3%9CZER%C4%B0NDEK%C4%B0-ETK%C4%B0S%C4%B0.pdf

Yıldırımalp, S., İslamoğlu, E. ve İyem, C. (2017). Suriyeli sığınmacıların toplumsal kabul ve uyum sürecine ilişkin bir araştırma. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 107-126.

Yıldırımoğlu, H. (2005). Uluslararası emek göçü "Almanya Türk Emek Göçü" *Kamu-İş, 8*(1), 1-24.

Yıldız, A. (2017). Göç ve entegrasyon politikalarında vatandaşlık. *Göç Araştırmaları Dergisi*, *3*(1), 36-67.

Yılmaz, A. (2014). Uluslarası göç: çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 9*(2), 1685-1704.

Yiğiter, Ş. (2016, 24 Ağustos). *Aile Türleri.* Erişim 15.11.2019, Blogspot:

http://seymanuryigiter.blogspot.com/2016/08/ailenin-buyuklugune-gore-aile-tipleri.html

Záleská, V., Brabcová, I., ve Vacková, J. (2014). Migration and its impact on mental and physical health: Social support and its main functions. *Kontakt*, *16*(4), 236-241.

FORMLAR

Form 1- Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi

Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Eymen EKMEN tarafından yürütülen "Göçmenlerin Aile Yapısındaki Değişim ve Dönüşümler: Beylikdüzü Örneği" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı İstanbul Beylikdüzü ilçesinde yaşayan göçmenlerin aile yapısındaki değişim ve dönüşümlerin değerlendirilmesidir. Araştırmada sizden 90 dakika ayırmanız istenmektedir. Araştırmaya sizin dışınızda 14 kişi katılacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Görüşme sürecinin etkin bir şekilde yürütülebilmesi ve verilen doğru analizinin yapılabilmesi için görüşme esnasında ses kaydı alınacaktır. Ses kayıtları araştırma süresi boyunca araştırmacının kişisel bilgisayarında saklanacak ve tez süreci tamamlandıktan bir yıl sonra silinerek imha edilecektir. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. İletişim bilgileriniz ise sadece izninize bağlı olarak ve farklı araştırmacıların sizinle iletişime geçebilmesi için "ortak katılımcı havuzuna" aktarılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya eymenekmen@hotmail.com e-posta adresi ve 0543 879 57 29 numaralı telefondan ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının**:**

Adı-

Soyadı:.....
.....

İmzası:

İletişim Bilgileri:

E-posta: Telefon:

İletişim bilgilerimin diğer araştırmacıların benimle iletişime geçebilmesi için "ortak araştırma havuzuna" aktarılmasını; □ kabul ediyorum □ kabul etmiyorum (lütfen uygun seçeneği işaretleyiniz)

Araştırmacının

Adı-

Soyadı:.....
.....

İmzası:

Form 2- Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu (Arapça)

جامعة اسطنبول جامعة اسطنبول

لجنة أخلاقيات العلوم الاجتماعية والإنسانية

استمارة الموافقة المسبقة

ندعوكم للمشاركة في بحثنا الذي يحمل عنوان "التغييرات والتحولات في الهيكل العائلي للمهاجرين: قضية " بيليك دوزو" والذي يقوم به ايمن اكمن. الهدف من هذه الدراسة هو تقييم التغيرات والتحولات في بنية الأسرة للمهاجرين الذين يعيشون في منطقة بيليك دوزو في اسطنبول. في البحث، سيُطلب منك قضاء بعض الوقت حوالي 90 دقيقة. 14 شخصاً سوف يشاركون في الاستبيان بالإضافة اليك. المشاركة في هذه الدراسة طوعية تمامًا. سيتم تسجيل الصوت أثناء إجراء المقابلة من اجل التنفيذ الفعال للمقابلة والتحليل الصحيح. التسجيل الصوتي سوف يحفظ في كمبيوتر الباحث الشخصي خلال فترة البحث وسيتم حذفه بعد سنة، بعد الانتهاء من عملية البحث. للوصول إلى هدف الدراسة، من المتوقع أن تجيب على جميع الأسئلة بالطريقة الأكثر ملاءمة لك، دون التعرض لأي ضغط أو اقتراح. قراءة هذا النموذج والموافقة عليه تعني أنك توافق على المشاركة في البحث. ومع ذلك، يحق لك عدم المشاركة في البحث أو التوقف عن المشاركة في أي وقت بعد مشاركتك. سيتم استخدام المعلومات التي سيتم الحصول عليها من هذه الدراسة لأغراض البحث وستظل معلوماتك الشخصية سرية؛ ومع ذلك، يمكن استخدام بياناتك لأغراض النشر. معلومات الاتصال الخاصة بك لا يمكن ان تنقل الى " تجمع المشاركة المشتركة " للباحثين الاخرين للتواصل معك الا بإذنٍ منك. إذا كنت بحاجة إلى مزيد من المعلومات الآن أو في وقت لاحق باستثناء المعلومات المقدمة لغرض التحقيق، يمكنك أن تطلب من الباحث الآن او عن طريق عنوان البريد الإلكتروني eymenekmen@hotmail.com او رقم الهاتف 05438795729. إذا كنت ترغب في مشاركة النتائج العامة / الشخصية معك عند اكتمال البحث، فيرجى الاتصال بالباحث.

لقد قرأت المعلومات الواردة أعلاه والمعلومات التي ينبغي تقديمها للمشارك قبل الدراسة، وأتفهم نطاق البحث والغرض منه الذي طُلب مني المشاركة فيه، والمسؤوليات التي تحملتها طوعًا مني. قام الباحث / الباحثون المذكورون أدناه بتفسير كتابي وشفهي حول الدراسة. تم شرح المخاطر والفوائد المحتملة للدراسة لي شفهياً. تلقيت ثقة كافية بأن معلوماتي الشخصية ستكون محمية بعناية.

في ظل هذه الظروف، أوافق على المشاركة في البحث المعني دون أي ضغوط أو إلهام.

المشارك:

الاسم – اللقب:

التوقيع:

معلومات التواصل:

الايميل: رقم الهاتف:

سيتم نقل معلومات الاتصال الخاصة بي إلى "تجمع المشاركة المشتركة" للباحثين الآخرين للاتصال بي؛

أوافق لا أوافق (يرجى وضع علامة في الخيار المناسب).

<u>الباحث:</u>

الاسم – اللقب:

Form 3- Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

DEMOGRAFİK SORULAR

1. Yaşınız:

2. Eğitim Düzeyiniz:

3. Medeni Durumunuz:

4. Türkiye'ye geliş tarihiniz:

5. Beylikdüzü'ne geliş tarihiniz:

6. Türkiye'ye gelmeden önce yaşadığınız yer:

7. Beylikdüzü'ne gelmeden önce Türkiye'de yaşadığınız yer:

8. Ailenizdeki kişi sayısı:

9. Çocuk sayınız:

GÖÇMENLERİN AİLE YAPISINDAKİ DEĞİŞİM VE DÖNÜŞÜMLERE İLİŞKİN SORULAR

A. Ekonomi ve İş Hayatına İlişkin Sorular

1. Göç sonrası yaşantınızdaki ekonomik durumunuzu göç öncesi yaşantınızdaki ekonomik durumunuz ile karşılaştırarak değerlendiriniz.

1.1. Şu anda aile bireylerinden kimler çalışmaktadır, göç öncesinde kimler çalışmaktaydı?

1.2. Göç öncesi ve sonrasında çalışılan işlerde herhangi bir değişiklik oldu mu, olduysa ne gibi değişiklikler oldu?

1.3. Göç öncesinde yatırım yapıyor muydunuz, yapıyorduysanız ne gibi yatırımlar yapıyordunuz?

1.4. Göç sonrasında yatırım yapıyor musunuz, yapıyorsanız ne gibi yatırımlar yapıyorsunuz?

1.5. Göçün yaşam kalitenizi, ekonomik yönden (gıda tüketimi, sosyal hayata katılım vb. açılardan) nasıl etkilediğini göç öncesi yaşantınızla kıyaslayarak değerlendiriniz.

B. Sosyo-Kültürel Yapıya İlişkin Sorular

2. Göç sonrası sosyal hayatınızı; yakın çevre ile ilişkiler, yeme-içme, gezme-görme, eğlence vb. açılardan göç öncesi yaşantınız ile karşılaştırarak değerlendiriniz.

2.1. Yaşadığınız aile tipini (kimlerle birlikte yaşadığınızı) göç öncesi ve göç sonrasıyla karşılaştırarak anlatınız.

2.2. Çevrenizle olan ilişkilerinizi; dayanışma, komşuluk ilişkileri vb. açılardan göç öncesi yaşadığınız yer ile karşılaştırarak değerlendiriniz.

2.3. Göç öncesi yaşantınızdaki yeme-içme kültürünüzü, göç sonrası yaşantınızdaki yeme-içme kültürünüzle karşılaştırınca herhangi bir değişiklik oldu mu? Olduysa ne gibi değişimler olduğunu anlatınız.

2.4. Göç öncesi yaşantınızdaki giyim-kuşam tarzınızı, göç sonrası yaşantınızdaki giyim-kuşam tarzınızla (kendiniz, aile bireyleriniz ve yakın çevreniz açısından) karşılaştırınca değişimler olduğunu düşünüyor musunuz? Olduysa ne gibi değişimler olduğunu anlatınız.

2.5. Giyim-kuşam konusunda Türkiye'de herhangi bir sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadığınızı anlatınız.

2.6. Türkiye'ye geldiğiniz günden bu yana iletişim sorunları yaşadınız mı, yaşadıysanız genel olarak ne gibi iletişim sorunları yaşadınız? Bu sorunlara ne tür çözümler ürettiniz?

2.7. Göç öncesi yaşantınız ile karşılaştırma yaptığınızda, evlilik ile ilgili uygulama ve düşüncelerinizde değişiklikler oldu mu, olduysa ne gibi değişiklikler oldu?

2.8. Göç öncesi yaşantınız ve göç sonrası yaşantınızı karşılaştırdığınızda; aile içi karar alma konusunda herhangi bir değişiklik oldu mu, olduysa ne gibi değişiklikler oldu?

2.9. Göç öncesi yaşantınız ve göç sonrası yaşantınızı karşılaştırdığınızda; aile içi sorumluluk ve rol dağılımında herhangi bir değişiklik oldu mu, olduysa ne gibi değişiklikler oldu?

C. Eğitim Hayatına İlişkin Sorular

3. Ülkenizdeki eğitim sistemini düşünerek buradaki eğitim sistemini (varsa burada yaşadığınız sorun ve zorlukları da anlatarak) değerlendiriniz.

3.1. Göç sonrasında ailenizde eğitim-öğretim hayatına kimler devam etmektedir?

3.2. Ailede eğitim-öğretim hayatına ara veren veya eğitim-öğretim hayatını bırakan/bırakmak zorunda kalan bireyler oldu mu? Olduysa sebepleri ile birlikte açıklayınız.

3.3. Ailenin şu anda çalışan bireyi/bireyleri (varsa), eğitimini aldığı alanda mı çalışmaktadır?

D. Sağlığa İlişkin Sorular

4. Türkiye'de size sunulan sağlık hizmetini önceden yaşadığınız yerde aldığınız sağlık hizmeti ile karşılaştırarak değerlendiriniz.

4.1. Sağlık hizmetleri ile ilgili herhangi bir sorun yaşadınız mı, yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadınız ve bu sorunlara ne gibi çözümler ürettiniz?

E. Barınmaya İlişkin Sorular

5. Türkiye'ye geldiğinizde barınma süreciyle ilgili nasıl bir yol izlediğinizi (yaşadığınız zorluk ve sorunları göz önünde bulundurarak) anlatınız.

5.1. Türkiye'ye geldikten sonra yaşadığınız yeri sıklıkla değiştirdiniz mi? Burası kaçıncı eviniz?

5.2. Şu anda yaşadığınız yeri neye göre seçtiniz, burayı seçmenizin sebepleri nelerdir?

5.3. Yaşadığınız yer size mi ait, kira mı? Yaşadığınız yeri, önceki yaşam alanıyla; ışık alma, yükseklik, büyüklük, ferahlık, merkeze yakınlık vb. açılardan değerlendiriniz.

5.4. Yaşadığınız yerde, komşularla ya da ev sahibi ile (kiracı iseniz) herhangi bir sorun yaşadınız mı? Yaşadıysanız ne gibi sorunlar yaşadığınızı anlatınız.

Katılımınız için teşekkürler...

ETİK KURUL KARARI

İÜC Tarih ve Sayı: 22/08/2019-60597

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı :74555795-050.01.04-
Konu :2019/13 sayılı Etik Kurul Onayı

Sayın Eymen EKMEN
İÜ Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,
Sosyal Hizmet Bölümü
Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi

İlgi :28.03.2019 tarihli proje başvurunuz.

Yürütücülüğünü üstlendiğiniz"**Göçmenlerin Aile Yapısındaki Değişim ve Dönüşümler: Beylikdüzü Örneği**" başlıklı projeniz Etik Kurul'umuzun 21.08.2019 tarihli toplantısında görüşülmüş olup, Etik Kurul Onayı ilişikte gönderilmiştir.

Bilgilerinizi rica ederim.

e-İmzalı
Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ
Başkan

EK :
1 Etik Kurul Onayı

22/08/2019 V.Haz.Kont.İş. : C.SÖNMEZTÜRK

Ayrıntılı bilgi için irtibat : Canan SÖNMEZTÜRK
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü, 34320 Avcılar-İstanbul
Tel : 0212 404 03 00 Faks : 0212 404 07 01
Elektronik Ağ : www.istanbulc.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER
ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

Başvuru Sayı ve Tarihi: 21752/27.03.2019
Karar No: 2019/13

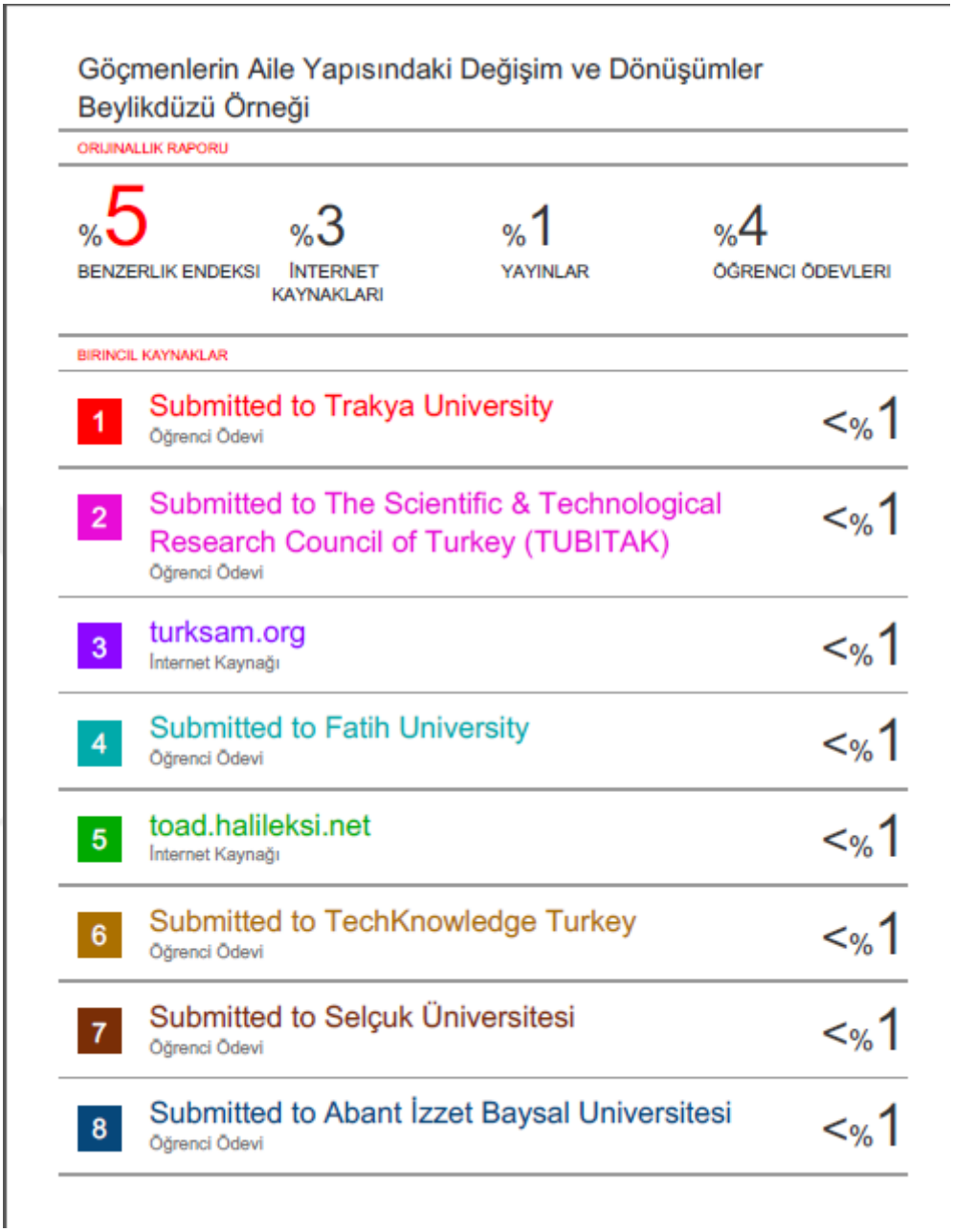
İlgili Makama

İÜ Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyal Hizmet Bölümü Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi **Eymen EKMEN**'in "Göçmenlerin Aile Yapısındaki Değişim ve Dönüşümler: Beylikdüzü Örneği" başlıklı başvurusu ile "İÜC Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu"na başvurmuş olup, Kurulumuzun 21.08.2019 tarihinde gerçekleştirilen toplantısında yapılan değerlendirmeler sonucunda, adı geçen çalışmanın etik açıdan uygun olduğuna oybirliği/~~oyçokluğu~~ ile karar verilmiştir.

Unvanı / Adı / Soyadı	Kurumu	Araştırma ile ilişki	Karar	İmza
Prof. Dr. Selçuk HÜNERLİ (Başkan)	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Elife KILIÇ (Başkan Yardımcısı)	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Prof. Dr. Mehmet AÇIKALIN (Başkan Yardımcısı)	Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	Yıllık izinli
Prof. Dr. Hülya AŞKIN BALCI	Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	Yıllık izinli
Prof. Dr. Neşe KOCABAŞOĞLU	Cerrahpaşa Tıp Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☒ M.Katılmadı	Yıllık izinli
Prof. Dr. Fatma Yasemin KUTLU	Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	
Doç. Dr. Hanife Banu ATAMAN YANCI	Spor Bilimleri Fakültesi	E☐ H☐	☐ Onay ☐ Katılmadı ☐ Ret ☐ M.Katılmadı	

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı İÜC Veteriner Fakültesi Dekanlık katı A 221 no'lu Oda Avcılar –İSTANBUL TEL : (0 212) 4737000-17031

İNTİHAL RAPORU İLK SAYFASI

Göçmenlerin Aile Yapısındaki Değişim ve Dönüşümler Beylikdüzü Örneği

ORİJİNALLİK RAPORU

%5	%3	%1	%4
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Trakya University Öğrenci Ödevi	<%1
2	Submitted to The Scientific & Technological Research Council of Turkey (TUBITAK) Öğrenci Ödevi	<%1
3	turksam.org İnternet Kaynağı	<%1
4	Submitted to Fatih University Öğrenci Ödevi	<%1
5	toad.halileksi.net İnternet Kaynağı	<%1
6	Submitted to TechKnowledge Turkey Öğrenci Ödevi	<%1
7	Submitted to Selçuk Üniversitesi Öğrenci Ödevi	<%1
8	Submitted to Abant İzzet Baysal Universitesi Öğrenci Ödevi	<%1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı	Eymen	**Soyadı**	Ekmen
Doğ.Yeri	Siirt/Merkez	**Doğ.Tar.**	18.09.1992
Uyruğu	T.C.	**TC Kim No**	35569605908
Email	eymenekmen@hotmail.com	**Tel**	0543 879 57 29

Eğitim Düzeyi

	Mezun Olduğu Kurumun Adı	**Mez. Yılı**
Doktora		
Yük.Lis.	İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı	Devam ediyor
Lisans	Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Yüksekokulu Sosyal Hizmet Bölümü	2015
Lise	Siirt 14 Eylül Anadolu Lisesi	2010

İş Deneyimi (Sondan geçmişe doğru sıralayın)

	Görevi	**Kurum**	**Süre (Yıl - Yıl)**
1.	Araştırma Görevlisi	İstanbul Arel Üniversitesi	11.09.2017- Halen Çalışıyor
2.	Sosyal Çalışmacı	Beylikdüzü Belediyesi	21.02.2016- 09.09.2017
3.			-

Yabancı Dilleri	**Okuduğunu Anlama***	**Konuşma***	**Yazma***	**KPDS/ÜDS Puanı**	**(Diğer) Puanı**
İngilizce	İyi	Çok iyi	İyi		71,250 (YÖKDİL)
Arapça	İyi	Çok iyi	İyi		
Sırpça	Orta	İyi	Orta		
Boşnakça	Orta	İyi	İyi		

***Çok iyi, iyi, orta, zayıf olarak değerlendirin

	Sayısal	**Eşit Ağırlık**	**Sözel**
LES Puanı			
(Diğer) Puanı	69,53 (ALES)	71,21 (ALES)	66,94 (ALES)

Bilgisayar Bilgisi

Program	**Kullanma becerisi**
Microsoft Office	İyi
City Plus	İyi
SPSS	İyi

Yayınları/Tebligleri Sertifikaları/Ödülleri

Yayınlanan Uluslararası Makaleler

Kocak, O., Ekmen, E. ve Eti, S. (2019). Integrative approaches towards immigrants: A sample from a district of İstanbul. *International Journal of Academic Research in Business and Social Scinces,* 334-347.

Sunulan/Basılan Bildiriler

Kocak, O., Aydın, A. ve Ekmen, E. (2017). The Attitudes of University Students Towards Marriage. Social Work International Conference, 2-3 November 2017, University of Bucharest, Bucharest: Faculty of Sociology and Social Work, 1-27.

Özel İlgi Alanları (Hobileri): Seyahat Etmek, Yüzme